T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
EKONOMETRİ PROGRAMI

TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİNDE ÖZNEL İYİ OLMA ÜZERİNDE BİREYLERİN SAĞLIK DURUMUNUN ARACILIK ROLÜ: BİR GENELLEŞTİRİLMİŞ YAPISAL EŞİTLİK MODELİ UYGULAMASI

Ecem SERTMECİ

Danışman
Prof. Dr. Sibel SELİM

MANİSA – 2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalında akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, tezin yazımında akademik ve etik kurallara aykırı herhangi bir yapay zekâ ve program kullanmadığımı beyan ederim.

İmza
Ecem Sertmeci

Çalışma verilerinin analizinde STATA Programı kullanılmıştır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ecem SERTMECİ
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ekonometri Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Sibel SELİM

Mutluluk ve yaşam tatmini, bireylerin yaşamlarına yönelik algılarını yansıtan, psikoloji ve sosyoloji gibi alanlarda sıklıkla araştırılan iki önemli kavramdır. İnsanların genel yaşam memnuniyetlerini ve mutluluk düzeylerini anlamak, sadece bireysel refahı değil, aynı zamanda toplumsal refahı da belirleyen kritik unsurlardan biridir. Bu nedenle, mutluluk ve yaşam tatmini üzerine yapılan çalışmalar, politika yapıcılar ve sosyal bilimciler için büyük bir önem taşır. Sosyolojik ve psikolojik etkiler göz önüne alındığında, öznel sağlığın evrensel bir öneme sahip olduğu ve bireylerin mutluluk ve yaşam tatminini büyük ölçüde etkilediği belirtilebilir. Öznel sağlık bireyin kendi sağlığını nasıl algıladığını ifade eder. Bir bireyin sağlığını olumlu algılaması, onun yaşamdan duyduğu memnuniyeti ve genel mutluluk düzeyini artırmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye ve AB ülkelerinde bireysel mutluluk ve yaşam tatmini, öznel sağlık aracılığıyla Dünya Değerler Araştırması (WVS) verilerinden yararlanılarak Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bireylerin kendi sağlıklarına ilişkin algıları, onların genel yaşam memnuniyetlerini ve mutluluklarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır Elde edilen bulgulara göre, aracı değişken olan öznel sağlığın yaşam tatmini ve mutluluk üzerinde doğrudan ve pozitif bir etkisi bulunmuştur. Bu etkinin yaşam tatminine göre mutluluk üzerinde 4 kat daha fazla olduğu görülmüştür. Yaşam tatmini üzerinde etkili olan en önemli faktörlerin Türkiye'deki bireylerin sahip oldukları mesleği ve evli olmaları, mutluluk üzerinde ise istihdam durumu, evli olma ve dini inanışın en önemli faktörler olduğu göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi, Sıralı Logit Model, Mutluluk, Yaşam Tatmini, Öznel Sağlık

2024, 97 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

Ecem SERTMECİ

Manisa Celal Bayar University
Graduate School of Education
Department of Econometrics

Supervisor: Prof. Dr. Sibel SELİM

Happiness and life satisfaction are two important concepts that reflect individuals' perceptions of their lives and are frequently researched in fields such as psychology and sociology. Understanding people's general life satisfaction and happiness levels is one of the critical elements that determine not only individual well-being but also social well-being. Therefore, studies on happiness and life satisfaction are of great importance for policy makers and social scientists. When sociological and psychological effects are considered, it can be stated that subjective health has universal importance and greatly affects individuals' happiness and life satisfaction. Subjective health refers to how an individual perceives his or her own health. An individual's positive perception of his or her health increases his or her satisfaction with life and general happiness level.

In this study, individual happiness and life satisfaction in Turkey and EU countries were comparatively examined using the World Values Survey (WVS) data through subjective health using Generalized Structural Equation Modeling (GSEM). Individuals' perceptions of their own health play an important role in shaping their general life satisfaction and happiness. According to the findings, the mediating variable, subjective health, has a direct and positive effect on life satisfaction and happiness. It has been observed that this effect is 4 times greater on happiness than on life satisfaction. It is striking that the most important factors affecting life satisfaction are the professions and married of individuals in Turkey, while employment status, married and religious belief are the most important factors on happiness.

Keywords: Generalized Structural Equation Modeling, Ordered Logit Model, Happiness, Life Satisfaction, Subjective Health

2024, 97 sayfa

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu çalışmada Türkiye ve AB ülkelerinde mutluluk ve yaşam tatminini etkileyen faktörler öznel sağlığın aracı değişkeni olduğu Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Birinci bölümde araştırmaya konu olan kavramlar hakkında bilgi verilmiş olup ikinci bölümde konu hakkında literatür araştırması sunulmuştur. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan yönteme ilişkin metodolojiye yer verilmiştir. Tezin bulguları dördüncü bölümde yer almıştır.

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren, her alanda örnek aldığım danışman hocam Sayın Prof. Dr. Sibel SELİM'e, öğrenim hayatım ve tez sürecinde desteklerini esirgemeyen başta biricik annem olmak üzere aileme yürekten teşekkür ederim.

Ecem SERTMECİ
Manisa, 2024

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

AEEK: Ağırlıklandırılmış En Küçük Kareler

EKK: En Küçük Kareler

EO: En Çok Olabilirlik

GEEK: Genelleştirilmiş En Küçük Kareler

GFI: Uyum İyiliği İndeksi

GLM: Genelleştirilmiş Doğrusal Modeller

GSEM: Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi

OEKK: Sıradan En Küçük Kareler

RMSA: Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü

TBEO: Tam Bilgiyle En Çok Olabilirlik

YEM: Yapısal Eşitlik Modellemesi

WVS: Dünya Değerler Araştırması

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Path Diyagramı..... 43
Şekil 2: Araştırma Modeli 48
Şekil 3: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Öznel Sağlık Ortalamaları..... 53
Şekil 4:Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Mutluluk Ortalamaları 54
Şekil 5: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Yaşam Tatmini Ortalamaları..... 55
Şekil 6:Türkiye ve Bireysel AB Ülkeleri İçin Mutluluk ve Yaşam Tatmini Ortalamaları..... 56

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1:Türkiye İçin Tanımlayıcı İstatistikler 49
Tablo 2: AB Ülkeleri İçin Tanımlayıcı İstatistikler 50
Tablo 3: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Öznel Sağlık Ortalamaları 52
Tablo 4: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Mutluluk Ortalamaları 53
Tablo 5: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Yaşam Tatmini Ortalamaları 54
Tablo 6: Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşam Tatminine İlişkin Genel Model Tahmin Sonuçları 57
Tablo 7: Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşam Tatminine İlişkin Kadınlara Ait Model Tahmin Sonuçları 62
Tablo 8: Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşam Tatminine İlişkin Erkeklere Ait Model Tahmin Sonuçları 64
Tablo 9: Türkiye ve AB Ülkelerinde Bireysel Mutluluğa İlişkin Genel Model Tahmin Sonuçları 69
Tablo 10: Türkiye ve AB Ülkelerinde Bireysel Mutluluğa İlişkin Kadınlara Ait Model Tahmin Sonuçları 73
Tablo 11: Türkiye ve AB Ülkelerinde Bireysel Mutluluğa İlişkin Erkeklere Ait Model Tahmin Sonuçları 75

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **III**

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR ..... **V**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **VI**

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **VII**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **VIII**

İÇİNDEKİLER ..... **IX**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞAM TATMİNİ, MUTLULUK VE SUBJEKTİF SAĞLIK

1.1. Yaşam Tatmini, Mutluluk ve Öznel Sağlık: Kavram ve Kapsam **4**

1.1.1. Yaşam Tatmini **4**

1.1.2. Mutluluk **6**

1.1.3. Öznel Sağlık **8**

1.2. Yaşam Tatmini ve Mutluluğun Ölçülmesi **9**

1.3. Yaşam Tatmini ve Mutluluğu Etkileyen Faktörler **12**

1.3.1. Gelir **12**

1.3.2. Din **15**

1.3.3. İstihdam Durumu **16**

1.3.4. Sosyal İlişkiler **18**

1.3.5. Eğitim **18**

1.3.6. Cinsiyet **19**

1.3.7. Sağlık **20**

1.3.8. Yaş 21

1.3.9. Medeni Durum 22

1.3.10. Demokrasi 22

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

2.1. Kavramsal Çalışmalar 23

2.2. Türkiye İle İlgili Çalışmalar 25

2.3. AB Ülkelerini Ele Alan Çalışmalar 27

2.4. Ülke Bazlı Karşılaştırmaların Yapıldığı Çalışmalar 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ

3.1. Sıralı Logit Model 37

3.2. Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi (GSEM) 40

3.2.1. Yapısal Eşitlik Modellemesi 40

3.2.2. Genelleştirilmiş Doğrusal Modeller 43

3.2.3. Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi (GSEM) Süreci . 44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMETRİK ANALİZ

4. 1. Kullanılan Veriler ve Kapsam 47

4.2. Tanımlayıcı İstatistikler 48

4.3. Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi Bulguları 57

4.3.1. Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Yaşam Tatmini Üzerinde Bireylerin Sağlık Durumunun Aracılık Rolüne İlişkin Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları 57

4.3.1.1. Genel Model Tahmin Sonuçları 57

4.3.1.2. Cinsiyete Göre Model Tahmin Sonuçları 61

4.3.2. Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Bireysel Mutluluk Üzerinde Bireylerin Sağlık Durumunun Aracılık Rolüne İlişkin Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları 69

4.3.2.1. Genel Model Tahmin Sonuçları 69

4.3.2.2. Cinsiyete Göre Model Tahmin Sonuçları 73

SONUÇ 80

KAYNAKÇA 84

GİRİŞ

Mutluluk, bireylerin hayatlarından duydukları anlık veya genel memnuniyeti ifade eden bir duygudur. Bu, çoğu zaman olumlu duyguların ve genel bir iyilik halinin bir yansıması olarak değerlendirilir. Yaşam tatmini ise, bireylerin yaşamlarının belirli yönlerinden duydukları memnuniyeti ifade eder ve genellikle daha uzun vadeli bir değerlendirmedir. Yaşam tatmini, bireyin hayatındaki çeşitli alanlardan, örneğin iş, aile, sosyal ilişkiler ve sağlık gibi faktörlerden duyduğu memnuniyeti kapsar.

Bu iki kavram, her ne kadar birbirine bağlı olsa da aralarındaki farkı anlamak önemlidir. Mutluluk, daha çok duygusal ve anlık bir deneyimi ifade ederken, yaşam tatmini bireyin hayatının genel değerlendirmesini içerir. Dolayısıyla, yaşam tatmini daha geniş bir kavram olup, bireyin genel yaşam kalitesini ve memnuniyetini ölçer.

Günümüzde, bireylerin genel yaşam kalitesi ve mutluluğu, öznel iyi olma olarak adlandırılan bir kavramla ifade edilmektedir. Öznel iyi olma, bireylerin yaşamlarına dair yaptıkları genel değerlendirmeler, duygusal deneyimleri ve yaşam memnuniyeti gibi bileşenler aracılığıyla ölçülmektedir. Bu çalışmada aracı değişken olarak kullanılan öznel sağlık algısı ise, bireylerin fiziksel ve zihinsel iyilik hallerini ifade eden önemli bir faktördür. Sağlığın öznel iyi olma üzerindeki etkileri, çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel olarak farklılık gösterebilir. Bu bağlamda, sağlık durumunun öznel iyi olma üzerindeki rolü ve bu rolün Türkiye ile AB ülkeleri arasında nasıl değiştiği önemli bir araştırma konusudur.

Bu çalışma, literatüre katkıda bulunmayı ve öznel sağlık ile öznel iyi olma arasındaki ilişkinin anlaşılmasına yönelik yeni bir perspektif sunmayı hedeflemektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye ve AB ülkelerinde öznel sağlık aracılığıyla bireysel mutluluk ve yaşam tatmininin Dünya Değerler Araştırması (WVS) verilerinden yararlanılarak Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi (GSEM) ile karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. İnsanların genel yaşam memnuniyetlerini ve mutluluk düzeylerini anlamak, sadece bireysel refahı değil, aynı zamanda toplumsal refahı da belirleyen kritik unsurlardan biridir. Bu nedenle, mutluluk ve yaşam tatmini üzerine yapılan çalışmalar, politika yapıcılar ve sosyal bilimciler için büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışma, bireylerin öznel sağlık

algısının yaşam tatmini ve mutluluğu üzerindeki aracılık rolünün belirlenmesi ve bu bağlamda etkili olan faktörlerin doğrudan ve dolaylı etkilerinin görülebilmesi amacıyla GSEM yönteminin kullanılması ile literatürde Türkiye ile ilgili ilk ve öncü bir çalışma özelliği taşımaktadır. GSEM, karmaşık nedensel ilişkilerin ve dolaylı etkilerin analizine olanak tanımaktadır. Araştırma sonuçlarının, Türkiye ve AB ülkelerinde sağlık politikalarının bireylerin genel mutluluğunu nasıl etkilediğine dair önemli çıkarımlar sağlaması beklenmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, aracı değişken olan öznel sağlığın bireylerin yaşam tatminleri ve mutlukları üzerinde doğrudan ve pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu etkinin Türkiye'de Avrupa Birliği ülkelerine göre daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca Türkiye ve AB ülkeleri arasında mutluluk ve yaşam tatmini düzeylerinde bazı farklılıklar gözlemlenmiştir. Bu farklılıklar, büyük ölçüde kültürel, ekonomik ve sosyal faktörlerden kaynaklanmaktadır. AB ülkeleri, genellikle daha yüksek yaşam standartlarına ve refah düzeyine sahip olduklarından, bireylerin mutluluk ve yaşam tatmini düzeyleri de bu doğrultuda yüksek görülmektedir. Öte yandan, Türkiye'deki ekonomik ve sosyal koşullar, bireylerin bu kavramlar üzerindeki algılarını etkileyebilmekte ve bu da Türkiye'nin sonuçlarını farklılaştırabilmektedir.

Bu çalışma ile elde edilen bulgular, politika yapıcılar ve sosyal bilimciler için önemli bilgiler sunmakta ve bireylerin refahını artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, öznel sağlık gibi aracı değişkenlerin önemi göz ardı edilmemeli ve bu kavramlar üzerine daha fazla araştırma yapılmalıdır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, ilk olarak yaşam tatmini, mutluluk ve öznel sağlık kavramları açıklanmış ardından, yaşam tatmini ve mutluluğun ölçülmesi konusu ele alınmıştır. Son olarak, yaşam tatmini ve mutluluğu etkileyen faktörlere değinilmiştir.

İkinci bölümde çalışma konusuyla ilgili literatür araştırması sunulmuştur. Bu bölümde ilk olarak kavramsal çalışmalara yer verilmiş ardından Türkiye AB Ülkelerini ele alan çalışmalara ve son olarak ülke bazlı karşılaştırma yapan çalışmalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde metodolojiye odaklanılmıştır. Bu bölümde, Sıralı Logit Model ve Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesinden bahsedilmiştir.

Son bölümde ise veri seti, kullanılan değişkenler ve tanımlayıcı istatistikler açıklanmıştır. Ayrıca, araştırmada kullanılan modellere yer verilmiş ve çalışma bulguları sunularak değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞAM TATMİNİ, MUTLULUK VE SUBJEKTİF SAĞLIK

1.1. Yaşam Tatmini, Mutluluk ve Öznel Sağlık: Kavram ve Kapsam

Geçmişten günümüze yaşam tatmini, mutluluk ve öznel sağlık kavramı ile ilgili çeşitli araştırmalar ve tanımlamalar yapılmıştır. İlgili kavramlar psikologların başta olmak üzere çeşitli bilim dallarının araştırmalarına konu olmaya devam etmektedir. Bu bölümde ilgili kavramlardan bahsedilecektir.

1.1.1. Yaşam Tatmini

Bireylerin refah düzeylerine ilişkin akademik araştırmalar, tarihsel olarak farklı disiplinler tarafından ele alınmış ve zaman içerisinde bu alandaki ilgi artış göstermiştir. İlk olarak psikologların dikkatini çeken bireysel refah kavramı, daha sonra sosyologlar ve siyaset bilimciler tarafından incelenmiş, nihayetinde ekonomistler tarafından da araştırılmaya başlanmıştır. Bu disiplinler arası araştırma süreci, bireylerin refahını anlamada çeşitli yaklaşımların ve metodolojilerin gelişmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, pozitif psikoloji literatüründe, yaşam tatmini kavramı, bireylerin yaşam kalitesini ve genel refah düzeyini anlamada merkezi bir kavram olarak kabul görmüştür (Rampichini ve Schifini d'Andrea, 1998: 42). Bu tanım, bireylerin yaşamlarına dair subjektif değerlendirmelerini dikkate almakta ve bu değerlendirmelerin bireyin genel refah düzeyi üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.

Literatürde, mutluluk ve yaşam tatmini kavramları sıklıkla birbirleriyle ilişkili olarak incelenmiş ve bazı çalışmalarda bu kavramların birbirlerinin yerine kullanılabildiği gözlemlenmiştir. Yaşam tatmini, bireyin yaşamının farklı alanlarını ve genel yaşam kalitesini olumlu bir şekilde değerlendirme kapasitesini ifade ederken, mutluluk ise bu değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan duygusal durum olarak ele alınmaktadır (Rampichini ve Schifini d'Andrea, 1998: 42). Bu kavramlar, bireylerin yaşam kalitesini ölçmede önemli göstergeler olarak kabul edilmekte olup, bireylerin öznel iyi olma düzeylerini anlamada kritik bir rol oynamaktadır.

Yaşam tatmini, genel olarak insan refahının merkezi bir bileşeni olarak kabul edilmektedir ve bu bağlamda, mutluluk ile yakından ilişkili bir kavram olarak

değerlendirilir. Ancak, literatürde mutluluk ve yaşam tatmini kavramlarının farklı perspektiflerden ele alındığı ve bu iki kavram arasında bazı farklılıkların bulunduğu vurgulanmaktadır.

Refah üzerine yapılan ampirik araştırmalar, büyük ölçüde yaşam tatmini çalışmalarına dayanmaktadır ve bu çalışmalar, bireylerin refah düzeylerinin nesnel ölçütlerle birlikte subjektif değerlendirmelerle de anlaşılabileceğini göstermektedir. Yaşam tatmini ve refah arasında güçlü bir ilişki bulunduğu literatürde sıkça dile getirilmekte olup, yaşam tatmini sıklıkla bir refah göstergesi olarak ele alınmaktadır (Haybron, 2007: 99). Bu bağlamda, yaşam tatmini, bireylerin kendi yaşamlarını nasıl değerlendirdiklerine dair içgörüler sunmakta ve bu değerlendirmelerin bireyin genel refahı üzerindeki etkisini anlamada kritik bir rol oynamaktadır.

Mutluluk ve refah kavramları sıklıkla birbirleriyle özdeşleştirilmekte, ancak bazı çalışmalarda mutluluğun, büyük ölçüde bireyin hayatından duyduğu memnuniyetten ibaret olduğu ve bu memnuniyetin bireyin refah düzeyine dair önemli bir gösterge olduğu belirtilmektedir. Ampirik araştırmalar, refahın büyük ölçüde yaşam tatmini ile doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koymakta ve bu iki kavram arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını vurgulamaktadır.

Psikologlar, bireylerin yaşam tatminini incelemenin en etkili yolunun, onlara doğrudan yaşamlarına ilişkin memnuniyet düzeylerini sormak olduğuna inanmaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin kendi yaşamlarına dair subjektif değerlendirmelerini ön planda tutmakta ve bu değerlendirmelerin bireylerin genel refahı üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Uzun yıllar boyunca sürdürülen araştırmalar, insanların yaşamlarındaki memnuniyet kaynaklarını derinlemesine analiz etmiş ve yaşam tatmini ile mutluluğun, bireyin yaşamının genelini ya da belirli bir alanını olumlu değerlendirme derecesi olduğunu ortaya koymuştur (Powdthavee, 2008: 4).

Bu çalışmalar, yaşam tatmininin bireylerin genel refahını anlamada önemli bir araç olduğunu ve mutluluk kavramıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, yaşam tatmini, bireylerin hayatlarına dair yaptığı değerlendirmelerin ve bu değerlendirmelerin bireylerin genel mutluluğu üzerindeki etkilerinin anlaşılmasında kritik bir öneme sahiptir.

1.1.2. Mutluluk

Bazı insanların diğer insanlara göre neden daha mutlu olduğu sorusu pozitif psikolojinin ana hedeflerinden biri olmakla birlikte insanların ne ile mutlu oldukları ve neden mutlu olmak istedikleri konusu sürekli olarak tartışılmaktadır.

Mutluluk kavramının çok eski yıllardan beri araştırıldığı ve tarihin her aşamasında tartışma konusu olduğu görülmektedir.

Mutluluğa 11. yüzyılda Karahanlı Uygur Türkleri'nden Yusuf Has Hacip tarafından yazılan Kutadgu Bilig (Mutluluk Veren Bilge) adlı eserinde rastlanmaktadır. Mutluluğun göreceli olduğu düşüncesi en az Antik Yunan Stoacı ve Epikurosçu filozofları kadar eskidir (Brickman ve diğerleri,1978:917). Aristoteles'in "mutluluk o kadar önemlidir ki, diğer tüm dünyevi düşünceleri aşar" şeklindeki eski görüşü, William James'in "mutluluk, çoğu insan için, her zaman, yaptıkları her şeyin gizli güdüsüdür" şeklindeki daha modern, psikolojik gözlemi ile benzerlik göstermektedir (Fordyce, 1988:355).

Mutluluk, bireyin yaşamının genel kalitesinin olumlu bir şekilde değerlendirme derecesi olarak tanımlanmakta ve bireylerin yaşadığı hayatı sevme derecesi ile ilişkilendirilebilmektedir. Bu sebeple mutluluk aynı zamanda yaşam tatmini olarak da adlandırılabilmektedir (Veenhoven,1991:3). Bireyler nesnel olarak kötü oldukları durumlarda öznel olarak mutlu olabilmekte veya iyi koşullara sahip olduğu dönemlerde kendilerini mutsuz hissedebilmektedirler. Mutluluk kalıcı olarak arttırılamamakla birlikte iyi veya kötü değişikliklerin mutluluk üzerinde kısa süreli bir etkisi olduğundan söz edilebilmektedir (Veenhoven, 1991: 3).

Mutluluk kavramı dışarıdan tespit edilemeyen özel bir kaygı olarak tanımlanabilmektedir. Belirli normlara göre iyi bir yaşam sürmekte olan bir birey mutlu olarak değerlendirilmeyebilmektedir. Bu duruma örnek gösterilecek olursa iyi bir aile hayatı, birçok arkadaşı, iyi bir işi ve yüksek bir gelire sahip birey kendini oldukça mutsuz hissedebilmektedir (Schyns, 1998:10).

Bu kavram, Amerikan filozofların, politikacıların, şairlerin, roman yazarlarının ve hatta kişisel gelişim gurularının büyük bir ilgi kaynağı olmuştur. Aristoteles ve Epikuros'tan Mill ve James'e kadar filozoflar, mutlu yaşam için çok farklı öneriler sunmuşlardır. Benzer şekilde son on yılda, Avrupa Birleşik Devletleri popüler psikolojisinin yazarları, olumlu düşünce gücü ile bireylerin içlerindeki çocuğu

bulmak, kendilerinin en iyi arkadaşı olmak gibi yöntemlerle mutluluğu elde edebileceklerini iddia etmektedir (Lyubomirsky, 2001:245). Mutluluk yaşamın nihai amacı olarak kabul edilmekte olup her birey mutlu olmak istemektedir. 1776 tarihli Birleşik Devletler Bağımsızlık Bildirgesi, mutluluk arayışının yaşam ve özgürlükle karşılaşılabilir devredilemez bir hak olduğunu apaçık bir gerçek olarak kabul etmektedir (Frey ve Stutzer, 2002:402).

Mutluluk, bir kişinin şu anda yaşadığı yaşamın genel kalitesinden memnun olma derecesi olarak tanımlanmaktadır. Özgürlük ve rasyonellik geleneksel olarak mutluluk arayışının bileşenleri olarak görülmüştür (Welsch,2003:299). Bu kavram kendi içinde, yaşamdan alınan tatmini, hayat kalitesi, öznel iyi olma gibi birçok olguyu barındıran geniş bir yelpazesi olduğu söylenebilmektedir (Yinaç ve diğerleri, 2020:51). Mutluluk ile ilgili daha önce yapılan araştırma sonuçlarına göre mutluluğun özgürlük bilinci ve bireyci toplum özellikleri ile bağlantılı olduğu ve gelir düzeyinden etkilendiği görülmektedir. Uluslararası verilerden elde edilen temel bulgulara göre mutluluk, yüksek özgürlük ve rasyonellik arasında pozitif bir ilişki vardır. Diğer yandan rasyonelliğin mutluluk üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilerinden söz edilebilmektedir (Welsch, 2003:329).

Araştırmacılar geçmiş mutluluk ve refah literatüründen yola çıkarak, bir kişinin kronik mutluluk düzeyinin üç ana faktör tarafından yönetildiğini öne sürmektedir. Bunlar; mutluluk için genetik olarak belirlenmiş bir ayar noktası, mutlulukla ilgili durumsal faktörler ve mutlulukla ilgili faaliyetler ve uygulamalardır. Mutluluk literatürde en sık tanımlandığı şekliyle sık sık olumlu duygulanım ve yüksek yaşam tatmini olarak tanımlanmaktadır (Lyubomirsky ve diğerleri, 2005:115).

Mutluluk üzerine araştırmaları bulunan Martin mutluluğu, hoş olumlu hal/ duyguların varlığı, hoş olmayan olumsuz ruh hal/duyguların yokluğu ve genel olarak yaşamdan memnuniyet olmak üzere üç farklı zihinsel durum olarak tanımlamaktadır. Martin'e göre, mutluluğun yalnızca olumlu sonuçları olmakla birlikte olumsuz sonuçları da bulunmaktadır. Mutluluk aynı zamanda başarıyı doğurmakta ve bağışıklık sistemimiz üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Mutluluk çoğu zaman zihinde olmakla birlikte nesnel koşulların da bireylerin üzerinde önemli etkisinden söz edilebilmektedir. Bireylerin kendilerini mutsuz hissetmeleri halinde hayatlarında değiştirilmesi gereken yanlış bir şey olduğunun uyarısı olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Farklı ülkelerdeki ortalama mutluluk üzerindeki farklılıklar ise

nesnel koşulların kişisel özelliklerden bağımsız olarak önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Bergsma, 2006: 113,114).

1.1.3. Öznel Sağlık

Öznel sağlık üzerine yapılan bir araştırmanın sonucu, kötü sağlık, ayrılık, işsizlik ve sosyal temas eksikliğinin öznel sağlık ile güçlü bir şekilde olumsuz ilişkili olduğunu göstermektedir (White, P. Dolan, 2008:94).

Böyle bir atıf tarzı, bireyin olumlu deneyimlerinin sürekliliğine ve bu deneyimlerin yaşamı boyunca devam edeceğine dair inancını pekiştirir ve böylece bireyin genel mutluluk düzeyini artırır. Buna karşılık, olumsuz durumlarda ise kötümser atıf tarzı hem mutluluğun hem de ruh sağlığının belirleyicisi olarak öne çıkmaktadır. Kötümser atıf tarzı, bireyin karşılaştığı olumsuz olayları içsel, sürekli ve genel nedenlere atfetme eğilimini ifade eder; bu tarz bir atıf, bireyin olumsuz deneyimlerin sürekliliğine dair algısını pekiştirir ve bu durum, hem bireyin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratır hem de genel mutluluk düzeyini düşürür.

Bireylerin kişilik özellikleri de bu atıf tarzlarını benimsemelerinde etkili olmaktadır. Dışadönük kişilik özelliklerine sahip bireyler, olumlu sonuçlar karşısında iyimser bir açıklayıcı stili benimseme eğilimindeyken, nevrotik kişilik özelliklerine sahip bireyler, olumsuz sonuçlar karşısında kötümser bir açıklayıcı stili benimsemeye daha yatkındır (Cheng, 2001: 207). Bu eğilimler, kişilik yapısının, bireylerin olaylara verdikleri bilişsel tepkiler ve bu tepkilerin duygusal sonuçları üzerinde ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

Öznel sağlık kavramı, bireylerin kendi sağlık durumlarını nasıl algıladıklarına ve değerlendirdiklerine işaret etmektedir. Bu değerlendirmeler, bireylerin genel yaşam tatmini ve mutluluk düzeyleri üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Özellikle, öznel sağlık algısı, bireyin yaşam kalitesine ilişkin öznel yargılarının merkezinde yer almakta ve bu yargılar, bireyin genel refahı üzerinde doğrudan bir etki yaratmaktadır. Kötü sağlık durumu, ayrılık, işsizlik ve sosyal temas eksikliği gibi olumsuz yaşam olaylarının, öznel sağlık ile güçlü bir şekilde olumsuz ilişkili olduğu literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (Dolan, 2008: 94). Bu tür olumsuz faktörler, bireylerin hem fiziksel hem de ruhsal sağlıklarını olumsuz etkileyerek genel yaşam tatmini ve mutluluk düzeylerini düşürebilmektedir.

Bireylerin öznel sağlık algısı ise yalnızca fiziksel sağlık durumlarıyla değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik faktörlerle de şekillenmektedir. Örneğin, sosyal destek ağları güçlü olan bireyler, olumsuz sağlık koşullarına rağmen daha yüksek öznel sağlık algısına sahip olabilirler. Benzer şekilde, psikolojik dayanıklılığı yüksek olan bireyler, sağlık durumlarındaki olumsuzluklara rağmen yaşam tatmini ve mutluluk düzeylerini koruyabilirler. Bu bağlamda, öznel sağlık, bireylerin yaşamlarını nasıl algıladıkları ve bu algıların genel refah düzeylerine nasıl yansıdığı konusunda önemli bir belirleyici olarak görülmektedir.

Öznel sağlık algısının yüksek olduğu durumlarda, bireyler yaşamlarından daha fazla memnuniyet duymakta ve bu durum, genel mutluluk düzeylerinin artmasına yol açmaktadır. Buna karşılık, kötü sağlık algısı, bireylerin yaşamlarını olumsuz değerlendirmelerine neden olarak, yaşam tatmini ve mutluluk düzeylerinde düşüşe sebep olmaktadır.

Bu nedenle, öznel sağlık, bireylerin genel refah düzeylerinin anlaşılmasında kritik bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bireylerin öznel sağlıklarına ilişkin değerlendirmeleri, onların günlük yaşam deneyimlerini ve bu deneyimlerin yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini anlamada merkezi bir rol oynamaktadır.

Verilen bilgiler ışığında ise var olan öznel sağlık kavramı, bireyin kendi sağlık durumunu nasıl algıladığına ve bu algının yaşam tatmini ve mutluluk üzerindeki etkilerine odaklanan bir yaklaşım olarak, psikolojik refah araştırmalarında önemli bir yere sahiptir. Sağlık durumunun bireyin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi, sadece fiziksel sağlıkla sınırlı olmayıp, aynı zamanda bireyin sosyal ve psikolojik kaynaklarına da bağlıdır.

Bu bağlamda, bireyin öznel sağlık algısı, onun genel mutluluğu ve yaşam tatmini üzerindeki etkileri açısından ele alındığında, bireyin refahının derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunur.

1.2.Yaşam Tatmini ve Mutluluğun Ölçülmesi

Mutluluk, genellikle "Genel olarak kendinizi ne kadar mutlu hissediyorsunuz?" veya "Geçtiğimiz hafta kendinizi ne sıklıkla mutlu hissettiniz?" gibi sorularla değerlendirilir. Yaşam tatmini ise Diener (1985) ve arkadaşlarının geliştirdiği Yaşam Tatmini Ölçeği ile ölçülür. Bu ölçek, "Hayatım beklentilerimi karşılıyor" ve

"Hayatımın koşulları mükemmel" gibi sorular içerir ve yine Likert ölçeği ile yanıtlanır. Bu yöntemler, bireylerin genel mutluluk ve tatmin düzeylerini anlamak için kullanılır.

Mutluluğun ölçülmesi ile ilgili olarak duygusal refah ve küresel ruh sağlığının geçerliliği konusu kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Yıllar geçtikçe, yapılan çalışmalar diğer mutluluk araçları ile yakınsama, yapı değişkenliği, bilinen mutlu ve mutsuz gruplar arasında ayrım yapabilme yeteneğinin ruh sağlığının yaygın olarak kabul edilen özellikleri ile arasındaki ilişki araştırmalara konu olmuştur (Fordyce, 1988:273).

Mutluluk bir dizi ölçüm ölçeği ile ölçülebileceği gibi olumlu duygulanım, memnuniyet ve sıkıntıların yokluğu olmak üzere üç ana bileşene sahip olduğundan söz edilebilmektedir. Mutluluğun bireysel farklılıkları üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre, dışadönüklüğün özellikle de sosyal yönünün en güçlü etkilerinden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aryle ve Lu, 1990:1011).

Mutluluğu ölçmek için kullanılan araçlardan biri Oxford Mutluluk Envanteri yirmi dokuz maddeden oluşan ve çoktan seçmeli bir araçtır. Envanteri oluşturan her öğe, mutluluk, hafif depresif düşük mutluluk seviyesi, yüksek mutluluk seviyesi ve mani olarak tanımlanan adımları yansıtacak şekilde oluşturulmuş dört seçenekten oluşmaktadır (Argyle, ve diğerleri, 1989:189-203'den aktaran Francis ve diğerleri, 2003: 277).

Eurobarometre kamu araştırmaları, Avrupa Birliği ülkelerinde çok uzun yıllar boyunca yapılan kamuoyu araştırmasıdır. Çalışma Avrupa Komisyonu destekli olmakla birlikte 1973 yılından beri her yıl ilkbahar ve sonbahar olmak üzere iki kez gerçekleştirilmektedir (Arslanoğlu ve Çelik, 2006:207). Eurobarometer Araştırması, mutluluğun ölçüm yöntemleri arasında bulunmakta ve topluluk hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır (Nissen, 2012'den aktaran Mercan 2022:32). Avrupa Birliği ülkelerini kapsayan Eurobarometer Anketi, dörtlü likert ölçekten oluşan 'Genel olarak yaşadığınız hayattan memnun musunuz?' soruları ile bireylerin mutluluklarını ölçmektedir (Frey ve Stutzer, 2002: 405).

Mutlulukla ilgili karşılaştırmalı araştırmalar, tipik olarak, ortalama kullanılarak ölçülen uluslardaki mutluluk düzeyine odaklanmaktadır. Uluslardaki mutluluk eşitsizliğini ölçmek için kullanılabilecek tanımlayıcı istatistikler beş adımdan oluşmaktadır. Bunlar, mutluluğun uluslar bazında nasıl değerlendirildiğini ele

almaktadır. Bu aşamada dağılım istatistikleri listelenir ve bunların altında yatan varsayımlar dikkate alınarak eşitsizlik kavramını kapsayan varsayımsal dağılımlar oluşturulur. Ardından performans kriterleri tanımlanmakta ve istatistiklerin varsayımsal dağılımlara uygulandığında talepleri ne kadar iyi karşıladığı kontrol edilmektedir. En iyi performans gösteren istatistikler uluslardaki gerçek mutluluk dağılımlarına uygulanmaktadır. Standart sapma, ortalama mutlak fark, ortalama çift fark ve kartiller arası fark olmak üzere dört istatistiğin tatmin edici olduğu kanıtlanmıştır. Dördü de eşit derecede iyi performans gösterdiğinden, uluslardaki mutluluk eşitsizliğini ölçerken standart sapma kullanılabilmektedir (Kalmijn ve Veenhoven, 2005: 357).

Uluslardaki mutluluk düzeyi ve eşitsizlik ele alındığında, mutluluk düzeyi, yaşam tatmini ile ilgili bir anket sorusuna verilen ortalama yanıtlar kullanılarak ve eşitsizlik ise standart sapma ile ölçülmektedir. Ortalama mutluluğun yüksek olduğu ülkelerde, standart sapma düşük olma eğilimi göstermektedir.

Mutluluk düzeyi ve eşitsizliğin ortaya çıkarılması çok sayıda ülke için genel nüfusun temsili örneklerini içeren Dünya Değerler Araştırmalarında (World Values Survey) yerine getirilmiştir. Katılımcılardan yaşam tatminleri hakkında ‘Her şey düşünüldüğünde bugünlerde, bir bütün olarak hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?’ sorusunu yanıtlamaları istenmiştir. Bu soru bireyin bir bütün olarak yaşamını genel olarak değerlendirme derecesini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. (Ott, 2005: 297,299,400).

Finlandiya Dünya Değerler Araştırmaları veri seti üç ayrı kesittir. Genel öznel iyi oluş düzeyi için mutluluk ve yaşam tatmini olan iki ölçü sağlamaktadır. Mutluluk değişkeni şu soruya verilen cevaptır: "Her şeyi bir araya getirdiğinizde, 4 (çok mutlu), 3 (oldukça mutlu), 2 (çok mutlu değil) veya 1 (hiç mutlu değil) olduğunuzu söyleyebilir misiniz?" Yaşam doyumu değişkeni, şu soruya verilen cevaptır: "Her şey göz önüne alındığında, bugünlerde bir bütün olarak hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?" Yaşam doyumu 1'den 10'a kadar bir ölçekte ölçülür. Daha yüksek bir değer, bir kişinin şu anda hayatından daha memnun olduğu anlamına gelir. (Gallup ve Finlandiya, 2004’ten aktaran Böckerman ve Ilmakunnas, 2006:160).

1.3.Yaşam Tatmini ve Mutluluğu Etkileyen Faktörler

Mutluluk gelir, eğitim işgücü piyasası, işgücü özellikleri, sağlık, aile sosyal ilişkiler ve ahlaki değerler olmak üzere birçok şeye bağlıdır (Ahn ve diğerleri 2004).

Bu bölümde yaşam tatmini ve mutluluğu etkileyen gelir, cinsiyet, medeni durum, istihdam durumu, eğitim, yaş, dini inanış gibi faktörler ele alınmıştır.

1.3.1. Gelir

Bireyin refahı, mevcut memnuniyet durumuna ve gelecekteki beklenen memnuniyetine veya gelirine bağlı olduğundan söz edilebilmektedir (Hirschman ve Rothschild: 1973:544). Öznel iyi olmanın kişinin kendi geliriyle doğrudan, başkalarının gelirleriyle ise ters orantılı olduğu görülmektedir. Tüm bireylerin gelirlerinin artması halinde mutlulukları da artmaktadır (Easterlin,1995:35). Mutluluk, ulusal ekonomik ve kültürel yaşam koşullarıyla ilişkilendirilmiştir. Her iki özelliğin de mutlulukla güçlü ve pozitif bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmış ve özellikle ekonomik refahın sürekli olarak mutlulukla ilişkilendirildiği görülmüştür. Kültür ve mutluluk arasındaki ilişkinin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ülkelerin alt grupları incelendiğinde, zengin ülkeler grubunda mutluluk ve kültür arasında pozitif bir birinci dereceden korelasyon bulunurken, özgür ülkeler grubunda kültür kontrol edildiğinde mutluluk ve ekonomik refah arasında pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Özellikle geçiş sürecindeki ülkelerin incelenmesi, ekonomik refahın kültür ve mutluluk arasındaki nedensel ilişkileri keşfetmede yardımcı olduğu söylenebilmektedir (Schyns, 1998:3).

Ekonomistler; psikologlar ve sosyologların aksine geleneksel olarak yaşam tatmini konusundaki öznel verilerden uzak durmaktadır. Çoğu ekonomik model, zenginlik ve faydanın eşanlamlı olduğunu varsaymaktadır. Hem ekonomistler hem de psikologlar tarafından yaşam tatmini veya "mutluluk" üzerine yapılan araştırmalar, bu varsayıma meydan okuyan bir paradoks ortaya atmaktadır. Toplumlar zenginleştikçe toplam yaşam tatmini seviyeleri arttırmamakta birlikte ancak ülkelerde daha varlıklı bireyler çoğunlukla daha yoksul olanlardan "daha mutlu" oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Graham ve Pettinato, 2001: 237).

Araştırmalar, zengin ülkelerdeki insanların ortalama olarak öznel iyi oluşu fakir ülkelerdeki insanlardan önemli ölçüde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu

durum, kişinin genel tüketim düzeyi ile öznel iyi oluş arasında güçlü bir bağlantı ile tutarlıdır. Bununla birlikte, aynı ülkedeki bireyler karşılaştırıldığında, gelirin öznel iyi oluş ile temel ihtiyaçların karşılanabileceği seviyenin üzerinde çok az ilişkisi vardır, bu da daha yüksek tüketim seviyelerinin daha yüksek öznel iyi oluş seviyeleriyle bağlantılı olmayabileceğini düşündürmektedir. Uluslar birbirleriyle karşılaştırıldığında, ancak belirli bir ulus içindeki bireyler birbirleriyle karşılaştırıldığında değil, tüketim ve öznel iyi oluş arasındaki bu bağlantıyı bir bilmece sunmaktadır. Bir çözüm olarak, ekonomik kalkınmanın, tüketimi artırarak kişisel mutluluğun peşinden gitmeye teşvik eden daha bireyci kültürler yaratarak daha yüksek ulusal ortalama öznel iyi oluş seviyelerine yol açabileceği öngörülmüştür (Ahuvia, 2002:23).

1999 Avrupa Değerler Anketi'ne (European values Survey) dayanan bir araştırma, farklı algılanan mutluluk düzeylerine sahip dokuz zengin sanayileşmiş ülkede mutluluk ve yaşam tatminini analiz etmiştir. Grafiksel modelleme kullanarak yapılan istatistiksel analiz, mutluluk ve yaşam tatminin ilişkili olduğu ancak farklı kavramlar olduğunu göstermiştir. En önemli sonuçlarından biri ise mutluluğun katılımcının istikrarlı bir şekilde ülke özelliklerine bağlı olmasıdır. Yaşam tatmini, katılımcının kontrol duygusu ve ikamet ettiği ülke ile arasında bir ilişki bulunmaktadır (Gundelach ve Kreiner, 2004: 359).

Refah ve gelir dağılımı arasında önemli ve çok yönlü bir bağlantı bulunmaktadır. Diğer insanların geliri bireysel refahı etkilemektedir. Bireylerin beklentilerini aldıkları riskler belirlemektedir. Eşitsizlikten memnuniyete giden yol bilgilendirici olmakla birlikte beklentilerin oluşumunu içermektedir (Senik, 2005:43). 'Easterlin paradoksu', ekonomik büyümenin yaşam kalitesine katkıda bulunmadığını ve bunun, ülkelerdeki ortalama mutluluğun son birkaç on yılda artmadığı gerçeğinde ortaya çıktığını savunmuştur. En son trend verileri ise bu durumun aksini göstermektedir. Ortalama mutluluk, zengin ülkelerde artış göstermiş ve verilerin mevcut olduğu birkaç fakir ülkede önemli ölçüde artmıştır. Yaşam süresinin artması, ortalama mutlu yaşam yılı sayısı 1950'lerden bu yana benzeri görülmemiş bir oranda artışa sebep olmuştur (Veenhoven ve Hagerty, 2006:421).

Dünya Değerler Araştırmalarından 1990, 1996 ve 2000 yıllarına ait kesitleri kullanılarak Finlandiya'da işsizlik ve öznel iyi olma arasındaki bağlantı araştırılmıştır. Ulusal işsizlik oranındaki benzeri görülmemiş bir artış (% 3'ten% 17'ye) gözlenmiştir.

Bu durum ortalama öznel iyi olma düzeyinde bir düşüş yaratmamıştır. Kişisel olarak işsizlik yaşam tatminini azaltmakta ancak sıralı logit model tahmininde mutluluk üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, genelleştirilmiş sıralı logit tahmini, işsiz olmanın düşük mutluluk puanlarında mutluluk üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu, ancak yüksek mutluluk düzeylerinde anlamlı bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır (Böckerman ve Ilmakunnas, 2006:159).

Headey ve diğerleri (2008)'de Ekonomik refahın mutluluk üzerindeki etkisinin yeniden değerlendirilmesini sağlamak amacıyla Avustralya, İngiltere, Almanya, Macaristan ve Hollanda olmak üzere beş ülkenin hanehalkı ekonomik panel verileri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar mutluluğun ekonomik koşullardan etkilendiği yönündedir. Beş ülkenin hepsinde zenginlik yaşam doyumunu gelirden daha fazla etkilemektedir.

Avrupa Sosyal Araştırmasının ilk iki turunda elde edilen yatay kesit veriler kullanılarak on dokuz Avrupa ülkesinde yapılan çalışmada gelir, göreli gelir ve mutluluk arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, ancak böyle bir ilişkinin referans gelir ile zayıfladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca referans gelirin Batı Avrupa ülkelerinde mutluluk üzerinde olumsuz bir etkisi bulunurken, Doğu Avrupa Ülkeleri söz konusu olduğunda etkilerin olumlu olduğu ve bunun da 'tünel etkisi' hipotezi ile tutarlı olduğu bulunmuştur. Bu durum, Doğu Avrupa ülkeleri için referans gelirinin, sosyal karşılaştırma için bir ölçüt olmaktan ziyade gelecekteki ekonomik beklentiler oluşturulabilmesi için bilgi kaynağı olabileceğini göstermektedir (Caporale ve diğerleri, 2009: 42).

Georgellis (2009)'de Avrupa Sosyal Araştırmasının ilk iki turundan elde edilen veriler kullanılarak Batı Avrupa'da gelir, nispi gelir ve yaşam tatmini arasındaki bağlantı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, gelir ve yaşam tatmini arasında güçlü bir pozitif ilişki olduğunu göstermiştir. Kişisel değerlerin ve inançların yalnızca öznel iyi olmanın belirleyicileri olarak değil aynı zamanda, gelir, nispi gelir ve yaşam tatmini arasındaki ilişkide hafifletici faktörler olarak da önemini doğrulamaktadır.

Powdthavee (2010)'in çalışmasında gelirin mutluluk üzerindeki nedensel etkisi tahmin edilmek istenmiştir. Gelir için gözlemlenmeyen heterojenliğe izin vermek, temel spesifikasyondaki tahminin neredeyse iki katı olan tahmini bir gelir etkisi ile sonuçlanmıştır. Paranın çok az mutluluk satın aldığını öne süren önceki bulguların

yeniden incelenmesi ve bireyin yaşam olaylarındaki çeşitli şoklara karşı bu durumun yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.3.2. Din

Öznel iyi olma ve din arasındaki ilişki geçmişten günümüze farklı araştırmalar ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre din faktörünün öznel iyi oluş üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür.

Francis ve diğerleri (2003)'da üç yüz otuz bir öğrenciden oluşan bir örneklem ile Oxford Mutluluk Envanteri ve Francis Hristiyanlığa Karşı Tutum Ölçeğinin Almanca baskısı ve kısa form olan Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi kullanılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda, Birleşik Krallık ve ABD'de aynı endeksleri kullanan son çalışmaların aksine, Alman öğrenciler arasında dindarlık ve mutluluk arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Francis ve diğerleri (2004)'da İbranice konuşan iki yüz üç erkek lisans öğrencisinden oluşan bir örneklem üzerinde yapılan araştırma sonucunda dindarlık ve mutluluk arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cohen ve diğerleri (2005)'nin çalışmasındaki amaç, genç Katolik ve Protestanlarda içsel ve dışsal dindarlık, ölümden sonraki inanç, ölüm kaygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri araştırmaktır. Bu çalışmada 375 ergen ve genç yetişkine uygulanan bir ankete 134 Protestan ve 149 Katolik katılmıştır. Katolik ve Protestanlarda ölüm kaygısı, ölümden sonraki yaşama inanç ve yaşam doyumu düzeylerinde benzerlik görülmüştür. Katolik ve Protestanlarda yaşam tatmini, ölüm kaygısı ile negatif, öbür dünyaya inanç ile pozitif korelasyon göstermiştir.

Lewis ve Cruise (2006)'da din ve mutluluk arasındaki ilişkinin birçok araştırmanın odak noktası olduğu belirtilmiştir. Çalışmaların çoğu, din ve mutluluk ölçütleri arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum çeşitli örnekler arasında iki farklı mutluluk ölçüsünün yanı sıra Francis Hıristiyanlığa Karşı Tutum Ölçeğini sistematik olarak kullanan literatürde örneklenmiştir. Oxford Mutluluk Envanteri ile yapılan araştırmalar, dindarlığın sürekli olarak mutlulukla

ilişkili olduğunu belirtirken Depresyon-Mutluluk Ölçeğini kullanan araştırmalar sürekli olarak hiçbir ilişki bulamamıştır.

Alavi (2007), 2005-2006 akademik yılında beş yüz yetmiş üç üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleşen araştırmada, üniversite öğrencilerinin ahlaki davranış, dini tutumu ve dini davranışı ile mutlulukları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Satan (2014), ergenlerin dini inanç ve öznel iyi oluş üzerindeki etkisi yüz beşi kız doksan üçü erkek olan üniversite öğrencileri tarafından yanıtlanan 'Dini İnanç Ölçeği, Bilişsel Estetik Ölçeği ve Öznel İyi Oluş Ölçeği' kullanarak incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre dini inanç düzeyinin öznel iyi oluş üzerinde anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arvas (2017), din ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi toplamda seksen dört sorudan oluşan bir anket formu hazırlamış ve dört yüz doksan beş yetişkinden yanıtlamasını istemiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Allah'a, ahiret ve kader inancına sahip olan bireylerinin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dini motivasyon ve yaşam doyumu üzerinde pozitif bir etkinin olduğu görülmektedir.

1.3.3. İstihdam Durumu

Bireylerin istiham durumlarının yaşam doyumları üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir.

Frey ve Stutzer (2002), mutlu bireyler işteki davranışlarında önemli ölçüde farklılık gösterebilmekle birlikte mutlu bireylerin iş tatmini daha yüksektir.

Dockery (2005), işgücü piyasası deneyiminin rolüne vurgu yaparak, Avustralyalıların kendi bildirdikleri mutluluk ve yaşam doyumu düzeylerini etkileyen faktörleri araştırmıştır. Analiz, iki anketten elde edilen verilere dayanmaktadır. Birincisi, Avustralya Gençliğinin Boylamsal Anketlerinin (LSAY) 1995 Yıl 9 kohortu, her yıl ortaokuldan 9 yaşına kadar genç Avustralyalılardan oluşan bir örneği izlemektedir. İkincisi ise Avustralya'da Hanehalkı Geliri ve İşgücü Dinamikleri Anketi'nin (HILDA) birinci dalgasıdır. Oluşturulan probit modelleri, bireylerin bir bütün olarak yaşamlarından ne kadar mutlu olduklarına Avustralya Gençliğinin Boylamsal Anketlerinin ve yaşam doyumlarına (Avustralya'da Hanehalkı Geliri ve

İşgücü Dinamikleri Anketi) ilişkin derecelendirmelerine uygun olduğu görülmektedir. İşsizlik süresiyle birlikte mutluluk seviyelerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, sonuçlar, sadece bir işe sahip olmaktan ziyade çalışma yaşamının kalitesinin önemini ortaya koymakta ve çeşitli iş özelliklerinin yaşam tatmini üzerindeki etkisine dair bazı kanıtlar sunulmaktadır.

Ahn ve diğerleri (2004)'da Avrupa Topluluğu Hanehalkı Paneli anketinden elde edilen veriler kullanılarak, Avrupa'da işsiz işçilerin temel faaliyetleri, gelirleri, barınmaları, boş zamanları ve sağlıklarındaki durumlarına göre refahları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre işsizlik, bireyin temel mesleki faaliyetleri ve finansmanı ile ilgili memnuniyet düzeylerini önemli ölçüde azaltırken, boş zamanlarından memnuniyet düzeylerini büyük ölçüde arttırmaktadır. İşsizlik süresinin bireysel refah üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır. İşsizler arasında, iş olanakları, sağlık ve sosyal ilişkiler gibi maddi olmayan faktörler, hanehalkı geliri ile bireysel refah üzerinde önemli etkiler göstermektedir.

Golden ve Wiens-Tuers (2006), bildirilen öznel mutluluk, psikolojik sağlık ve ekonomik memnuniyet ölçütlerinin ekstra çalışma saatleri ile net pozitif veya negatif bir ilişki taşıyıp taşımadığını değerlendirmek için uygulanan anket sonuçlarına göre fazla mesai saatlerinin genellikle artan iş stresi, yorgunluk ve iş-aile müdahalesi ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Fazla mesai gerektiğinde, bunun ek gelirinin ürettiği daha büyük mutluluğu ve zihinsel sağlığı dengelediğinden söz edilebilmektedir. Zorunlu fazla mesai, bazı işçiler için ek iş-aile müdahalesi ve mutsuzlukla ilişkilendirilirken, bazıları için tam tersidir. Fazla mesai yapmanın getirdiği ekstra para, biraz daha iyi zihinsel sağlık satın alıyor gibi görünmekte ancak ek mutluluğu satın alamadığından bahsedilmektedir.

Daha fazla iş-aile yaşamı dengesizliği, fazla mesai çalışmasının en belirgin olumsuz etkisi gibi görünmektedir. Fazla mesai kesinlikle gönüllü olmaktan ziyade gerekli olduğunda ek etkiler yaratır. Fazladan çalışma saatleri genellikle mümkün olan en yüksek sağlıkta olmanın kendi kendine derecelendirilmesiyle ilişkilendirilirken, fazla mesai yapması gerekenler için istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Fazladan saatler gerektiğinde, bunun ek gelir veya işin getirdiği sağlığı iyileştirdiğinden söz edilebilmektedir. Özellikle zorunlu olduğunda, fazla mesai saatlerinin işyerinde artan stres, evde yorgunluk ve iş-aile dengesizliği ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Pittau ve diğerleri (2010), Avrupa Birliği vatandaşlarının bildirilen yaşam doyumlarında bölgesel eşitsizlikleri tahmin etmede ekonomik değişkenlerin rolünü araştırmıştır. Avrupa alt ulusal birimleri (bölgeleri), bölgesel birimlerin birinci düzey Avrupa Birliği terminolojisine göre tanımlanmaktadır. Verilerin hiyerarşik yapısı, bölgeler ve ülkelerdeki yanıtlayanları açıkça hesaba katmak ve bölgeler içindeki ve bölgeler arasındaki farklılık modellerini anlamak için bu çalışmada çok düzeyli modelleme kullanılmıştır. Ana bulgular, kişisel gelirin yoksul bölgelerde zengin bölgelere göre daha önemli olduğu, aynı ülke içindeki bölgeler için hala geçerli olan bir model olduğu yönündedir. İşsiz olmak, gelir değişimi için kontrol edildikten sonra bile yaşam doyumu ile negatif ilişkilidir. İşsizliğin yüksek olduğu bölgelerde yaşamak, işsiz olmanın verdiği mutsuzluğu etkilememektedir. Bireysel özellikler ve modelleme etkileşimleri kontrol edildikten sonra, yaşam tatminindeki bölgesel farklılıklar hala devam etmekte ve bölgesel boyutun yaşam tatmini ile ilgili olduğunu doğrulamaktadır.

1.3.4. Sosyal İlişkiler

Yaşam doyumunun mutluluk ve öznel sağlığın sosyal ilişkiler üzerindeki ilişkisi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Powdthavee (2008), İngiliz Hanehalkı Panel Anketi'ni kullanarak, sosyal katılım düzeyindeki bir artışın, yaşam doyumu açısından yılda fazladan 85,000 £ değerinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gelirdeki gerçek değişiklikler çok az mutluluk satın almaktadır.

Quoidbach ve diğerleri (2019), çok platformlu bir akıllı telefon uygulaması kullanılarak 30.793 Fransız katılımcıdan mutlulukları ve sosyal ilişkileri hakkında sorular yöneltmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, insanların kendilerini kötü hissettiklerinde sosyal ilişkilere girme eğiliminde olduklarını ve mutluluğu azaltan yalnızlık dönemlerini ve kendilerini iyi hissettiklerinde uzun vadeli sosyal ilişkilerini sürdürme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

1.3.5. Eğitim

Eğitimin yaşam tatmini ve mutluluk üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir.

Bukenya ve diğerleri (2003)'nde eğitimin yaşam kalitesi, doyum ve gelişim üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur.

Chen (2012)'in çalışmasında dört Doğu Asya ülkesinden elde edilen verilerin analiz sonuçlarına göre daha yüksek eğitim alan bireylerin daha geniş ağlara ve geniş dünya ile daha fazla etkileşime sahip olduğu ve yaşam koşullarının mutluluk ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Eğitimin kişinin daha geniş sosyal dünyayla bağlantı kurma yeteneğini arttırarak, bireyin mutluluğu üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cuñado ve Gracia (2012), Avrupa Sosyal Değerler Araştırması'nda elde edilen bireysel düzeydeki verileri kullanarak ve Sıralı Logit modellerin tahmininden yararlanarak İspanya'da eğitimin doğrudan ve dolaylı olarak mutluluk üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. İlköğretim ve ortaöğretimin doğrudan etkisi bulunurken lise ve üzeri öğrenim seviyesinin ise mutluluk üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Nikolaev ve Rusakov (2016), yapılan araştırmalar sonucunda eğitim ve mutluluk arasında negatif bir ilişki olduğu görülmekte olup yüksek öğrenime sahip kişilerin ortalama olarak otuzlu yaşların başlarından ortalarına kadar daha az eğitimli meslektaşlarına göre daha yüksek mutluluğa sahip olduklarını belirtmiştir.

Ruiu ve Ruiu (2019)'in çalışmasında İtalya'da yüksek düzeyde eğitim almış olan bireylerin beklenen ve etkin gelirleri arasında mutluluk algılarının olumsuz etkilenip etkilenmediği araştırılmak istenmiştir. Elde edilen sonuçlar eğitimin gelir üzerine yarattığı olumlu etkiyi göstermekle birlikte yüksek eğitimli bireylerin az eğitimli bireylere kıyasla daha iyi bir iş bulabilmelerine karşın gelir beklentileri sebebiyle hayal kırıklıklarına uğradıklarını ve mutluk üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu göstermektedir.

1.3.6. Cinsiyet

Crossley ve Langdridge (2005), genç erkekler ve kadınlar arasında algılanan mutluluk kaynaklarını araştırmada iki grup arasında algılanan mutluluk nedenlerinin sıralama puanları karşılaştırılmış ve yedi anlamlı fark tespit edilmiştir. Erkeklerde "cinsel aktivite", "spor", "beğenilme" ve "iyi bir sosyal yaşama" sahip

olma oranları kadınlara göre anlamlı derecede üst sıralarda yer almaktadır. Kadınlar, "başkalarına yardım etme", "yakın bir aileye sahip olma" ve "sevdikleri tarafından sevilme" konuları erkeklerden anlamlı olarak daha yüksek olarak sıralamıştır. Değiştirilmiş bir ağ analizinde her iki ağ da kendine güven, stresten arınmış olma, mesleki ve sosyal faktörler, aile desteği ve kişisel ilişkilere odaklanarak mutluluğun benzer temel temsillerini göstermektedir. Bununla birlikte, ağlar cinsel aktivite ile erkek kişisel ilişkileri arasında bir ilişki gösterirken, duygusal faktörler kadın kişisel ilişkileri ile ilişkilendirilmiştir. Erkek ağı ayrıca erkek mutluluğunda spor ve fiziksel aktivitenin önemini göstermiştir.

Yang ve diğerleri (2024), Birleşik Krallıkta yapılan araştırma verilerine göre erkeklerin kadınlardan daha mutlu oldukları sonucuna ulaşmıştır (Blanchflower ve Bryson, 2024: 16). 2008 ve 2017 yılları arasında Çin Genel Sosyal Araştırması'ndan elde edilen verilere dayanarak Çin'de cinsiyete dayalı mutluluk incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre kadınların erkeklerden daha mutlu oldukları görülmüştür.

Blanchflower ve diğerleri (2024), dünya çapında 167 ülke ve 8 ülkelerarası yapılan anket sonuçlarında, kadınların erkeklerden daha az neşeli ve sakin, daha depresif ve yalnız olduklarını ancak hayatlarından daha memnun ve mutlu olduğu bulunmuştur.

1.3.7. Sağlık

Diener ve diğerleri (1999), sağlığın öznel iyi oluş ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu sonucuna varmıştır. İnsanlar sağlıklarını olumlu olarak değerlendirmenin bir yolunu bulabilirlerse, hastalık veya sakatlığın yaşam tatmini üzerindeki olumsuz etkisini azaltabilmektedir. Ayrıca sağlığı kötü olan insanlar, küresel yaşam tatmini düzeylerini değerlendirirken sağlıklarının önemini küçümsemektedir. Kişinin sağlığının etkisi bireyin durumu algılamasına bağlıdır. Bununla birlikte, devre dışı bırakma durumu veya şiddetli olduğunda veya kronik problemler gerektirdiğinde, öznel iyi oluşu olumsuz olarak etkilemektedir. Kötü sağlık önemli hedeflere ulaşılmasını engellediğinden dolayı öznel iyi oluşu olumsuz etkileyebilmektedir.

Veenhoven (2008), mutluluk ve uzun ömürlülük üzerine yapılan 30 takip çalışmasından elde edilen analiz sonuçlarına göre, mutluluğun hasta popülasyonda

uzun ömürlülüğü öngörmediği, ancak sağlıklı popülasyonda uzun ömürlülüğü öngördüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Stephoe (2019'da İsviçre'nin Cenevre kentinde rastgele seçilen üniversite öğrencileri ile yapılan araştırma sonuçlarına göre mutluluk ve ruh sağlığı arasında güçlü bir ilişki olduğu, insanlara mutlu olup olmadıklarını sormanın ruh sağlığı ve bakım ihtiyaçlarını belirlemede yardımcı olunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

1.3.8. Yaş

Chen (2001)'in çalışmasında yaşlanma sürecinde yaşanan emeklilik, sağlığın bozulması ve eş kaybı gibi önemli yaşam olaylarının yaşlıların yaşam doyumu üzerindeki etkisi araştırılmak istenmiştir. 1989 ve 1993 yılları arasında Tayvan'da yapılan bir anketin basit formu katılımcılara uygulanmıştır. Yaşlılarda yaşam tatminin altmış beş yaşın üzerine çıktıkça azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada sosyal demografik değişkenlerin, gelir azalmasının, yaşam düzeninin ve aktiviteye katılım düzeyinin Tayvan'daki yaşlıların yaşam doyumu üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Schilling (2004)'da yaşlılıkta yaşam doyumunda, yaşa bağlı bir düşüş olmadığına dair ampirik kanıtlar, yaşlı insanların yaşamlarının nesnel kalitesinde sıklıkla gözlenen düşüşlerle çeliştiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, bu kanıt esas olarak kesitsel yaş grubu karşılaştırmalarından elde edildiğinden, ne yaşa bağlı ortalama düzey değişikliğinin olmadığını ne de yaşam doyumunun birey içi stabilitesini açıkça göstermemektedir.

Bu nedenle, orta ve geç yetişkinlikte yaşam doyumunun gelişimi, Alman Sosyo-Ekonomik Panelinden elde edilen veriler kullanılarak yatay kesit verilerle analiz edilmiştir. Yılda bir adet (1984-1999) olmak üzere 16 tekrarlanan panel dalgasında yaşam doyumunun tek maddeli ölçümlerine dayanarak, bir yıllık aralıklarla gerçek skor varyanslarını ve birey içi gerçek skor kararlılığını tahmin etmek için otoregresif (yarı-Markov) yapısal eşitlik modelleri kullanılmıştır. Araştırma soruları, eski katılımcıların (1925'ten önce doğmuş) bir alt örnekleminde toplam örneklemle karşılaştırıldığında "monoton" stabilite ve varyans ve yaşlılıkta istikrar ve varyanslardaki değişiklikle ilgili olduğu görülmüştür.

Sonuçlar, tüm yetişkin yaşam süresi boyunca yaşam tatminin yüksek "monotonik" gerçek skor stabilitesine işaret ederken, ortalama seviyenin yaşlılıkta azaldığını göstermektedir. Varyans veya stabilitede yaşa bağlı değişiklikler için çarpıcı bir kanıt bulunamamıştır.

1.3.9. Medeni Durum

Bergsama ve diğerleri (2008), kadınların evlilikten erkeklerden daha az mutlu olduğunu ve hiç evlenmemiş olanlarla evli olanlar arasındaki yaşam beklentisi farkının kadınlar için erkeklere göre daha az olduğu sonuca ulaşılmıştır.

Ng ve diğerleri (2009), dört yüz yirmi beş Çinli ve Malezyalı %41'i erkek ve %59'u kadından oluşan bir örneklemde evlilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Erkeklerin kadınlara göre daha yüksek düzeyde evlilik doyumu bildirdiğini ve buna karşın yaşam doyumunda cinsiyet farklılıklarının bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Hiyerarşik regresyon analizleri, evlilik doyumunun hem erkekler hem de kadınlar için yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilediğini ancak bu etkinin kadınlar için daha fazla olduğunu göstermiştir.

1.3.10. Demokrasi

Frey ve Stutzer (2002), doğrudan demokrasi kurumları ne kadar iyileşirse bireylerin o kadar mutlu olacağını belirtmiştir.

Dorn ve diğerleri (2007), 1998 Uluslararası Sosyal Araştırmalar programından elde edilen veriler kullanılarak yirmi sekiz ülkeyi kapsayan uluslararası analiz sonucunda demokrasi ve mutluluk arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Bu bölümde yaşam tatmini, mutluluk ve öznel iyi olma konusunda literatürde yer alan kavramsal, Türkiye, Avrupa Birliği ve ülke karşılaştırmalarına yer veren çalışmalara değinilecektir.

2.1. Kavramsal Çalışmalar

Fordyce (1977)'te 202 denek üzerinde yapılan çalışmada kişisel mutluluğun doğası ve temelleri hakkında araştırmacılara temel bir eğitim verilmiştir. Bu, araştırmaya katılan araştırmacılar mutluluklarını öğrenmelerine ve daha iyi anlamalarına yardımcı olmuştur. Bu konuda eğitim görmüş olanlar kontrol için daha büyük bir fırsata sahip olmuşlardır. Bireylerin mutluluğa daha fazla önem vermeye başladıklarını ve hayatlarındaki önemini daha keskin bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada mutluluğa karşı artan bu duyarlılığın 'mutluluğun peşinden doğrudan gitmek, onu kaybetmenin en kesin yoludur' anlayışı ile çelişmekle birlikte mutlulukları hakkında düzenli olarak düşünmenin bireylerin bu programdaki başarılarının en önemli nedenlerinden biri olduğu bulunmuştur.

Stones ve Kozma (1986), çalışmasında 408 yaşlı denekten elde edilen boylamsal verileri kullanarak nedensel analizlerle mutluluk ile beş faktörün ilişkisi incelenmiştir. On sekiz ay aralıklarla 64 yaş üzeri 408 deneğe iki kez değerlendirme testi uygulanmıştır. Mutluluk, Newfoundland Memorial Üniversitesi Mutluluk Ölçeği ile ölçülmüştür. Bahsedilen beş faktör; konut memnuniyeti, finansal memnuniyet, algılanan sağlık, kontrol odağı ve aktivite düzeyidir. Çalışmada konut memnuniyetinin ve algılanan sağlığının mutluluk üzerinde önemli etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Brebner ve diğerleri (1995), yaş verileri ortalaması 22.58 olan altmış sekiz kadın ve yirmi yedi erkek olmak üzere doksan beş gönüllü öğrenci tarafından yapılan çalışmada çoklu regresyon ve bir dizi kişilik ölçütü kullanarak mutluluk ve kişilik ölçütleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Mutluluk ölçüsü olarak Oxford Mutluluk

Envanteri, Kişisel Durum Anketi ve Mutluluk Envanteri kullanılmıştır. Çalışmada memnuniyet, iyimserlik, dışadönüklük, sosyal zevk, enerji, başarı ve olayları kontrol altında tutmanın mutluluk kaynağı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Furnham ve Cheng (2000), 230'dan fazla genç ile kişilik, benlik saygısı ve mutluluğu ölçen bir dizi anketin yanı sıra bu çalışma için özel olarak "mutluluğun nedenlerine ilişkin teorileri" üzerine geliştirilen bir anket ele alınmıştır. Altı faktörden dört tanesi ($r<0.20$) Oxford Mutluluk Envanteri (OHI) puanları ile ilişki göstermiştir. OHI'yi bağımlı değişken olarak kullanan yol analizi, benlik saygısı, dışadönüklük ve nevrotikliğin mutluluğun doğrudan etkileyen faktörler olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışma, insanların Zihinsel Güç ve Kişilik Özellikleri, Kişisel Avantajlar, Yaşam ve İş'te Başarı ve Özgürlük, Sosyal Destek ve Saygı, Güvenlik ve İyimserlik ve Memnuniyet gibi çeşitli yönleri kapsayan bireylerin mutlu olmalarını sağlayan altı temel faktör olduğunu göstermektedir.

Ele alınan ankette erkeklerin ortalamadan daha yüksek zekâ ve fiziksel çekicilik ve finansal olarak güvende olma nedenleri ile kadınlara göre farklılıkları bulunmuş ve kadınların yakın arkadaşları aracılığıyla sosyal desteğe sahip olmanın mutluluğa yönelik daha belirgin bir faktör olduğuna inanmadıkları ortaya çıkmıştır. Gerçek mutluluğun inançlarla ilişkili olması önemli kabul edilmiştir.

Lyubomirsky (2001), Öznel Mutluluk Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmanın sonuçlarına göre mutlu olan insanların aynı olayları mutsuz olanlardan daha olumlu bir şekilde algıladıklarını, değerlendirdiklerini ve düşündüklerini göstermiştir. Bu tür algılar ve deneyimler bir ömür boyu tekrarlandığında, mutlu ve mutsuz insanlar sırasıyla mutluluklarını ve mutsuzluklarını koruyabilmektedir.

Phelps (2001)'in, çalışmasında Amerikalıların ruh sağlığı anketinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada fedakâr olan evlilerin, aile geliri ve aile büyüklüğü sabit tutulursa, diğer kişilik eğilimlerine sahip evli insanlara göre genel olarak çok mutlu olma olasılığının daha yüksek olduğu ve ayrıca çocuk sayısının mutluluk üzerindeki etkisinde cinsiyet farklılığının olduğu belirtilmiştir. Çocuk bakım zamanının tahsisine ilişkin veriler, çocuklardan sağlanan azalan marjinal fayda için bir açıklama yapılmasına olanak sağlar.

Velsch (2003)'in çalışmasında mutluluk, yüksek özgürlük/rasyonellik seviyelerinde rasyonellik kadar özgürlükle de pozitif, düşük seviyelerde ise negatif

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özgürlüğün mutluluğu yalnızca dolaylı olarak (gelir üzerindeki etkisi yoluyla) etkilediği ve rasyonalitenin mutluluk üzerinde hem doğrudan hem dolaylı etkilerinin bulunduğu belirtilmiştir. Literatürdeki araştırmalarda, mutluluğun özgürlükle ve bireyci toplumun diğer özellikleriyle bağlantılı olarak gelir düzeyinden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgularda özgürlük ve mutluluk arasındaki ilişkinin (gelir yoluyla), siyasi özgürlüğün ancak yakın zamanda kazanıldığı ülkelerde negatif olma eğiliminde olduğu belirtilmiştir.

2003 yılından sonra yapılan çalışmalarda ise, bu kavramlar daha geniş bir şekilde ele alınmıştır. Ele alınan bu kavramlara, özgürlük kavramı da eklenerek, mutluluk özgürlük ile birlikte ele alınmıştır. Yapılan araştırmalar da mutluluğun sadece özgürlükle değil, aynı zamanda bu özgürlüğün nasıl algılandığıyla da güçlü bir şekilde bağlantılı olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, özgürlüğün algılanışı ile gerçek özgürlük arasında farklılıklar olabileceği, ancak her ikisinin de mutluluğu etkilediği belirtilmiştir. Özetle, 2003 sonrası yapılan çalışmalar, Velsch'in bulgularını destekler nitelikte olup, özgürlüğün çeşitli yönlerinin ve bunların mutluluk üzerindeki karmaşık etkilerinin daha detaylı incelendiğini ortaya koymaktadır.

2.2. Türkiye İle İlgili Çalışmalar

Yetim (2003), çalışmasında Mersin Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenci ve katılımcılardan Bireycilik (Kolektivizm Ölçeği'nin (INDCOL) kısa formu, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Ustalık Ölçeği ve Yaşam Memnuniyeti Ölçeği'nin Türkçe versiyonunu yanıtlamasını istemiştir. Bu çalışmanın bulguları, bireyselciliğin yüksek yaşam doyumunu, kolektivizmin ise düşük yaşam doğumunu açıkladığını ortaya koymuştur. Benlik saygısı ve ustalık da yüksek yaşam doyumunu öngörmektedir.

Bu çalışma üniversite yaşamının erkek üniversite öğrencilerinin özerk ve bağımsız olmalarına katkı sağladığını göstermiştir. Bireycilik, kolektivizm, benlik saygısı ve ustalığı kullanarak iki farklı kültürel geçmişe sahip bireylerin yaşam tatminlerini açıklamayı amaçlayan bu çalışmada çok yönlü anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada ele alınan örneklem için yüksek yaşam doyumunun yüksek düzeyde bireycilik, benlik saygısı ve ustalık ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Öte

yandan kolektivizm, bu araştırmadaki denekler için düşük yaşam doyumu düzeylerini öngörmüştür.

Selim (2008), Türkiye'deki yaşam tatmini ve mutluluğu araştırmıştır. Bu araştırma, Türkiye için genelleme yapılabilir sonuçlar elde etmek amacıyla geniş çaplı bir temsili veri seti kullanarak yapılmıştır. Bu anket, sosyokültürel ve politik değişimleri temsil eden veriler sunmaktadır. Dünya Değerler Araştırması kullanılarak mutluluk ve yaşam tatminini etkileyen faktörler Sıralı Logit model kullanılarak araştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar olumsuz yaş etkisi, gelir ve sağlık durumunun olumlu etkileri ve işsizliğin olumsuz etkisi gibi tipik bulgularla benzerlik göstermektedir. Çalışmada evli insanların en yüksek derecede mutluluk ve yaşam doyumuna sahip oldukları bulunmuştur. Çocuk sayısının mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisi negatiftir. Eğitimin her düzeyde mutluluk üzerinde anlamsız bir etkisi vardır. Ayrıca erkeklerin mutluluk ve yaşam doyumu üzerinde önemli ölçüde olumsuz bir etkisi bulunmuştur. Sonuç olarak Türkiye'de sağlık, gelir ve istihdamın mutluluk ve yaşam tatminini anlamlı bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Selim (2008), Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2004 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerini kullanarak Türkiye'de öznel iyi olma göstergesi olan bireysel mutluluk kaynağı olan değerleri analiz etmiştir. Multinomial logit modeli kullanılarak gerçekleştirilen analizler kullanılan her bir değişkenin mutluluk kaynağı olan değerler üzerinde ne derecede etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Irmak ve Karaüzüm (2009), Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Memnuniyeti Ölçeği'nin (MSLSS) yerel versiyonunun geçerliliğini değerlendirmektedir. Çalışma, kolektivist bir kültür bağlamında gerçekleştirilmiştir. Kullanılan yöntemde ölçeğin orijinal versiyonu yerel dile çevrilmiş ve lise ile ilköğretim okullarından toplam 959 öğrenci üzerinde test edilmiştir. Bu süreçte doğrulayıcı faktör analizi (CFA) ve Cronbach's alfa ile iç güvenilirlik değerlendirilmiştir. Ayrıca, Diener'in Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (SWLS) ile birlikte kullanılarak ölçeğin ölçüt geçerliliği de incelenmiştir. Anket uygulaması 2008 yılında gerçekleştirilmiş ve MSLSS'nin yerel versiyonu, bu bağlamdaki öğrenciler için güvenilir ve geçerli bulunmuştur, ancak bazı maddelerde kültürel farklılıklardan dolayı uyumsuzluklar tespit edilmiştir. Bulgular arasında, öğrencilerin aile ve arkadaşlık boyutlarında daha yüksek memnuniyet seviyeleri gösterdiği, buna karşın okul boyutunda daha düşük memnuniyet seviyeleri olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ilköğretim öğrencilerinin lise öğrencilerine göre genel

olarak daha memnun oldukları, kız öğrencilerin ise erkek öğrencilere göre daha yüksek memnuniyet seviyelerine sahip oldukları bulunmuştur.

Selim (2012)'nin çalışmasında AB ülkeleri ve Türkiye'deki bireysel yaşam tatminini ve mutluluğu etkileyen faktörler Sıralı Logit model kullanılarak kapsamlı ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye ile AB ülkeleri arasında yaşam tatmini ve mutluluğu etkileyen faktörler konusunda önemli farklılıklar bulunmuştur.

Öndes (2019), 2015 yılında 81 ile ait yaşam memnuniyeti endekslerinden yararlanılarak mekansal ekonometri yaklaşımı ile bireylerin mutluluk düzeylerini etkileyen faktörleri incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda bireylerin geliri, sosyal yaşamı, sağlık ve çalışma hayatlarından duydukları memnuniyetin mutlulukları üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nüfus oranı, konut, güvenlik ve eğitime ilişkin memnuniyetin ise bireylerin mutlulukları üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu görülmüştür. Türkiye için yapılan bu araştırma sonucunda mekansal komşuluğun mutluluk üzerinde bir etkisi olduğu ispatlanmıştır.

Karaaslan ve Çalmaşur (2023)'da Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elde edilen veri seti ile bireylerin mutluluk düzeyleri üzerinde etkisi olan faktörler tespit edilmek istenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, sosyodemografik, ekonomik, bireysel ve çevresel göstergelerin bireylerin mutlulukları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür.

2.3. AB Ülkelerini Ele Alan Çalışmalar

Rampichini ve Schifini d'Andrea (1998), İtalya'nın yaşam doyumu açısından homojen bir ülke olmadığını, bölgesel çevrenin bireylerin gözlenen ve gözlenmeyen özellikleri ile yaşam tatmini düzeyine katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada İtalya'da yaşam tatmininin kişinin yaşam kalitesini olumlu bir şekilde değerlendirme derecesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Peiro (2006), 15 ülkede sosyo-ekonomik koşullar ile bireylerin mutluluğu veya memnuniyeti arasındaki ilişkileri incelemiş olup daha önceki çalışmalarla uyumlu olarak, yaş, sağlık ve medeni durumun mutluluk ve memnuniyet ile güçlü bir şekilde ilişki olduğunu bulmuştur. Diğer çalışmalarla çelişen bir şekilde, işsizliğin memnuniyetle ilişkili bulunmasına rağmen, mutlulukla ilişkili olmadığı görülmüştür.

Gelirin ise memnuniyetle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu, ancak mutlulukla arasında zayıf bir ilişkinin söz konusu olduğu belirtilmiştir.

Böckerman ve Ilmakunnas (2006), Dünya Değerler Araştırması 1990, 1996 ve 2000 yıllarına ait kesitleri kullanarak Finlandiya'da işsizlik ve öznel iyi olma arasındaki ilişkiyi sıralı logit model ile araştırmıştır. Çalışmada ulusal işsizlik oranındaki benzeri görülmemiş bir artışın (%3'ten%17'ye), ortalama öznel iyi olma düzeyinde bir düşüş yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen model sonuçlarına göre işsizlik yaşam tatminini azaltmakta, ancak mutluluk üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Düşük gelirin hem mutluluk hem de yaşam doyumu üzerinde olumsuz etkisinden söz edilebilmektedir. Paralel eğimler varsayımının kaldırıldığı genelleştirilmiş sıralı logit tahmini, işsizliğin düşük mutluluk düzeylerinden yüksek mutluluk düzeylerine geçişte önemli bir olumsuz etkiye sahip olduğunu, yüksek mutluluk düzeylerinde ise önemsiz bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Peiro (2006), çalışmasında Alman Sosyo-Ekonomik Paneli 1984-2004'ten elde edilen verilerini kullanarak sıralı probit panel veri modelini kullanarak, gelirin yüksek memnuniyet üzerinde yalnızca küçük bir etkiye sahip olduğunu, ancak memnuniyetsizliği önemli ölçüde azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

Delken (2008)'in çalışmasında Almanya'da kentsel büyüme ve öznel iyi oluş ilişkisi incelendiğinde küçülen şehirlerde yaşamdan genel memnuniyetin beklenenin aksine daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin küçük bölgelerde yaşayan sakinlerin iş fırsatları ve suç konusunda daha az endişe duymaları olduğu belirtilmiştir.

Daig ve diğerleri (2009), Almanya'da yapılan bir ankete göre kadınlar aile yaşamlarından daha memnun, erkekler boş zaman aktivitelerinden daha fazla memnuniyet gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Yaş gruplarındaki farklılık yaşam tatminin her alanda etkilediği gözlemlenmiştir. Cinsiyete ve yaşa göre etkileşim, sağlık, gelir ve aile yaşamından memnuniyet alanında ortaya çıkmaktadır. Anksiyete ve depresif belirtiler, alana özgü yaşam doyumunun açıklanan varyansına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak psikolojik değişken olan depresif ve anksiyete belirtileri, alana özgü yaşam doyumu üzerinde ek bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir.

Lent ve diğerleri (2009), çalışmasında Portekiz'de 252 öğrencinin katıldığı bir araştırmayı ele almıştır. Katılımcıların yüzde doksanı Portekizli, geri kalanı ise Afrika,

Kuzey ve Güney Afrika olmak üzere farklı ülkelerden oluşmaktadır. Katılımcılardan akademik öz-yeterlik, çevresel destek, hedef ilerlemesi ve uyum ölçümlerinin yanı sıra küresel olumlu etki ve yaşam tatmini ölçümlerini tamamlamaları istenmiştir. Yol analizleri, modelin genel olarak verilere uygun olduğunu göstermiştir. Beklendiği gibi, öz-yeterlik ve çevresel destek, hedef ilerlemesini ve akademik uyumu göstermekte ve öğrencilerin küresel yaşam tatmini öngörülmektedir. Öz yeterlik ve pozitif duygulanım arasında karşılıklı olarak ilişkili bulunmuştur. Beklentilerin aksine, hedef ilerlemesi, akademik uyum veya yaşam tatmini öngörüsüne bir katkısı bulunmamaktadır. Akademik uyumun (alan tatmini, genel rol işleyişi ve stresin olmaması açısından tanımlanan) ve olumlu duygulanımın, öz-yeterliliği artıran ve akademik sosyal destek sağlayan müdahalelerle desteklenebileceğini göstermektedir.

Swami ve diğerleri (2009)'nde Yüz genç Fransız yetişkin ve yüz yaşlı Fransız'a, beklenen yaşam tatminlerini değerlendirmeleri istenmiştir. Yaşam yargılarından beklenen en iyi açıklayıcı kural varsayımsal katkı eşiği kuralıdır. Bu kural genç ve yaşlı katılımcılar için ortak ve büyük ölçüde eğitim seviyelerinden bağımsızdır. Çalışmada beklenen yaşam tatmini gençlerde ve yaşlılarda istihdam ve aile ile öznel olarak ilişkili olduğu şeklinde güçlü benzerlikler ve kanıtlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle deneyimlenen yaşam tatminin yaşım bir fonksiyonu olarak istihdam ve aile birlikte nesnel olarak ilişki kurma biçiminde gerçek farklılıklar olmasından söz edilebilmektedir.

Georgellis ve diğerleri (2009), çalışmasında Avrupa Sosyal Araştırması'nın ilk iki turundan (2002 ve 2004) elde edilen veriler kullanılarak Batı Avrupa'da gelir, referans gelir ve yaşam memnuniyeti arasındaki bağlantı incelenmiştir. Yaklaşık olarak 2000 kişiden oluşan bir örneklemi kapsamaktadır. Analiz Avusturya, Belçika, İsviçre Almanya, İrlanda, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka, İsveç, Finlandiya, Norveç, İspanya, Yunanistan ve Portekiz ile sınırlandırılmıştır. 18 ila 75 yaş arasındaki bireylere odaklanılmıştır. Evli olmak daya yüksek yaşam doyumu ile ilişkilidir. Ayrılık veya boşanma için bunun tersi geçerlidir ve ayrılığın olumsuz etkisi boşanmanın etkisine kıyasla istatistiksel olarak anlamlı ve daha güçlüdür. Ortaöğretim sonrası eğitim, yaşam doyumu üzerinde olumlu bir etki yaratma eğilimindeyken, yükseköğretimin olumsuz bir etki yarattığına dair bazı zayıf kanıtlar vardır. Var olan bu kanıtlar aynı zamanda eğitimin serveti, geliri ve hatta sağlığı dahi etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle, eğitimin mutluluk üzerindeki etkisinin çoğunlukla gelir

ve sağlık üzerindeki etkisi yoluyla olması mümkündür. Gelir ve yaşam doyumu arasında güçlü pozitif bir ilişki olmasına rağmen referans veya karşılaştırma gelirinin güçlü olumsuz bir etki yarattığı görülmektedir.

Dittmann ve Goebel (2010), Almanya'da sosyoekonomik koşulların ve yerel bir mahalleye sosyal entegrasyonun bireysel yaşam doyumu üzerindeki etkisini ele almıştır. Bugüne kadar yapılan ekolojik çalışmaların çoğunluğu çok geniş mahalle kavramlarına dayanmakla birlikte, mahalleyi tanımlamak için büyük araştırma birimleri kullanan bu çalışma, Almanya'daki özel hanehalklarının temsili bir örneği hakkında, ilgili yerleşim ortamlarının özellikleri de dahil olmak üzere mikrocoğrafik bilgiler içermektedir. Veriler, Alman Sosyo-Ekonomik Paneli (SOEP) çalışmasından elde edilmiş ve 2000-2006 yılları için Micromarketing-Systeme and Consult GmbH'den (mikrom) elde edilen verilerle zenginleştirilmiştir. Analizler, mahallenin yaşam tatminini çeşitli yönleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçlar, mahalle statüsünün sadece mutlak değil, aynı zamanda göreceli bir etkisinin var olduğu hipotezini desteklemekte ve mahallenin bir sosyal karşılaştırma noktası ve yaşam tatmininin belirleyicisi olarak önemini vurgulamaktadır. İnsanlar, kendilerinden daha iyi durumda olan bir mahallede yaşarken daha az tatmin olurlar ve bunun tersi de geçerlidir. Komşularıyla daha yakın temas halinde olan insanlar hayatlarından daha memnun olduğu ve sosyal ağlar hem Doğu hem de Batı Almanya'daki diğer mahalle yönleriyle karşılaştırıldığında en güçlü etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Gómez-Balcácer ve diğerleri (2023)'nde sosyal sermayenin farklı boyutlarının Amerikalıların mutluluğu üzerindeki etkinin araştırılması amacıyla yapılan çalışmada 2018 yılı Avrupa Sosyal Araştırmasının dokuzuncu dalgası verileri kullanılmıştır. Mutluluk, cinsiyet, işsizlik, yaş, düşük gelir, yüksek öğrenim ve bir partnerle yaşama gibi faktörlerin etkisi incelenmiştir. Sosyal sermayenin ise Avrupalıların mutluluğu üzerinde rolünün incelenmesi için ülkeye göre çok düzeyli denklem modeli (GSEM) kullanılmıştır. Sosyal sermaye, kurumsal güven, sosyal güven, sosyal bağlar ve gönüllü birliktelik, sivillik ve aidiyet duygusu ve dindarlıktan oluşan çok boyutlu bir kavram olarak ölçülmektedir. Elde edilen sonuçlar, sosyal sermayenin olumlu etkilerine ek olarak kontrol değişkenleri beklenen etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

2.4. Ülke Bazlı Karşılaştırmaların Yapıldığı Çalışmalar

Smith (1979)'in çalışmasında İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki psikolojik iyi oluş eğilimleri Bradburn Etki Dengesi öleçği ve Andrews ve Withey Yaşam Hissi Ölçeği kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar mutluluğun uygun bir gösterge olduğu yönündedir. Mutluluk analizinde mevsimsel ve bağlamsal etkiler de bulunmuştur. Aynı zamanda mutluluğun kırklı yılların sonlarına kadar yükseldiği ardından ise yetmişli yılların başına kadar düştüğü ve sonrasında bir miktar toparlanmanın ardından yetmişlerin başından günümüzse kadar sabit kaldığı görülmektedir.

Easterlin (1995)'e göre bir ülkede yüksek gelire sahip olanlar daha mutludur. Ancak herkesin gelirini arttırmak mutluluğu arttırmamaktadır. Bunun sebebi refah yargılarının dayandığı maddi normların, toplumun gerçek geliri ile aynı oranda artmasıdır. Mutluluk veya özne refah, kişinin kendi geliriyle doğrudan, başkalarının gelirleriyle ile ters orantılı olarak değişim göstermektedir. Herkesin gelirini yükseltmek herkesin mutluluğunu arttırmamaktadır. Çünkü yüksek gelirin öznel iyi olma üzerindeki olumlu etkisi genel olarak gelirdeki büyümeni getirdiği daha yüksek yaşam düzeyi normlarının olumsuz etkisi ile dengelenmektedir.

Schyns (1998) yaptığı bir çalışmada kırk ülkede mutluluk, ulusal ekonomik ve kültürel yaşam koşullarıyla ilişkilendirilmiştir. Her iki özellik de mutlulukla güçlü ve pozitif bir şekilde ilişkilidir. İhtiyaç teorisi, gözlemlenen bu modeli oldukça iyi tahmin etmektedir. Bununla birlikte, her iki öngörücünün de mutluluk üzerindeki bağımsız etkisini araştırırken, yalnızca ekonomik refah sürekli olarak mutlulukla ilişkilendirilmiştir. Yapılan araştırma sonucuna göre kültür ve mutluluk arasındaki ilişkinin sahte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ülkelerin alt grupları incelendiğinde, zengin ülkeler grubunda mutluluk ve kültür arasında pozitif bir birinci dereceden korelasyon bulunurken, özgür ülkeler grubunda kültür kontrol edildiğinde mutluluk ve ekonomik refah arasında pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Özellikle geçiş dönemindeki ülkelerin incelenmesi, ekonomik refah, kültür ve mutluluk arasındaki nedensel ilişkileri keşfetmede yardımcı olur. En mutlu zengin ve kültürel açıdan özgür Kuzey Avrupa ülkelerinin ilk beş sırayı işgal ettiği, buna karşın Hindistan ile nispeten fakir ve kısıtlı dört eski Doğu Bloku

ülkesinin mutluluk ölçeğinin diğer ucunda bulunduğu da açıktır. Karşılaştırma teorisine göre, ekonomik refah ve mutluluk arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

Argyle ve diğerleri (2000)'ın çalışmalarında üç yüz altmış dört katılımcı (127 erkek, 237 kadın) Oxfordshire sakinlerinden, çeşitli kilise ve eğlence grupları, Oxford Brookes ve Oxford Üniversiteleri ile kişisel temas ve halka açık yerlerdeki reklamlarla işe alınmıştır. Yaşları 18 ile 83 arasında değişmekte olup, ortalama 41.8 (SS=17.2) yıldır. Ankete katılanlar çoğunlukla profesyonel, %68'i mezun öğrenciler, %47'si tam veya yarı zamanlı çalışmakta ve %19'u emeklidir. Çoğu (%60) bir partnerle yaşamaktadır. Yüz altmış yedisi (%46) kilise üyesidir. Çalışmada faktör analizi kullanılmıştır. Mutluluk ve genel dini duygulanım arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 'Tanrı ile barış içinde olmak' gibi özellikle dini çağrışımları olan içerikler refahı yansıtan öğelerdendir.

Blanchflower ve diğerleri (2004), Amerika Birleşik Devletleri Genel Sosyal Araştırmaları 1972-1998 yılları arasında elde edilen verileri incelemiştir. 1970'lerin başında, Genel Sosyal Ankette görüşülenlerin %34'ü kendilerini 'çok mutlu' olarak tanımlamaktadır. 1990'ların sonunda bu rakam %30 idi. Kadınlar için rakamlar, dönemin başlangıcında %36'dan, çeyrek yüzyıl sonra%29'a çıkmaktadır. Amerika'daki siyahiler beyazlardan daha mutludur. Daha yüksek gelir daha yüksek mutluluğun ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bildirilen refahta kadınlar, evli insanlar, yüksek eğitimliler ve ebeveynleri boşanmamış olanlarda daha yüksek olmakla birlikte işsizler ve ikinci evliliklerini yapan kişiler arasında daha düşüktür. Mutluluk ve yaşam tatmini arasındaki ilişki U şeklindedir.

Ott (2005), Dünya Değerler Araştırması verilerini kullanmıştır. Ulusların mutluluk dağılımı seviye ve eşitsizlik açısından dört tipik kombinasyon ise ayırt edilebilmektedir. Bunlar yüksek düzey-düşük eşitsizlik, düzüş düzey-düşük eşitsizlik, yüksek düzey-yüksek eşitsizlik, düşük düzey-yüksek eşitsizliktir. Hollanda, yüksek düzeyde mutluluk ve mutlulukta düşük eşitsizliğin tipik bir örneğidir. Pakistan, düşük mutluluk eşitsizliğinin düşük mutluluk seviyesiyle birlikte gittiği bir ülke örneğidir. Güney Afrika, oldukça yüksek bir mutluluk seviyesini, vatandaşları arasındaki mutlulukta belirgin bir eşitsizlik ile birleştirmektedir. Bu ülkede çok mutlu insanların yanı sıra oldukça fazla mutsuz insan da vardır. Son olarak Rusya, düşük mutluluk seviyesinin, mutlulukta büyük bir eşitsizlikle birlikte gittiği bir durumdadır. Uluslarda mutluluk düzeyi ile eşitsizlik arasında negatif bir ilişki vardır. Faydacılar ve

eşitlikçiler, kadınların güçlendirilmesine, ekonomik özgürlüğün teşvik edilmesine ve söz hakkı ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar, hükümet etkinliği, düzenleyici kalite, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü açısından iyi yönetişimi teşvik etmeye yönelik sosyo-ekonomik politikalar hakkında her zaman anlaşmaya varabilmelidir. Zenginlik, daha yüksek mutluluk seviyelerine katkıda bulunur ve daha fazla gelir eşitsizliğinin potansiyel olumsuz etkilerini etkisiz hale getirmek için sosyal güvenlik ve transferler ve sübvansiyonlar gibi olanaklar da dahil olmak üzere mutluluktaki eşitsizliği azaltmak için geniş olanaklar yaratmaktadır.

Dockery (2005)'nin çalışması işgücü piyasası deneyiminin rolüne vurgu yaparak Avustralyalıların mutluluk ve yaşam doyumu düzeylerini etkileyen faktörleri araştırmaktadır. Analiz, iki anketten elde edilen verilere dayanmaktadır. Birincisi, Avustralya Gençliğinin Boylamsal Anketlerinin (LSAY) 1995 Yıl 9 kohortu, her yıl ortaokuldan 9 yaşına kadar genç Avustralyalılardan oluşan bir örneği izler. İkincisi, Avustralya'da Hanehalkı Geliri ve İşgücü Dinamikleri Anketi'nin (HILDA) 1. dalgasıdır. Sipariş edilen probit modelleri, bireylerin bir bütün olarak yaşamlarından ne kadar mutlu olduklarına (LSAY) ve yaşam doyumlarına (HILDA) ilişkin derecelendirmelerine uygundur. İşsizlik süresiyle birlikte mutluluk seviyelerinin azaldığına dair bazı kanıtlar vardır. Bununla birlikte, sonuçlar, sadece bir işe sahip olmaktan ziyade çalışma yaşamının kalitesinin önemini ortaya koymakta ve çeşitli iş özelliklerinin refah üzerindeki etkisine dair bazı kanıtlar sunulmaktadır. Önceki uluslararası araştırmalarla tutarlı olarak, Avustralyalıların yaşamlarının çoğu yönüyle ilgili yüksek düzeyde mutluluk ve yaşam doyumu bildirme konusunda güçlü bir eğilim bulunmaktadır.

Howell ve diğerleri (2006)'nin Malezya'da yaptığı bu çalışma, gelişmekte olan ülkelerde giderek artan SWB araştırmalarına yeni ve benzersiz bir örneklem katmakta ve yoksul gruplar arasında zenginliğin mutlulukla pozitif ilişkili olduğuna dair geçmiş bulguları desteklemektedir. Yaş, eğitim, aile büyüklüğü ve hane halkı hastalığı gibi diğer ilişkili hanehalkı özelliklerini kontrol ettikten sonra zenginliğin mutluluk üzerindeki benzersiz etkisini belirlemeye yardımcı olmak için regresyon analizi kullanılmıştır.

Galati ve diğerleri (2006)'nin çalışmasında çok farklı kültürel ve sosyoekonomik yapılarla karakterize edilen iki ülke İtalya ve Küba'da mutluluğun öznel bileşenlerini tanımlamayı ve bunların elde edilme derecelerini analiz edilmiştir.

Her iki grupta da mutluluğun en önemli bileşenlerin sağlık, aile, sevgi ve para olduğu bulunmuştur. İtalyan ve Kübalı denekler, bazı bileşenler (para, iş, eş) bakımından farklılık göstermişlerdir. Genel olarak ise Kübalılar kendilerini İtalyanlardan daha mutlu olarak görmektedir.

Lucas ve diğerleri (2007), 1984'te başlayan Alman hanehalklarının boylamsal bir çalışması olan Alman Sosyo-Ekonomik Panel Çalışması (GSOEP)'ten elde edilen verileri kullanmıştır. Veri toplama dalgasına katılan tüm katılımcılar, kaç tane daha veri dalgasına katkıda bulunduklarına bakılmaksızın analizlere dahil edilmiştir. Ortalama 11,75 yıl (SS D7.86) katılan toplam 8632 katılımcı dahil edilmiştir. Her yıl, katılımcılara 0 ile 10 arasında değişen bir ölçekte hayatlarından ne kadar memnun olduklarına dair tek bir soru sorulmuştur (Essex Üniversitesi. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü, 2004).

Bonini (2008), ülkeler arasında bireysel yaşam tatminindeki farklılıkları araştırarak öznel iyi oluş ve yaşam tatmini literatürüne katkıda bulunmaktadır. Bu analiz, 1999 ve 2003 yılları arasında gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması'nın (WVS) en son anket dalgasından elde edilen bireysel düzeydeki verileri kullanır. Analizdeki bağımlı değişken, katılımcıya sorularak toplanan yaşam tatminidir. Bireysel yaşam tatmininin ülkeler arasında değişip değişmediğini ve nasıl değiştiğini anlamak önemlidir, çünkü kalkınmanın amacı refahı artırmaksa, farklı ulusal ve bölgesel bağlamlarda refahın nedenleri belirlenmelidir. Hiyerarşik doğrusal modelleme tekniklerini kullanarak, bireysel refahın ülkeler arasında değiştiği ve ulusal servet, insani gelişme ve çevresel koşulların bu varyasyonu açıkladığı hipotezi test edilmiştir.

Ayrıca, çalışmada bireysel özelliklerin yaşam tatmini üzerindeki etkilerinin (yaş, medeni durum, eğitim, gelir, çalışma durumu ve cinsiyet dahil) ülkeler arasında farklılık gösterip göstermediğini ve hangi ülke düzeyindeki özelliklerin bu farklılıkları açıkladığını test edilmiştir. Dünya Değerler Anketi'nden elde edilen bireysel düzeydeki verileri kullanarak, ülkeler arasında yaşam doyumunda önemli farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ülkeler ve bölgeler arasında yaşam tatmininin bireysel açıklayıcıların eğimlerinde de önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bireysel özelliklerin yaşam tatmini üzerindeki etkilerindeki bölgesel farklılıklar, yaşam tatminindeki ülkeler arası farklılıkların çoğunu açıklamaktadır.

Caporale ve diğerleri (2009)'nin çalışmasında Avrupa Değerler Araştırması'nın ilk iki turundan (2002 ve 2004) elde edilen kesit veriler kullanılarak 19 Avrupa ülkesinde (Avustralya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre ve Birleşik Krallık) gelir, göreli gelir ve mutluluk arasındaki ilişki incelenmiş olup gelir ve mutluluk arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olduğunu fakat böyle bir ilişkin referans gelir ile zayıfladığı görülmektedir. Referans gelir Batı Avrupa ülkelerinde mutluluk üzerinde olumsuz etkisi mevcutken, Doğu Avrupa ülkeleri söz konusu olduğunda bu etki olumlu olmakla birlikte 'tünel etkisi hipotezi' ile tutarlı bir bulgu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ng ve diğerleri (2009), 425 Çinli Malezyalı erkek (%41) ve kadından (%59) oluşan bir örneklemde evlilik ve yaşam doyumundaki cinsiyet farklılıklarını incelemiştir. Birçok Batı kültüründeki bulgularla tutarlı olarak, bu çalışmada cinsiyet rolü teorisi tahminleri desteklenmiştir. Yaş ve eğitim açısından kontrol edilen MANCOVA testleri, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek düzeyde evlilik doyumu bildirdiğini, buna karşın yaşam doyumunda cinsiyet farklılıklarının bulunmadığını ortaya koymuştur. Hiyerarşik regresyon analizleri, evlilik doyumunun hem erkekler hem de kadınlar için yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilediğini, ancak bu etkinin kadınlar için daha büyük olduğunu göstermiştir. Çalışan evli Çinli kadın Malezyalıların nispeten düşük evlilik doyumu, daha fazla stres ve hoşnutsuzluğa yol açan geleneksel ev kadınlarının toplumsal cinsiyet rolü beklentileri ve sorumluluklarından kaynaklanmış olabildiği de elde edilen farklı bir sonuçtur.

Gomez ve diğerleri (2023), 2018 yılı Avrupa Sosyal Araştırmasının dokuzuncu dalgasındaki verileri kullanarak sosyal sermayenin Avrupalıların mutluluğu üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Mutluluk; cinsiyet, gelir, işsizlik, yaş, düşük gelir, yüksek öğrenim ve bir partnerle yaşama gibi faktörlerin etkisi kontrol edilirken, sosyal sermayenin Avrupalıların mutluluğundaki rolünü incelemek için ülkeye göre çok düzeyli bir yapısal denklem modeli (GSEM) kullanılarak modellenmiştir. Sosyal sermaye, kurumsal güven, sosyal güven, sosyal bağlar ve gönüllü birliktelik, sivillik ve aidiyet duygusu ve dindarlıktan oluşan çok boyutlu bir kavram olarak ölçülmektedir. Elde edilen sonuçlar arasında, sosyal sermayeyi oluşturan ve boyutlarının mutluluk üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ

Bu bölümde çalışmada kullanılan metodoloji ele alınacak olup Sıralı Logit Model, Yapısal Eşitlik Modeli ve Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modelinden bahsedilecektir.

3.1. Sıralı Logit Model

Lojistik regresyon; iki ya da daha fazla değer alan bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılan bir istatistik yöntemidir (Ürük, 2007; 1). Kategorik ve ordinal yapıya sahip bağımlı değişkenlerin bulunduğu verilerin analizinde yaygın olarak kullanılmakta olan Sıralı Lojistik modelleri ilk olarak Walker ve Duncan (1967) literatüre kazandırmıştır. Sıralı Lojistik Regresyon Modelde bağımlı değişkenin lojistik eğri şeklinde dağıldığı varsayılmaktadır (Aldrich ve Nelson, 1984: 95; Chow, 1988).

Sıralı Lojistik modellerinin ayırt edici özelliklerinden biri paralel regresyon varsayımıdır. Bu varsayıma göre bağımsız değişkenlere ait eğim katsayıları her kategori için aynı değeri almaktadır. Diğer bir ifadeyle, bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ilişki bağımlı değişkenin kategorilerine göre değişiklik göstermemektedir (Kleinbaum ve Klein, 2010:466). Sıralı Lojistik regresyon modelinde bağımlı değişken en az üç kategoride gözlemlenen değerler içeren sıralı ölçekle ölçümlenmiş olmalıdır.

Bağımsız değişkenler kategorik ya da sürekli değişken olabilir. Sıralı lojistik regresyon modeli; en az üç kategorili ve bu kategorilerin kendi içlerinde sıralamalarının olduğu modeldir. Bağımlı değişken küçükten büyüğe doğru sıralanmaktadır. Sıralı lojistik regresyon modeli, bağımlı değişkenlerin gözlemlenemeyen ve sürekli bir değişkenin olduğu varsayımına dayanmaktadır. İlgili model Denklem 1'de gösterilmektedir (Akın ve Şentürk, 2012; 184).

$$Y^* = \sum_{i=1}^{\prime} \beta_k^{\prime} X_k + u \qquad (1)$$

$$k= 1,2,3,\ldots, K$$

Burada Y^* değişkeni gizil değişkeni ifade etmektedir. *u,* hata terimini ifade etmekte ve ortalaması sıfırdır. β', sabit terimi içermeyen eğim parametre vektörüdür. Sıralı lojistik regresyon modelinde her zaman kategori sayısının bir eksiği kadar model tanımlanmaktadır. Sıralı lojistik regresyon modelinde her zaman kategori sayısının bir eksiği kadar model tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak β katsayısı, farklı kategorilerde ve farklı kesim noktalarında aynı değeri göstermekte olduğu varsayımı altında modellerin paralelliği test edilmektedir (Hayat, Özden, 2021: 2294,2295). Sıralı logit modelde, bağımlı değişken olası değerlerinde doğal bir sıralama olduğu varsayılmakta olup aşağıdaki spesifikasyon temel alınmaktadır.

$$y_i^* = \beta' x_i + \varepsilon_i \tag{2}$$

$$i = 1,2,\dots,n$$

Eşitlikte; x_i açıklayıcı değişkenler kümesidir ve ε_i sıfır ortalamaya sahip hata terimidir. Eşitlikte yer alan y_i^* ise $y_i = 1$ "düşük" ve $y_i = n$ "yüksek" olmak üzere sıralanmış *n* tane değer alabileceği varsayılan sıralı bağımlı değişkendir. y_i her zaman gözlenememektedir (Grilli, Rampichini, 2007: 2). Gözlemlenen durum aşağıda sunulan eşitlik ile ifade edilmektedir.

$$y_i = 0 \; ise \; y_i^* \leq \mu_0 \tag{3}$$

$$y_i = 1 \; ise \; \mu_0 < y_i^* \leq \mu_1, \tag{4}$$

$$y_i = 2 \; ise \; \mu_1 < y_i^* \leq \mu_2, \tag{5}$$

……

$$y_i = n \; ise \; y_i^* > \mu_{n-1} \tag{6}$$

Bir sansürleme biçimi olup, μ'ler β ile tahmin edilecek bilinmeyen parametrelerdir. Dolayısıyla y_i^* aşağıda ifade edilen koşullu olasılık değerlerine sahiptir.

$$p_{1n} = f(x_n'\beta) \tag{7}$$

$$p_{1n} + p_{2n} = f(\propto_2 + x_n'\beta) \tag{8}$$

$$.p_{1n} + p_{2n} + \cdots + p_{i-1,n} = f\ (\propto_{i-1} + x_n'\beta) \tag{9}$$

$$p_{in} = 1 - f(\propto_{i-1} + x_n'\beta) \quad (10)$$

İlgili eşitlikte yer alan p_{in} n'inci gözleme ait i'inci seçeneğin koşullu olasılık değerini ifade etmektedir. Eşitlikteki x_n bağımsız değişkenler vektörünü, β katsayısı m uzunluğundaki parametre vektörünü, α parametresi $\alpha k-1 > \alpha k-2 > \cdots > \alpha 2 > \alpha 1 = 0$ eşit olmak üzere eşik (threshold) değerleri ve f ise kümülatif dağılım fonksiyonunu ifade etmektedir (Jung, 1993: 205). Koşullu olasılık değerleri içinde yer alan kümülatif lojistik fonksiyon aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

$$f(\propto_i + x_n'\beta) = \frac{1}{1 + exp[-\propto -x_n'\beta]} \quad (11)$$

Bu eşitlik Sıralı Logit Model olarak da ifade edilmekte olup, bu modelin arkasında x'lerin doğrusal bir fonksiyonu olan sürekli fakat gözlenemeyen y^* değişkeni ile stokastik bir standart lojistik değişken olan ε_i (μ = 0, σ = 1,81) bulunmaktadır (McKelvey ve Zavoina, 1975, s.103-120; Greene, 1990, s. 703,704). Dolayısıyla ilgili eşitlik $Yi = -X_i' \beta + \varepsilon i$ şeklinde de ifade edilebilmektedir. Burada, normalliğin varsayıldığı diskriminant analizinin aksine, Sıralı Logit Modelde bağımsız değişkenlerin dağılımı hakkında herhangi bir varsayım yapılmamaktadır. Gözlenen y_i seçimi eğer $Y_i \leq 0$ ise $Y_i = y_i = 1$ değeri ile eğer $0 < Y_i \leq \alpha 2; \ldots ; y_i = n - 1$ ise $y_i = 2$ değeri ile $\alpha n-2 < Y_i \leq \alpha n-1; \cdots ; y_i = n$ ise $\alpha n-1 < Y_i$ değeri ile belirlenmektedir. Böylece her aralığın genişliği gözlemler arasında sabittir. Bu durum, orantılı oranlar (the proportional odds) veya paralel regresyon (parallel-regression) varsayımı olarak da ifade edilmektedir. Ancak Y_i'nin aralıklara düşme olasılığı $X_i'\beta$ değiştikçe değişmektedir. Dolayısıyla bu varsayımın ihlali modelin yanlış belirlenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle ölçekleme değişkenleri $\{\alpha 2, \ldots , \alpha n-1\}$ dışsal olarak belirlenmek yerine tahmin edilerek elde edilmelidir. Diğer bir ifade ile gerek β gerekse α vektörü maksimum olabilirlik yöntemi kullanılarak tahmin edilmelidir (Kramer, 1996, s. 82,83). Paralel regresyon varsayımının sınanmasında yaygın olarak Brant Testi (detaylı bilgi için bknz. Brant, 1990, s.1171-78) kullanılmaktadır (Abegaz vd., 2014, s. 17).

Sıralı Logit Modelde yer alan katsayılara ait değerler marjinal etkileri ifade etmemekte olup, marjinal etki değerlerine ulaşabilmek için aşağıdaki eşitlikten yararlanılmaktadır.

$$\frac{\partial P_{kn}}{\partial X_{ni}} = \left\{F'\left(\alpha_{k-1} - X'_n\beta\right) - F'(\alpha_{k-1} - X'_n\beta)\right\}\beta_n \quad (12)$$

Eşitlik 12'ye göre, analize dahil edilen her bir değişkenin farklı alternatifler üzerindeki marjinal etkilerinin toplamı sıfıra eşittir (Katchoca, 2013:5'den aktaran Önder, 2022: 220).

Sıralı logit modellerde katsayı yorumu diğer Lojistik Regresyon modellerine göre daha karmaşıktır. Katsayı tahminleri değişik şekillerde yorumlanabilir:

1) Standartlaştırılmış katsayıları hesaplama

2) Tahmin edilen olasılıkları hesaplama

3) Tahmin edilen olasılıklardaki faktör değişmeyi hesaplama

4) Tahmin edilen olasılıklarda yüzde değişmeyi hesaplama olarak ifade edilebilir (Servet, 2017:26,27).

Logit modellerde katsayı yorumlarında faktör değişme veya fark oranından (odds ratio) yararlanılabilir. Kukla değişkende diğer tüm değişkenler sabit iken exp(®$_k$); fark oranını veya faktör değişimini verir, standardize edilmiş faktör değişimi için diğer tüm değişkenler sabit iken (exp(βk* s_k) hesaplanır, burada s_k ; standart sapmadır; kantitatif değişkenlerde ise (exp(1)*100) işlemi ile yüzde değişme bulunur. Basit bir cebir ile bağımsız değişkenler standartlaştırılabilir (Demaris, 1995:959-960).

3.2. Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi (GSEM)

3.2.1. Yapısal Eşitlik Modellemesi

Yapısal eşitlik modelleri (YEM) ilgilenilen değişkenlerin tam olarak ölçülemediği (örneğin depresyon) durumlarda kullanılmaktadır. Gözlem birimlerinin iç içe geçmiş kümelerden oluşan bir hiyerarşi oluşturduğu ve ilgilenilen bazı değişkenler doğrudan ölçülemediği durumda yararlanılmaktadır (Rabe-Hesketh ve diğerleri, 2004:168).

YEM, nedensel ilişkileri test etmek tahmin etmek ve yapısal teorilerin doğrulanmasında kullanılan bir istatiksel yaklaşımdır (Hoyle, 1995 ve Lee, 2007'den aktaran Alkış, 2016:105). Yapısal Eşitlik Modellemesi standart ve temel olarak Ölçüm Modeli ve Yapısal Model olmak üzere iki modelden oluşmaktadır. Ölçüm modeli gizil değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki ilişkileri gösterirken, yapısal model gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirildiği modeldir. Aynı zamanda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini göstermektedir (Alkış, 2016: 108).

YEM oluşturulurken beş temel aşama gerçekleşmektedir.

1. Model Belirleme: YEM'in ana kısımlarından birini oluşturmaktadır. Tahmin edilecek modelin önerilmesidir (Hoyle, 1995'den aktaran Alkış, 2016:108). Model belirlemede sunulacak model kökenlerini literatürden almakta ve ilgili alanlardaki değişkenler arasındaki ilişkilerin sebeplerini açıklamayı amaçlamaktadır (Kelloway, 1998'den aktaran Alkış, 2016:108). Modeller grafik ya da şema olarak gösterilmektedir. Bu aşamada, modelde hangi değişkenlerin yer alacağı ve bu değişkenler arasındaki olası ilişkiler belirlenmektedir (Alkış, 2016:108).

2. Model Tanımlama: Model tanımlama model çözümünün eşitsizliği ile ilgilidir (Kelloway, 1998'den aktaran Alkış: 2018:109). Modelin tanımlanması bilinmeyen parametrelerin varyans ya da kovaryans olarak ifade edilebilmesi için gerçekleştirilmektedir (Albright & Park, 2009, s.4'den aktaran Alkış, 2016:108).

3. Model tahminleme: Model belirlendikten sonra gözlenen değişkenlerden bağımsız parametrelerin tahmini gerçekleştirilebilmektedir. Tahminleme için kısmi en küçük kareler, en çok olabilirlik ve genelleştirilmiş en küçük kareler gibi farklı yöntemler bulunmaktadır (Hoyle, 1995, s.5'den aktaran Alkış, 2016:109).

4. Model Uyumu: Modelin veriye ne kadar uyduğu belirlenmektedir. Modelin veriye uyumunu test etmek için birçok test mevcuttur. χ^2, uyum derecesini belirleyen klasik yöntemlerden biridir (Albright, Park, 2009: s.5'den aktaran Alkış, 2016:109). Yaklaşık hataların ortalama karekökü (root mean square error of approximation (RMSEA)), Uyum İyiliği (Goddness of Fit- GFI) diğer bir uyum derecesi ölçümleridir (Alkış, 2016:109).

5. Model Değiştirme: Son aşama olarak modele yeni ilişkiler eklenerek ya da anlamlı olmayan ilişkiler çıkarılarak değiştirilmektedir (Kelloway, 1998:20'den aktaran Alkış, 2016:109).

Tahmin süreçleri, yapısal parametreler için gözlenen değişkenlerin kovaryans matrisinin ilişkilerinden türetilmektedir. Yani Σ, Σ(θ)' ya eşit olacaktır.

İki değişkenli basit bir model (x_1-x_2) göz önünde bulundurulduğunda anakütle kovaryans matrisi;

$$\Sigma = \begin{bmatrix} VAR(x_1) & COV(x_1, x_2) \\ COV(x_2, x_1) & VAR(x_2) \end{bmatrix} \quad (13)$$

biçiminde yazılır. Uygulamada, anakütle kovaryansları ve varyansları ya da parametreleri bilinmez. Bilinmeyen parametrelerin tahminleri için kovaryans matrisinin örnekleme tahminleri kullanılmaktadır. x_1 ve x_2 için örneklem kovaryans matrisi **S;**

$$S = \begin{bmatrix} var(x_1) & cov(x_1, x_2) \\ cov(x_2, x_2) & var(x_2) \end{bmatrix} \quad (14)$$

dir. Bu matrisi kullanarak bir modele ilişkin tahmini kovaryans matrisi $\hat{\Sigma} = \sum(\hat{\theta})$ şeklinde yazılır.

YEM'de modelleme süreci Şekil 1'deki gibi path diyagramında, kovaryans yapısı ile belirlenmiş gizil ve gözlenen değişkenlerin ilişkilerinin gösterimleriyle başlar. Bunu takip eden model belirleme süreci, modelin tanımlı olup olmadığının karşılaştırılmasıdır. Verilen tanımlanmış bir modelde, öncelikli olarak Σ(θ)'deki model parametrelerini tahmin etmek için, Σ(θ)'nın örneklem tahmini **S'**nin elde edilmesi ve F (**S**, Σ(**θ**))≥0 sürekli fonksiyonunun skalar hatasını verecek uyum fonksiyonunun seçilmesi gerekir. $\theta = \hat{\theta}$'daki minimize edilmiş uyum fonksiyonu, $\hat{\Sigma}$'e göre **S**'nin uyumunun yakınlığının bir ölçüsü olan $F(S, \hat{\Sigma})$ gibi gösterilen $\sum(\hat{\theta}) = \hat{\Sigma}$'deki uyum fonksiyonu değeridir. $S = \hat{\Sigma}$ için uyum fonksiyonu sıfır olarak tanımlanır. Bu nedenle $S = \hat{\Sigma}$ yaklaşık olarak sıfır olmalıdır.

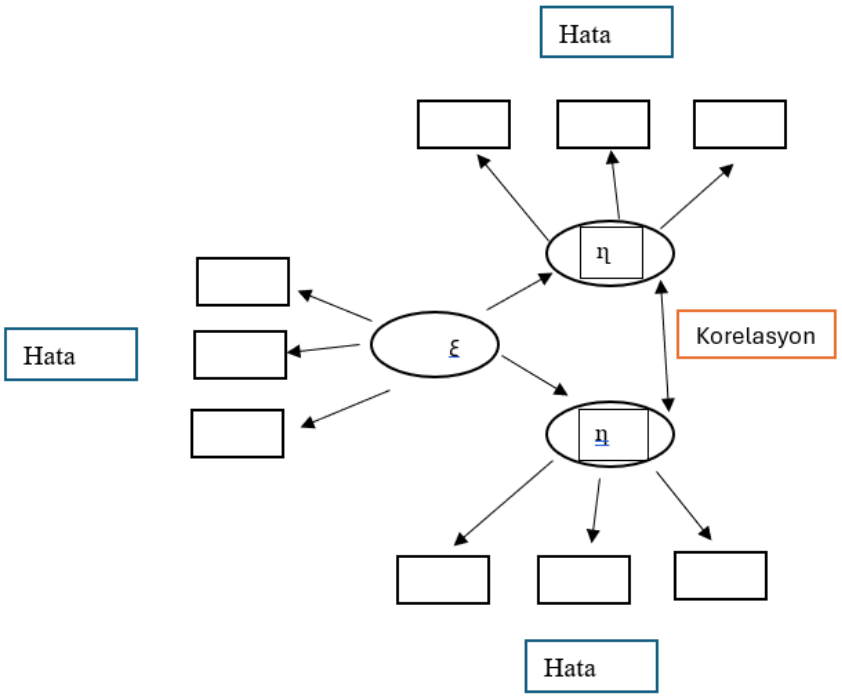

Şekil 1: Path Diyagramı

3.2.2. Genelleştirilmiş Doğrusal Modeller

Aktüerya çalışmalarda, sigorta fiyatlandırmasında, ölümlülük modellemesinde yer alan tüm hesaplarında, risk kabul sürecinde, kredi modellemesinde ve kredibilite kuramında genelleştirilmiş doğrusal modellerden sıklıkla yararlanılmaktadır. Literatürde Genelleştirilmiş Doğrusal Modelleri ve kredibiliteyi ilişkilendiren birçok çalışma vardır. Bu çalışmalardan ilki Nelder ve Verrall tarafından 1997 yılında yapılmıştır. İlgili çalışmada prim ve hasar rezervlerinin hesaplanmasında kullanılan modeller geliştirilmiştir (Nelder, Verrall (1997)'den aktaran Erdemir, Sucu, 2016:38).

Genelleştirilmiş Doğrusal Modeller ise, bir popülasyonun ortalamasının, bir bağlantı fonksiyonu aracılığıyla doğrusal bir tahminciye bağlı olmasına izin veren klasik doğrusal modellerin doğal bir genellemesidir. Genelleştirilmiş Doğrusal Modeller, aşağıdaki bileşenlerden oluşmaktadır.

1. Yoğunluk fonksiyonu şu şekildedir:

$$f(y;\theta,\phi) = \exp\{ = \frac{[y-\mu(\theta)]}{\phi V(\mu)} d\mu(\theta) + c(y,\phi)\},$$

Burada θ, doğal parametreler olarak adlandırılmaktadır. Φ, bir dağılım parametresidir. μ=μ(θ)= $\mathbb{E}$(Y) ve $\mathbb{V}$(Y)= $\phi V(\mu)$ verilen bir varyans fonksiyonu ve bilinen iki değişkenli fonksiyonlar için sürekli ve esnektir.

2. Rastgele bir örnek $Y_1,\ldots, Y_n$ için doğrusal bileşenler şu şekilde tanımlanmaktadır.

$$\eta_i = X_i'\beta, \quad i = 1,\ldots,n,$$

Bazı parametre vektörleri için $\beta = (\beta_1,\ldots,\beta_p)'$ ve ortak değişken

$X_i = (x_{i1},\ldots,x_{ip})'$ gözlemlenen değişken Y_i ile ilişkilidir.

3. Monotonik diferansiyellenebilir bağlantı fonksiyonu g, beklenen tepkinin nasıl olduğunu açıklamaktadır. $\mu_i = E(Y_i)$ Doğrusal öngörücü η_i ile ilişkilidir.

$$g(\mu_i) = \eta_i, \qquad i = 1,..,n.$$

(Garrido, 2009: 62,63).

3.2.3. Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi (GSEM) Süreci

GSEM, pazarlama ve psikometrik literatürde ortaya çıkmıştır. GSEM yaklaşımına göre gözlemlenen ve gizil değişkenleri farkı, model değişkenlerini aynı anda tanıtmayı ve modele dahil edilen tüm değişkenlerin kovaryans matrisi üretmesini mümkün kılmaktadır (Hox, Bechger, 1998'den aktaran Vega ve diğerleri, 2023:13). GSEM nedensel aracılık analizi için önemli bir araçtır ve güçlü varsayımlarda bulunmaktadır (Gomez ve diğerleri, 2023:615).

GSEM'de tahmin edilecek parametre sayısı ile mevcut veri noktalarının sayısı (aşırı tanımlanmış) arasında yeterliliğe sahip olmak gerekmektedir. Model tanımlama, modelin fazla mı yoksa yeni tanımlanmış mı ya da az mı tanımlandığını bulmak için kullanılmaktadır. Parametre sayısı, veri noktasıyla aynı veya daha az olmalıdır. Parametreler ε, λ, β veya γ toplamına göre hesaplanmaktadır. Matematiksel gösterimin açıklaması aşağıdaki gibidir.

ε: Gözlemlenen varyasyona eklenen ölçüm hatası (varyans)

λ: Endojen ve eksojen gizil değişkenler ile gözlenen değişkenler arasında bağlantı kuran faktör veya faktör yükleri

β: Endojen gizil değişken ile egzojen gizil değişkenler arasındaki regresyon katsayısı

γ: Dışsal gizil değişkenler ile endojen gizil değişkenler arasındaki regresyon katsayısı

$$\text{Veri sayısı} = \{k(k+1)\}/2 \tag{18}$$

$$\text{Parametre sayısı} = e+\lambda+\beta+\gamma \tag{19}$$

(Lestari ve diğerleri, 2024:3).

GSEM, YEM ve GLM'nin gücünü ve esnekliğini birleşik bir modelleme çerçevesinde birleştirmektedir. GSEM kullanılarak, zıt hipotezler test edilebilir, doğrudan ve dolaylı etkileri hesaplanabilmektedir. GSEM, ayrık değişkenlerin ve Gauss dışı dağılımların kullanımına izim vererek yapısal eşitlik modellerinin genelleştirilmesini temsil etmektedirler. Ölçülmemiş yapıları temsil eden gözlenen ve gizli değişkenleri birleştirmektedir.

$$\eta = f_n(\eta, \xi, \zeta) \tag{20}$$

$$x = f_n(\eta, \delta) \tag{21}$$

$$y = f_y(\eta, \varepsilon) \tag{22}$$

Burada *x* ve *y* manifest değişkenlerinin vektörleridir ve η, ζ, ξ gizil değişkenleri temsil ederken δ ve ε hata terimlerini göstermektedir. Fonksiyonlar, (f_η, f_y, f_x) parantez içindeki değişkenler ile denklemin sol tarafındaki değişkenler arasındaki bağlantıyı sağlamak amacıyla kullanılmıştır (Lombardi ve diğerleri, 2017:5,6,7).

GSEM, yapısal denklemleri doğalarına rağmen değişkenlerin birbirlerini beslemesine izin veren bir sistemde barındırabilmesi veya değişkenlerin normallik varsayımını gevşetebilmesi sebebiyle hem genelleştirilmiş doğrusal tepkimeleri hem de doğrusal yanıtları barındırması nedeniyle diğer modelleme tekniklerine göre seçilmiş olup faktör değişkenlerinin gösteriminin kullanımına izin vermektedir. Çok seviyeli modellere izin vermekte ve eksik değerlerin varlığında daha fazla gözlem kullanabilir ve grup analizine izin verir. Eşanlı denklem sistemindeki endojen değişkenlerin her biri için dağılım ve o değişkenin doğasına bağlı olan bağlantı fonksiyonu belirtilmiştir. GSEM'ler, tüm değişken türlerinin kullanımına izin vererek ve dağılımlarını ve diğer modelleme yaklaşımlarına göre avantajlarını göz önünde bulundurarak YEM'lerin bir genellemesini temsil eder; (i) değişkenlerin normalliği varsayımını gevşetmek, (ii) hem genelleştirilmiş doğrusal yanıtları hem de doğrusal yanıtları barındırmak, (iii) faktör değişken gösteriminin kullanımına izin vermek, (iv) çok seviyeli modellere izin vermek, (v) eksik değerlerin varlığında daha fazla gözlem kullanabilmek ve grup analizine izin vermek, mevcut çalışmada daha çok tercih edilen bir modelleme yaklaşımı haline getirmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMETRİK ANALİZ

4. 1. Kullanılan Veriler ve Kapsam

Bu çalışmada Dünya Değerler Araştırması (WVS) verileri kullanılmıştır. WVS, bilim adamlarının ve politika yapıcıların dünyanın her yerindeki insanların inançları, değerleri ve motivasyonlarındaki değişiklikleri anlamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. WVS, sosyal değerler, tutumlar ve stereotipler, toplumsal refah, sosyal refah, tröst ve örgütsel üyelik, ekonomik değerler, yolsuzluk, göç, post meteryalist indeks, bilim ve teknoloji, dini değerler, güvenlik, etik değerler, güvenlik, normlar, siyası çıkar ve siyasi katılım, siyasal kültür ve siyasal rejimler ile demografik değişkenler olmak üzere on dört temayı kapsamaktadır. Aynı zamanda hükümet yetkilileri, politika analistleri ve uluslararası kuruluşlar bu veri setini ekonomik ve insani gelişmeyi izlemek için kullanmaktadır. Araştırmanın ilk dalgası (1981-1984), her ulusal grubun kendi araştırmasını finanse etmesi nedeniyle, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında az gelişmiş ülkelerde büyük ölçüde sınırlıdır. Araştırma toplam yedi dalgadan oluşmaktadır. En yeni WVS dalgası, 1980'lerin başından bu yana yürütülen ve 7 dalganın tümünü bir araya getiren entegre bir veri seti ile yürütülen bir dizi ankete dayanmaktadır. Temel unsurlar, mutluluk ve refah, post-materyalizm ve sosyal sermaye gibi kırk yıllık uzun vadeli eğilimlerin ve kültürel değişimin karşılaştırılmasını kolaylaştırır. Bu dalgaya çevrimiçi siyasi katılım, sosyal güven ve sosyal medya aracılığıyla göçe yönelik tutumlar dahil olmak üzere yeni konular da eklenmiştir (Haerpfer ve diğerleri, 2020).

Bu çalışmada son dalga olan 79 ülkeyi kapsayan WVS-7-(2017-2020) anketi kullanılmıştır. WVS-7 veri seti, tüm ülkelerde standart hale getirilmiş ortak WVS-7 anketine dayanan 300'den fazla gösterge içermektedir. WVS'deki araştırma yılları ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bu çalışmaya dahil edilen Avrupa Birliği ülkeleri Büyük Britanya, Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Romanya, Hollanda, Fransa, İspanya, Portekiz, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, İtalya, Slovakya, Hırvatistan, Kıbrıs, Estonya, Litvanya, İsveç, Danimarka, Slovenya, Finlandiya'dır.

Ankete katılan tüm ülkelerin örneklem büyüklüğü 1000 ile 3200 katılımcı arasında rastgele olasılıklı temsili olarak seçilmiştir.

Bu çalışmada sosyo-demografik ve ekonomik değişkenlerin öznel iyi olma üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini belirlemek amacıyla GSEM kullanılmış ve öznel sağlığın aracı etkisi modele dahil edilmiştir. Bu çalışmada öznel iyi olma gizil değişken olarak, öznel sağlık ise aracı gizil değişkenler olarak alınmıştır (bkz. Şekil 2). Gizil değişkenlerin yapısından dolayı da GSEM modellerini elde etmek için sıralı logit modelden faydalanılmıştır. Aşağıda bu çalışmada kullanılan araştırma modeli sunulmuştur.

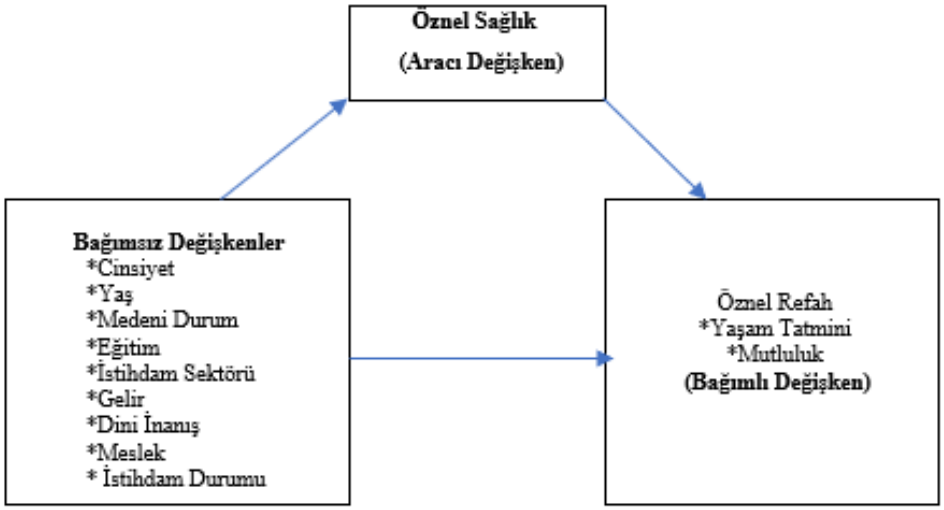

Şekil 2: Araştırma Modeli

4.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 1 ve Tablo 2'de Türkiye ve AB ülkeleri için yaşam tatmini ve mutluluğu etkileyen öznel sağlık, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, gelir grupları, dini inanış, meslek grupları, istihdam durumu ve sosyal sermaye değişkenlerine ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 1:Türkiye İçin Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma	Min	Max
Öznel iyi olma				
Mutluluk	3.078	0.642	1	4
Yaşam Tatmini	6.539	1.884	1	10
Öznel Sağlık	3.863	0.72	1	5
Cinsiyet				
Erkek (Temel Sınıf)	0.51	0.5	0	1
Kadın	0.49	0.5	0	1
Yaş	39.134	12.616	18	95
Yaşın karesi	1690.572	1035.563	324	9025
Medeni Durum				
Evli	0.632	0.482	0	1
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	0.052	0.222	0	1
Bekar (Temel Sınıf)	0.316	0.465	0	1
Eğitim				
İlköğretim (Temel Sınıf)	0.592	0.492	0	1
Ortaöğretim	0.238	0.426	0	1
Lise ve üzeri	0.171	0.376	0	1
İstihdam Sektörü				
Kamu	0.124	0.329	0	1
Özel	0.634	0.482	0	1
Gelir Grupları				
1, 2 ve 3. grup	0.165	0.371	0	1
4. grup	0.167	0.373	0	1
5. grup	0.207	0.405	0	1
6. grup	0.201	0.401	0	1
7. grup	0.154	0.361	0	1
8, 9 ve 10. grup (Temel Sınıf)	0.106	0.308	0	1
Dini İnanış				
Dindar	0.7	0.458	0	1
Meslek Grupları				
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	0.111	0.314	0	1
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.064	0.244	0	1
Memur	0.08	0.272	0	1
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	0.027	0.161	0	1
Vasıflı işçi	0.312	0.464	0	1
Yarı vasıflı işçi	0.025	0.155	0	1
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.082	0.275	0	1
İstihdam Durumu				
Tam zamanlı	0.439	0.496	0	1
Yarı zamanlı	0.035	0.184	0	1
Kendi Hesabına	0.101	0.301	0	1
Sosyal Sermaye				

	Ortalama	Std. Sapma	Min	Max
İnsanlara güven	0.143	0.35	0	1
Örnek Hacmi	2027			

Tablo 1'deki tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde ankete katılanların %49'u kadın, %51'i erkektir. Yaş ortalamaları 39.13'tür. Türkiye'de yaşayan bireylerin mutluluk ortalaması 3.07, yaşam tatmini ortalaması 6.53, öznel sağlık ortalamaları ise 3.86'dır. Bireylerin %63'ü evli, %5'i eşinden ayrı, %31'i ise bekardır. Eğitim durumuna bakıldığında bireylerin %59'u ilköğretim mezunu, %23'ü ortaöğretim mezunu, %17'si ise lise ve üzeri mezuniyet derecesine sahiptir. İstihdam durumuna göre incelendiğinde ise bireyler büyük çoğunluğu özel sektörde çalışmaktadır. Gelir gruplarına bakıldığında bireylerin %16'sı 1,2,3. gelir grubundadır. %16'sı 4. gelir grubunda, %20'si 5. gelir grubunda, %20'si altıncı gelir grubunda, %15'i yedinci gelir grubunda, %10'u ise sekizinci, dokuzuncu ve onuncu gelir grubunda yer almaktadır.

Onuncu gelir grubu, en yüksek gelir grubunu ifade etmektedir. Bireylerin %70'i dindardır. Meslek gruplarına göre incelendiğinde bireylerin %11'i yüksek idari görevlerde, %6'sı profesyonel ve teknik işlerde, %8'i memur, %2'si satış ve hizmet sektöründe çalışanlar, %31'i vasıflı işçi, %2'si yarı vasıflı işçi, %8'i ise vasıfsız işçi olarak iş hayatlarında görev almaktadır. İstihdam durumlarına göre incelendiğinde ise bireylerin %43'ü tam zamanlı, %3'ü yarı zamanlı istihdam edilmektedir. %10'u kendi hesabına, %35'i emekli, ev hanımı veya öğrencilerden %6'sı işsizlerden, %6'si ise diğerlerinden oluşmaktadır. Bireylerin sadece %14 insanların büyük çoğunluğuna güvenmektedir.

Tablo 2: AB Ülkeleri İçin Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma	Min	Max
Öznel iyi olma				
Mutluluk	3.118	0.645	1	4
Yaşam Tatmini	7.505	1.943	1	10
Öznel Sağlık	3.773	0.927	1	5
Cinsiyet				
Erkek (Temel Sınıf)	0.448	0.497	0	1
Kadın	0.552	0.497	0	1
Yaş	51.203	17.789	18	82
Yaşın karesi	2938.205	1819.832	324	6724

	Ortalama	Std. Sapma	Min	Max
Medeni Durum				
Evli	0.528	0.499	0	1
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	0.223	0.417	0	1
Bekar (Temel Sınıf)	0.249	0.432	0	1
Eğitim				
İlköğretim (Temel Sınıf)	0.24	0.427	0	1
Ortaöğretim	0.44	0.496	0	1
Lise ve üzeri	0.32	0.466	0	1
İstihdam Sektörü				
Kamu	0.282	0.45	0	1
Özel	0.488	0.5	0	1
Gelir Grupları				
1, 2 ve 3. grup	0.264	0.441	0	1
4. grup	0.092	0.289	0	1
5. grup	0.094	0.292	0	1
6. grup	0.088	0.283	0	1
7. grup	0.081	0.272	0	1
8, 9 ve 10. grup (Temel Sınıf)	0.21	0.408	0	1
Dini İnanış				
Dindar	0.572	0.495	0	1
Meslek Grupları				
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	0.059	0.235	0	1
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.304	0.46	0	1
Memur	0.082	0.274	0	1
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	0.156	0.363	0	1
Vasıflı işçi	0.022	0.148	0	1
Yarı vasıflı işçi	0.167	0.373	0	1
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.076	0.265	0	1
İstihdam Durumu				
Tam zamanlı	0.416	0.493	0	1
Yarı zamanlı	0.06	0.237	0	1
Kendi Hesabına	0.052	0.223	0	1
Sosyal Sermaye				
İnsanlara güven	0.385	0.487	0	1
Örnek Hacmi	36826			

*Great Britain, Germany, Austria, Bulgaria, Romania, Netherlands, France, Spain, Portugal, Poland, Hungary, Czech Republic, Italy, Slovakia, Croatia, Cyprus, Estonia, Lithuania, Sweden, Denmark, Slovenia, Finland ülkelerini içerir.

Tablo 2'deki tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde bireylerin %52'si kadın, %44'ü erkektir. Yaş ortalamaları 51.20'dir. AB ülkelerinde yaşayan bireylerin mutluluk ortalaması 3.11, yaşam tatmini ortalaması 7.505, öznel sağlık ortalamaları

ise 3.77'dir. Bireylerin %52'si evli, %22'si eşinden ayrı, %24'ü ise bekardır. Bireylerin %24'ü ilköğretim mezunu, %44'ü ortaöğretim mezunu, %32'si ise lise ve üzeri mezuniyet derecesine sahiptir. İstihdam durumuna göre incelendiğinde ise katılımcıların %28'i kamuda çalışmakta, %48'i ise özel sektörde çalışmaktadır. Gelir gruplarına göre bireylerin %26'sı 1,2,3. gelir grubundadır. %9'u 4. gelir grubunda, %9'u 5. gelir grubunda, %8'i altıncı gelir grubunda, %8'i yedinci gelir grubunda, %21'i ise sekizinci, dokuzuncu ve onuncu gelir grubunda yer almaktadır. Onuncu gelir grubu en yüksek gelir grubunu ifade etmektedir.

Bireylerin %57'si dindardır. Meslek gruplarına göre incelendiğinde bireylerin %5'i yüksek idari görevlerde, %30'u profesyonel ve teknik işlerde, %8'i memur, %15'i satış ve hizmet sektöründe çalışanlar, %22'si vasıflı, %16'sı yarı vasıflı %7'si ise vasıfsız işçi olarak iş hayatlarında görev almaktadırlar. İstihdam durumlarına göre incelendiğinde ise bireylerin %41'i tam zamanlı, %6'sı yarı zamanlı istihdam etmektedir. %5'i kendi hesabına, %38'i emekli, ev hanımı veya öğrencilerden %5'i işsizlerden, %3'ü ise diğerlerinden oluşmaktadır. Bireylerin %38'i insanların çoğuna güvenmektedir. AB ülkelerinde öznel sağlık ortalamasının Türkiye'den daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öznel iyi olmayı gösteren yaşam tatmini, mutluluk ve sağlık gizil değişkenleri için Türkiye ve AB ülkelerinde ortalamalar karşılaştırmalı olarak Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5 de verilmiştir.

Tablo 3: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Öznel Sağlık Ortalamaları

Öznel Sağlık		Türkiye	AB
Çok iyi	1	0,35%	1,52%
İyi	2	2,86%	7,11%
Orta	3	23,04%	26,45%
Kötü	4	57,67%	42,37%
Çok kötü	5	16,08%	22,54%

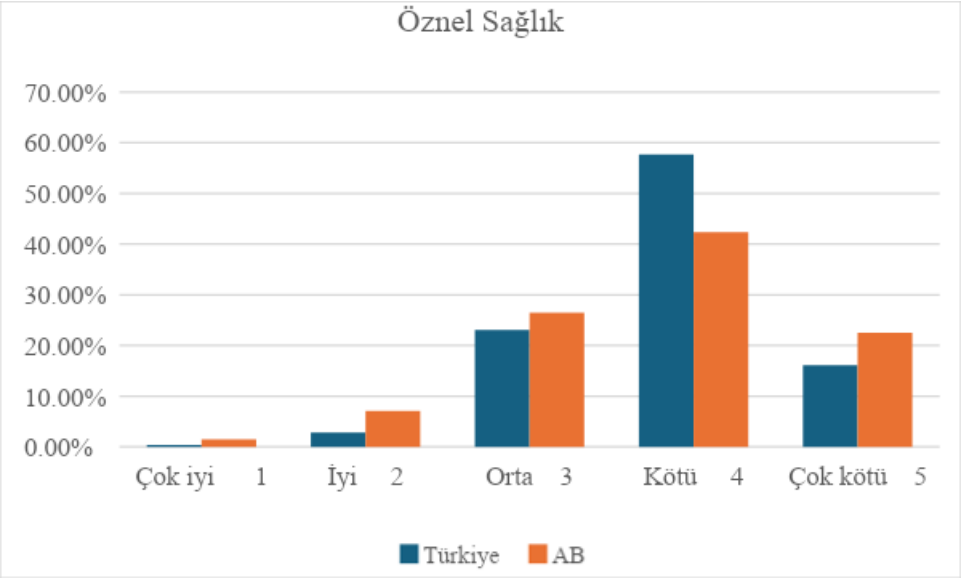

Şekil 3: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Öznel Sağlık Ortalamaları

Öznel sağlık ile ilgili bireylerin 1- çok iyi, 5 çok kötü olmak üzere beş puan türü üzerinden oylanması istenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan bireylerin %1.52'si öznel sağlıkların çok iyi olduğu %22.54'ü ise öznel sağlıklarının çok kötü olduğu yanıtını vermiştir. Türkiye'de yaşayan bireylerin ise %0.35' öznel sağlıklarının çok iyi olduğu %16.08'i ise öznel sağlıklarının çok kötü olduğu yanıtını vermiştir. Türkiye'de yaşayan bireylerin %57,67'si öznel sağlıklarının kötü olduğunu belirtirken Avrupa Birliği ülkelerinde bu oran %42,37'dir.

Tablo 4: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Mutluluk Ortalamaları

Mutluluk	Türkiye	AB
Hiç mutlu değilim	1,68%	1,47%
Çok mutlu değilim	11,94%	11,21%
Oldukça mutluyum	63,25%	61,42%
Çok mutluyum	23,14%	25,90%

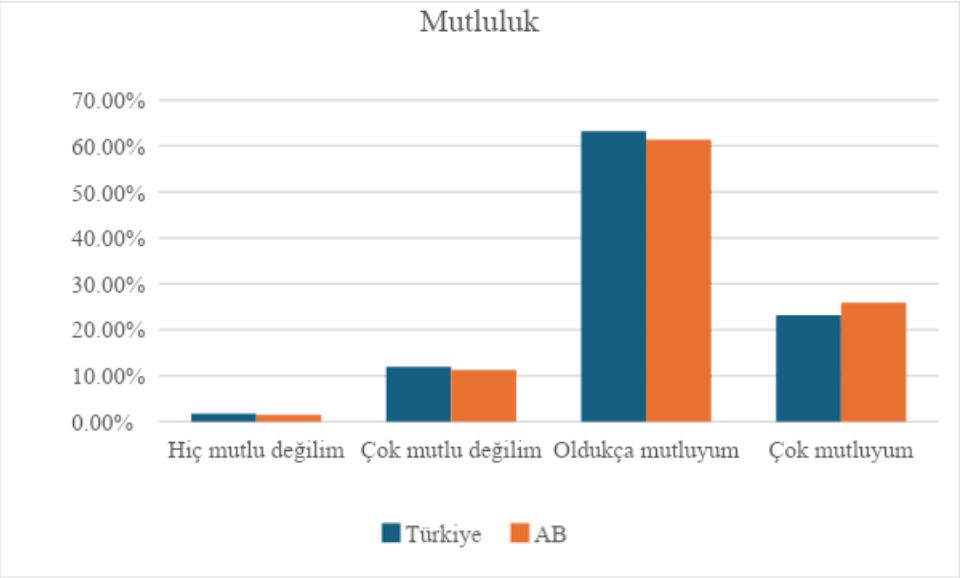

Şekil 4:Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Mutluluk Ortalamaları

Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de bireylerin mutluluk ile ilgili soruyu dörtlü likert ölçek (hiç mutlu değilim, çok mutlu değilim, oldukça mutluyum, çok mutluyum) kullanarak yanıtlamaları istenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de yaşayan bireylerin %1,68'inin hiç mutlu olmadığı, %23'ünün ise çok mutlu olduğu sonucuna varılmıştır. Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan bireylerin ise %1.47'sinin hiç mutlu olmadıkları, %25,90'ının ise çok mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Yaşam Tatmini Ortalamaları

Yaşam Tatmini		Türkiye	AB
Kesinlikle memnun değilim	1	1,63%	1,28%
2		0,94%	1,01%
3		3,45%	2,16%
4		7,55%	2,88%
5		14,75%	8,24%
6		16,03%	8,75%
7		22,84%	16,91%
8		20,47%	26,93%
9		7,15%	16,74%
Kesinlikle memnunum	10	5,18%	15,10%

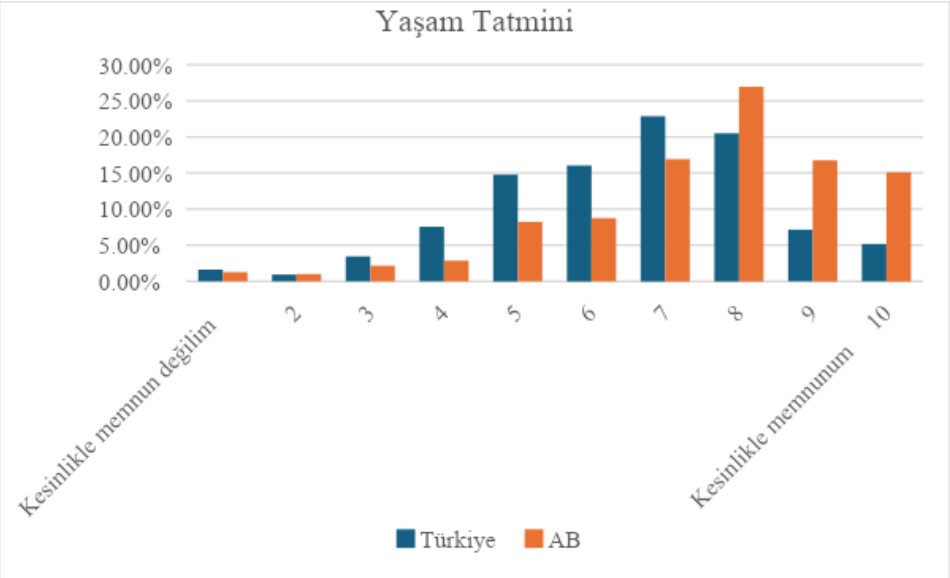

Şekil 5: Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Yaşam Tatmini Ortalamaları

Avrupa Birliği ülkelerinin mutluluk ve yaşam tatmini ortalaması Türkiye'ye göre daha yüksektir. AB ülkesi bireyleri Türkiye'deki bireylerden üç kat daha fazla yaşamından kesinlikle memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Türkiye ve ele alınan AB ülkeleri için yaşam tatmini ortalamalarına bakıldığında en yüksek yaşam tatminine sahip ülkelerin sırasıyla Norveç, Danimarka ve Finlandiya olduğu görülür. En düşük yaşam tatminine sahip ülke ise Bulgaristan'dır ve ardından sırasıyla Türkiye, Kıbrıs ve Litvanya gelmektedir. Mutluluk ortalamalarına bakıldığında ise en mutlu ülkenin Norveç olduğu görülmekte ve ardından bunu Büyük Britanya ve Danimarka takip etmektedir. Mutluluğun en düşük olduğu ülke ise Bulgaristan'dır (bkz. Şekil 6).

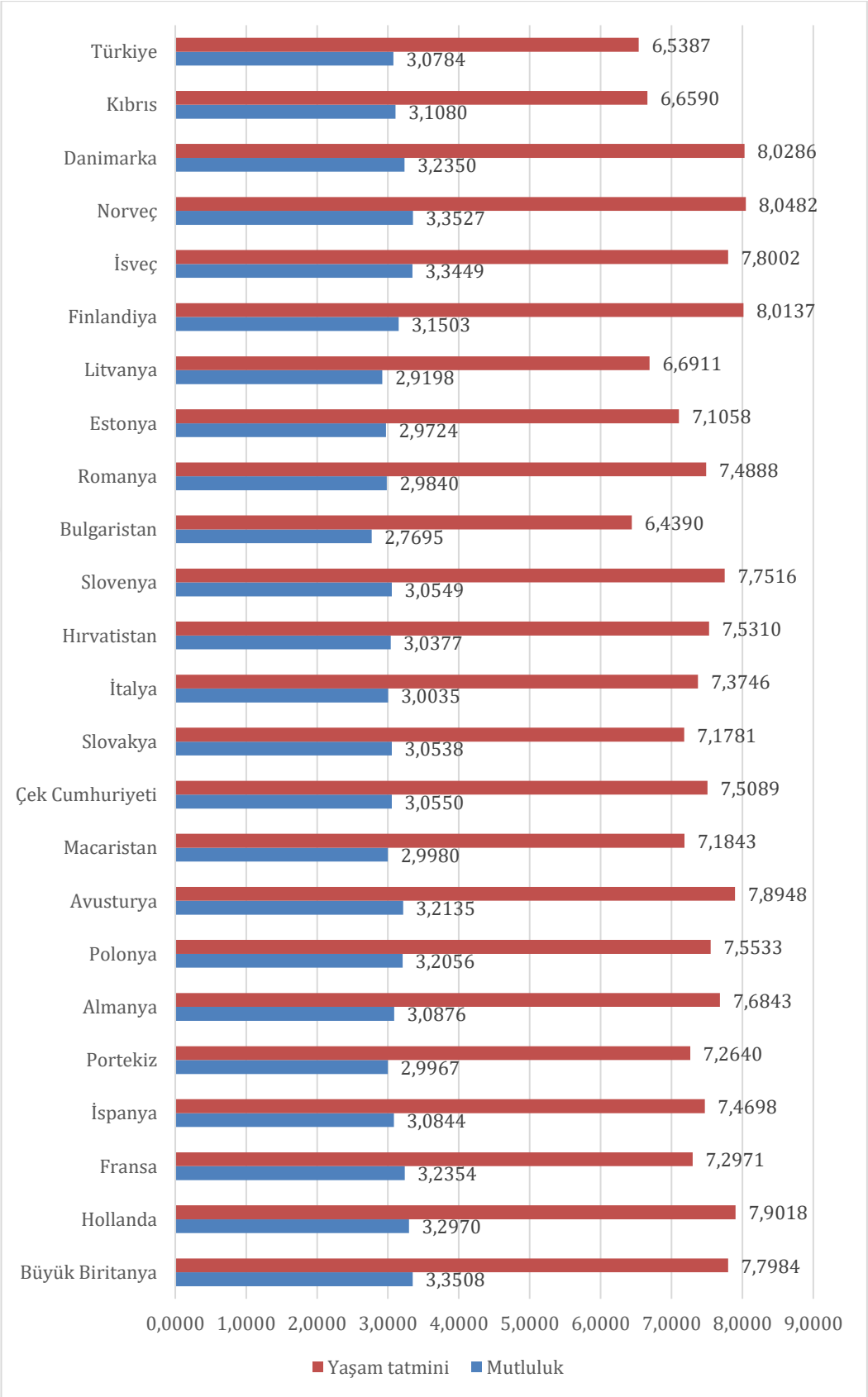

Şekil 6: Türkiye ve Bireysel AB Ülkeleri İçin Mutluluk ve Yaşam Tatmini Ortalamaları (WVS-7-(2017-2020) anketi kullanılarak yazar tarafından elde edilmiştir.)

4.3. Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi Bulguları

4.3.1. Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Yaşam Tatmini Üzerinde Bireylerin Sağlık Durumunun Aracılık Rolüne İlişkin Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları

Türkiye ve AB ülkelerinde yaşayan bireylerin yaşam tatminleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yaşam tatminin bağımlı değişken ve etkileyen faktörlerin bağımsız değişken olarak ele alındığı modelde öznel sağlık aracı değişken olarak kullanılmıştır. Türkiye ve AB ülkeleri için bireylerin öznel sağlık aracılığıyla etkili faktörlerin yaşam tatminleri üzerindeki rolü sırasıyla genel, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı analiz edilmiştir.

4.3.1.1. Genel Model Tahmin Sonuçları

Öznel sağlık aracı değişkeniyle yaşam tatminini etkileyen faktörlerle yapısal bir ilişki geliştirmek amacıyla yapılan GSEM analizi Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşam Tatminine İlişkin Genel Model Tahmin Sonuçları

	Türkiye				**AB Ülkeleri**			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Yaşam Tatmini <- Gizil Değişken (Sıralı Logit)								
Öznel Sağlık	0.930	14.93	0.000*	2.536	0.823	68.49	0.000*	2.279
Cinsiyet								
Kadın	0.009	0.10	0.923	1.009	0.055	2.73	0.006*	1.056
Yaş	-0.054	-2.39	0.017*	0.946	-0.043	-11.54	0.000*	0.957
Yaşın karesi	0.000	2.71	0.007*	1.000	0.000	14.22	0.000*	1.000
Medeni Durum								
Evli	0.352	3.03	0.002*	1.422	0.361	12.97	0.000*	1.435
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	-0.037	-0.18	0.854	0.962	-0.153	-4.59	0.000*	0.857
Eğitim								
Ortaöğretim	0.003	0.03	0.974	1.003	0.032	1.26	0.207	1.032
Lise ve üzeri	-0.092	-0.72	0.472	0.911	-0.010	-0.33	0.739	0.989
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	-0.056	-0.46	0.647	0.945	-0.018	-0.69	0.493	0.981
Yarı zamanlı	-0.125	-0.53	0.595	0.882	0.066	1.56	0.118	1.068
Kendi Hesabına	0.015	0.07	0.943	1.015	-0.028	-0.57	0.567	0.972
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.518	-2.91	0.004*	0.595	0.009	0.30	0.766	1.009
Özel	-0.416	-3.46	0.001*	0.659	-0.064	-2.18	0.029**	0.937
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-1.289	-7.39	0.000*	0.275	-0.333	-12.69	0.000*	0.716
4. grup	-1.077	-6.42	0.000*	0.340	-0.223	-6.47	0.000*	0.799
5. grup	-1.137	-7.05	0.000*	0.320	-0.118	-3.51	0.000*	0.887
6. grup	-0.817	-5.21	0.000*	0.441	-0.134	-3.91	0.000*	0.873
7. grup	-0.560	-3.49	0.000*	0.570	-0.078	-2.23	0.026**	0.924

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Dini İnanış								
Dindar	-0.004	-0.05	0.958	0.995	0.178	9.22	0.000*	1.194
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	-0.009	-0.04	0.967	0.990	0.529	10.70	0.000*	1.697
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.743	3.29	0.001*	2.104	0.423	11.81	0.000*	1.528
Memur	0.244	1.11	0.268	1.276	0.359	8.05	0.000*	1.432
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	0.026	0.10	0.924	1.026	0.389	10.18	0.000*	1.476
Vasıflı işçi	0.383	2.50	0.012*	1.467	0.338	4.86	0.000*	1.402
Yarı vasıflı işçi	0.376	1.27	0.203	1.457	0.240	6.14	0.000*	1.271
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.286	1.59	0.111	1.332	0.201	4.32	0.000*	1.222
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.058	0.49	0.624	1.059	0.460	23.17	0.000*	1.585
Öznel Sağlık <- Gizil Aracı Değişken (Sıralı Logit)								
Cinsiyet								
Kadın	0.093	0.89	0.371		-0.073	-3.41	0.001*	
Yaş	-0.049	-1.80	0.072		-0.073	-18.71	0.000*	
Yaşın karesi	0.000	0.60	0.546		0.000	9.92	0.000*	
Medeni Durum								
Evli	0.098	0.76	0.450		0.178	5.98	0.000*	
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	-0.447	-1.95	0.052**		-0.063	-1.80	0.072***	
Eğitim								
Ortaöğretim	0.003	0.03	0.974		0.099	3.76	0.000*	
Lise ve üzeri	-0.042	-0.30	0.768		0.332	10.25	0.000*	
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	-0.086	-0.63	0.527		0.397	14.10	0.000*	
Yarı zamanlı	-0.240	-0.92	0.355		0.322	7.05	0.000*	
Kendi Hesabına	-0.106	-0.44	0.660		0.558	10.73	0.000*	
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.140	-0.71	0.481		-0.027	-0.83	0.405	
Özel	-0.349	-2.62	0.009*		0.058	1.90	0.057***	
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-0.865	-4.62	0.000*		-0.343	-12.55	0.000*	
4. grup	-0.479	-2.61	0.009*		-0.084	-2.33	0.020**	
5. grup	-0.433	-2.45	0.014**		-0.031	-0.87	0.384	
6. grup	-0.342	-1.98	0.048**		0.018	0.50	0.614	
7. grup	-0.073	-0.41	0.679		0.032	0.87	0.387	
Dini İnanış								
Dindar	-0.041	-0.42	0.676		-0.019	-0.95	0.343	
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	0.264	1.07	0.283		0.015	0.30	0.764	
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.715	2.79	0.005*		-0.061	-1.64	0.101	
Memur	0.491	2.02	0.043**		-0.070	-1.50	0.133	
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	-0.129	-0.42	0.678		-0.130	-3.26	0.001*	
Vasıflı işçi	0.393	2.32	0.020**		-0.282	-3.96	0.000*	
Yarı vasıflı işçi	0.500	1.61	0.108		-0.375	-9.26	0.000*	

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.286	1.44	0.150		-0.450	-9.39	0.000*	
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.480	3.66	0.000*		0.450	21.48	0.000*	
Yaşam Tatmini								
/cut1	-2.591	-4.70	0.000*		-1.720	-16.22	0.000*	
/cut2	-2.110	-3.89	0.000*		-1.105	-10.87	0.000*	
/cut3	-1.178	-2.21	0.027**		0-.377	-3.81	0.000*	
/cut4	-0.217	-0.41	0.683		0.194	1.98	0.047**	
/cut5	0.806	1.52	0.128		1.137	11.66	0.000*	
/cut6	1.613	3.04	0.002*		1.776	18.20	0.000*	
/cut7	2.707	5.08	0.000*		2.690	27.42	0.000*	
/cut8	4.090	7.63	0.000*		3.987	40.19	0.000*	
/cut9	5.093	9.39	0.000*		5.052	50.37	0.000*	
Öznel Sağlık								
/cut1	-7.757	-11.73	0.000*		-6.888	-70.44	0.000*	
/cut2	-5.488	-9.85	0.000*		-5.004	-55.60	0.000*	
/cut3	-3.030	-5.56	0.000*		-3.023	-34.19	0.000*	
/cut4	-0.141	-0.26	0.793		-0.849	-9.82	0.000*	

Not: *, ** ve *** 1%, 5%, ve 10% istatistiksel anlamlılık düzeyini gösterir.

Tablo 6'daki sonuçlar incelendiğinde aracı değişken olan öznel sağlığın öznel iyi olma üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmuştur. Bireylerin öznel sağlığı arttıkça yaşam tatminin arttığı görülmektedir. Türkiye'deki bu artış AB ülkelerinkinden daha yüksektir. Mathentamo ve diğerleri (2024)'nde ele alınan Ulusal Gelir Dinamikleri Araştırması'na göre bireylerin sağlık durumlarının yaşam tatmini ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Sağlıklı bireylerin yaşam tatminleri sağlıklı olmayan bireylere göre daha yüksektir.

AB ülkelerinde cinsiyetin yaşam tatmini üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı bir etkisi gözlenirken Türkiye'de cinsiyetin öznel iyi olma üzerinde herhangi bir etkisi gözlenmemiştir. Buna göre AB ülkelerinde kadınların erkeklere göre yaşam tatmininin 1.056 kat daha fazla olduğu görülürken öznel sağlık aracı değişkeni söz konusu olduğunda bu değişkenin tam tersi bir etki yarattığı gözlenir. Della Giusta ve diğerleri (2011), 1996-2007 yılları arasında yapılan İngiliz Hanehalkı Panel Anketi'ne göre ortalama yaşam doyumu düzeylerinin erkekler ve kadınlar için çok benzer olduğunu öne sürmüştür.

AB ülkelerinde ve Türkiye'de bireylerin medeni durumu dikkate alındığında evli olmanın öznel iyi olma üzerinde doğrudan etkisi bulunurken dolaylı etkisi bulunmamaktadır. Buna göre evli olanların bekarlara göre yaşam tatmininin daha

yüksek olduğu görülmektedir. Greenstein (2016)'in yaptığı çalışmada 2006-2014 Dünya Değerler ve Avrupa Değerler Araştırmasından elde edilen verilere göre bir partner ile yaşayan kadınların erkeklere göre daha düşük yaşam tatminine sahip olduğu belirtilmiştir. Evli erkek ve kadınların benzer yaşam tatminine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Boşanmış kadınların ise boşanmış erkeklere göre daha yüksek yaşam tatminine sahip olduğu bulunmuştur.

Bireylerin yaşları arttıkça yaşam tatmini azalırken bu değişken öznel sağlık aracılığıyla yaşam tatmininde bir azalışa neden olmaktadır. Yaşın etkisindeki bu azalış dolaylı etkiden ziyade doğrudan etkide daha fazladır. Clemente ve Sauer (1977), Amerika Birleşik Devletleri'nde ikamet eden 1347 yetişkin üzerinde yapılan anket sonuçlarına göre bireylerin yaşlarının yaşam tatminleri ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bireylerin eğitim durumları dikkate alındığında, AB ülkelerinde ve Türkiye'de eğitimin yaşam tatmini üzerinde doğrudan etkisi gözlenmemiştir. Sadece AB ülkelerinde bireylerin öznel sağlığı dikkate alındığında dolaylı olarak bir etkinin varlığından söz edilebilir. Elde edilen sonuçlara göre AB ülkelerinde bireylerin eğitimi arttıkça yaşam tatmini de artmaktadır. Cheung ve Chan (2009), Dünya Mutluluk Veritabanı Sıralaması Raporuna göre bireylerin eğitim düzeylerinin daha yüksek olduğu ülkelerde bireylerin yaşam tatminlerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Türkiye'de tam zamanlı, yarı zamanlı ve kendi hesabına çalışmanın yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı ve yaşam tatminini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemediği görülmektedir. AB ülkelerinde ise tam zamanlı, yarı zamanlı ve kendi hesabına çalışan bireylerin herhangi bir işte çalışmayan bireylere göre yaşam tatmininin daha yüksek olduğu görülmektedir. Aysan ve Aysan (2017), 2011 yılında gerçekleştirilen Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırmasına göre işsizliğin yaşam doyumunu azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

İstihdam sektörleri dikkate alındığında Türkiye'de ve AB ülkelerinde özel sektörde çalışan bireylerin yaşam tatmininin daha düşük olduğu görülmekte olup bu değişken yaşam tatminini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Türkiye'de kamu sektöründe çalışanlar herhangi bir işte çalışmayanlara göre 0.595 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir. AB ülkelerinde kamu sektöründe çalışmanın yaşam tatmini üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamıştır. Luechinger ve diğerleri (2010), Almanya için bireysel panel verilerini kullandıkları çalışmada kamu sektöründe çalışan

bireylerin işten çıkarılma korkusunun daha az olması sebebiyle özel sektörde çalışan bireylere göre yaşam tatminlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye ve AB ülkelerinde gelirin yaşam tatmini üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Gelir arttıkça yaşam tatmininin de arttığı görülmektedir. Dini inanış AB ülkelerinde yaşam tatminini doğrudan etkilemekte, ancak Türkiye ve AB ülkeleri için dolaylı etkisi bulunmamaktadır. AB ülkelerinde dindar bireylerin yaşam tatmininin dindar olmayanlara göre 1.194 kat daha fazla olduğu görülmektedir.

AB ülkelerinde yüksek idari görevde çalışan bireylerin yaşam tatmini herhangi bir işte çalışmayanlara göre 1.697 kat daha fazladır. AB ülkelerinde ve Türkiye'de profesyonel ve teknik işlerde çalışmanın yaşam tatmini üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmakla birlikte, Türkiye'de profesyonel ve teknik işlerde çalışan bireylerin yaşam tatmini AB ülkelerinde aynı meslek grubunda olan diğer bireylere göre daha yüksek bulunmuştur. Türkiye'de vasıflı işçi olarak çalışan bireyler herhangi bir işte çalışmayanlara göre 1.467 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir. AB ülkelerinde memur, satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışan bireylerin yaşam tatmini işsiz olan bireylere göre 1.476 kat daha fazladır. Türkiye'de çalışan vasıflı işçilerin yaşam tatmininin işsiz olan bireylere göre 1.467 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Boes ve Winkelmann (2010), gelirin yüksek yaşam memnuniyeti üzerinde az bir etkiye sahip olduğunu ancak yaşam memnuniyetini önemli ölçüde azalttığını ortaya koymuştur.

Türkiye'de insanların çoğuna güvenmenin yaşam tatmini üzerinde dolaylı ve pozitif bir etkisi vardır. AB ülkelerinde bu değişkenin yaşam tatmini üzerinde hem dolaylı hem de doğrudan pozitif etkisi bulunmuştur. AB ülkelerinde insanların çoğuna güvenenler güvenmeyenlere göre 1.585 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir.

4.3.1.2. Cinsiyete Göre Model Tahmin Sonuçları

Türkiye ve AB ülkelerinde yaşayan kadınların yaşam tatminlerini etkileyen faktörler öznel sağlık aracılığıyla GSEM ile tahminlenmiş ve cinsiyete göre elde edilen sonuçlar Tablo 7 ve Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 7: Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşam Tatminine İlişkin Kadınlara Ait Model Tahmin Sonuçları

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Yaşam Tatmini <- Gizil Değişken (Sıralı Logit)								
Öznel Sağlık	0.901	10.36	0.000*	2.463	0.816	51.06	0.000*	2.262
Cinsiyet								
Yaş	-0.066	-1.93	0.054***	0.935	-0.030	-5.98	0.000*	0.970
Yaşın karesi	0.000	2.01	0.045**	1.000	0.000	7.56	0.000*	1.000
Medeni Durum								
Evli	0.308	1.72	0.085***	1.361	0.344	8.98	0.000*	1.411
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	-0.074	-0.28	0.779	0.928	-0.121	-2.73	0.006*	0.886
Eğitim								
Ortaöğretim	0.038	0.25	0.805	1.039	-0.026	-0.76	0.444	0.973
Lise ve üzeri	-0.022	-0.11	0.910	0.977	-0.030	-0.72	0.474	0.970
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	0.264	1.45	0.147	1.303	-0.083	-2.38	0.018**	0.919
Yarı zamanlı	-0.032	-0.09	0.927	0.968	0.040	0.80	0.421	1.041
Kendi Hesabına	0.876	2.25	2.25	2.402	0.045	0.61	0.543	1.046
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.688	-2.82	0.005*	0.502	-0.007	-0.18	0.855	0.992
Özel	-0.656	-4.34	0.000*	0.518	-0.071	-1.80	0.072***	0.930
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-1.035	-4.10	0.000*	0.355	-0.297	-8.58	0.000*	0.742
4. grup	-0.886	-3.75	0.000*	0.412	-0.198	-4.22	0.000*	0.819
5. grup	-1.009	-4.35	0.000*	0.364	-0.113	-2.47	0.014**	0.892
6. grup	-0.764	-3.36	0.001*	0.465	-0.170	-3.57	0.000*	0.843
7. grup	-0.314	-1.36	0.173	0.730	-0.082	-1.67	0.095***	0.921
Dini İnanış								
Dindar	0.046	0.36	0.717	1.047	0.120	4.54	0.000*	1.127
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	-0.286	-0.85	0.397	0.751	0.565	7.60	0.000*	1.760
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.518	1.52	0.129	1.679	0.436	8.83	0.000*	1.547
Memur	-0.070	-0.23	0.815	0.932	0.394	6.89	0.000*	1.483
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	-0.749	-1.82	0.069***	0.472	0.407	8.18	0.000*	1.502
Vasıflı işçi	0.402	1.93	0.053***	1.496	0.391	3.76	0.000*	1.479
Yarı vasıflı işçi	0.207	0.48	0.633	1.231	0.306	4.86	0.000*	1.358
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.252	1.01	0.311	1.287	0.212	3.52	0.000*	1.236
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.110	0.62	0.535	1.117	0.440	16.26	0.000*	1.553
Öznel Sağlık <- Gizil Aracı Değişken (Sıralı Logit)								
Cinsiyet								
Yaş	0.011	0.29	0.774		-0.058	-11.01	0.000*	
Yaşın karesi	-0.000	-1.08	0.281		0.000	4.68	0.000*	
Medeni Durum								
Evli	-0.143	-0.73	0.465		0.157	3.83	0.000*	
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	-0.738	-2.52	0.012**		-0.069	-1.49	0.137	

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Eğitim								
Ortaöğretim	0.029	0.17	0.868		0.109	3.05	0.002*	
Lise ve üzeri	-0.006	-0.03	0.974		0.320	7.20	0.000*	
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	0.018	0.10	0.924		0.323	8.70	0.000*	
Yarı zamanlı	0.075	0.21	0.835		0.278	5.17	0.000*	
Kendi Hesabna	-0.392	-0.87	0.386		0.609	7.79	0.000*	
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.082	-0.31	0.760		-0.018	-0.42	0.674	
Özel	-0.399	-2.47	0.014**		0.108	2.62	0.009*	
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-0.619	-2.31	0.021**		-0.318	-8.83	0.000*	
4. grup	-0.223	-0.87	0.386		-0.110	-2.24	0.025**	
5. grup	-0.169	-0.68	0.499		-0.028	-0.59	0.555	
6. grup	-0.081	-0.33	0.742		0.058	1.16	0.248	
7. grup	0.134	0.53	0.597		0.024	0.47	0.640	
Dini İnanış								
Dindar	-0.132	-0.94	0.346		-0.086	-3.11	0.002*	
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	0.721	1.84	0.065***		0.103	1.30	0.192	
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.618	1.64	0.102		-0.040	-0.78	0.433	
Memur	0.467	1.42	0.154		-0.074	-1.25	0.213	
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	-0.424	-0.92	0.358		-0.147	-2.86	0.004*	
Vasıflı işçi	0.361	1.62	0.104		-0.433	-4.15	0.000*	
Yarı vasıflı işçi	0.375	0.81	0.418		-0.484	-7.53	0.000*	
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.056	0.20	0.839		-0.477	-7.71	0.000*	
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.762	3.92	0.000*		0.526	18.41	0.000*	
Yaşam Tatmini								
/cut1	-2.858	-3.60	0.000*		-1.665	-11.79	0.000*	
/cut2	-2.538	-3.23	0.001*		-1.051	-7.78	0.000*	
/cut3	-1.452	-1.89	0.059***		-0.292	-2.22	0.026**	
/cut4	-0.525	-0.69	0.492		0.281	2.16	0.031**	
/cut5	0.486	0.64	0.524		1.248	9.66	0.000*	
/cut6	1.227	1.61	0.108		1.880	14.52	0.000*	
/cut7	2.389	3.12	0.002*		2.759	21.19	0.000*	
/cut8	3.728	4.84	0.000*		4.029	30.60	0.000*	
/cut9	4.786	6.14	0.000*		5.072	38.09	0.000*	
Öznel Sağlık								
/cut1	-6.304	-7.12	0.000*		-6.534	-49.94	0.000*	
/cut2	-4.309	-5.49	0.000*		-4.591	-37.96	0.000*	
/cut3	-1.802	-2.34	0.020**		-2.601	-21.82	0.000*	
/cut4	0.894	1.17	0.244		-0.474	-4.06	0.000*	

Not: *, ** ve *** 1%, 5%, ve 10% istatistiksel anlamlılık düzeyini gösterir.

Tablo 8: Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşam Tatminine İlişkin Erkeklere Ait Model Tahmin Sonuçları

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Yaşam Tatmini <- Gizil Değişken (Sıralı Logit)								
Öznel Sağlık	0.971	10.78	0.000*	2.642	0.830	45.42	0.000*	2.295
Cinsiyet								
Yaş	-0.035	-1.13	0.257	0.965	-0.060	-10.70	0.000*	0.941
Yaşın karesi	0.000	1.48	0.138	1.000	0.000	12.88	0.000*	1.000
Medeni Durum								
Evli	0.399	2.54	0.011**	1.490	0.362	8.82	0.000*	1.437
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	-0.009	-0.03	0.979	0.990	-0.200	-3.87	0.000*	0.818
Eğitim								
Ortaöğretim	-0.006	-0.05	0.962	0.993	0.093	2.49	0.013**	1.097
Lise ve üzeri	-0.158	-0.92	0.358	0.853	-0.000	-0.02	0.986	0.999
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	-0.367	-2.15	0.032**	0.692	0.078	1.90	0.058***	1.082
Yarı zamanlı	-0.331	-1.02	0.309	0.717	0.061	0.75	0.454	1.063
Kendi Hesabına	-0.474	-1.75	0.080***	0.622	-0.031	-0.46	0.646	0.969
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.229	-0.83	0.405	0.794	0.037	0.75	0.452	1.038
Özel	-0.034	-0.17	0.866	0.966	-0.059	-1.31	0.190	0.942
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-1.499	-6.04	0.000*	0.223	-0.378	-9.31	0.000*	0.685
4. grup	-1.288	-5.31	0.000*	0.275	-0.259	-5.09	0.000*	0.771
5. grup	-1.242	-5.44	0.000*	0.288	-0.129	-2.59	0.010*	0.878
6. grup	-0.894	-4.08	0.000*	0.408	-0.100	-2.02	0.044**	0.904
7. grup	-0.752	-3.27	0.001*	0.471	-0.081	-1.60	0.109	0.921
Dini İnanış								
Dindar	-0.036	-0.30	0.767	0.963	0.250	8.81	0.000*	1.284
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	0.056	0.17	0.868	1.058	0.493	7.28	0.000*	1.637
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.760	2.18	0.030**	2.139	0.412	7.78	0.000*	1.510
Memur	0.413	1.15	0.250	1.511	0.303	4.06	0.000*	1.354
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	0.494	1.23	0.219	1.639	0.361	5.72	0.000*	1.435
Vasıflı işçi	0.297	1.09	0.274	1.346	0.284	2.99	0.003*	1.328
Yarı vasıflı işçi	0.446	1.02	0.310	1.562	0.186	3.48	0.001*	1.204
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.250	0.81	0.415	1.284	0.190	2.55	0.011**	1.209
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.081	0.51	0.613	1.084	0.486	16.55	0.000*	1.626
Öznel Sağlık <- Gizil Aracı Değişken (Sıralı Logit)								
Cinsiyet								
Yaş	-0.105	-2.69	0.007*		-0.091	-15.62	0.000*	
Yaşın karesi	0.000	1.82	0.068***		0.000	9.55	0.000*	
Medeni Durum								
Evli	0.289	1.62	0.105		0.201	4.61	0.000*	
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	0.053	0.13	0.898		-0.046	-0.85	0.395	
Eğitim								
Ortaöğretim	-0.046	-0.29	0.772		0.074	1.90	0.057***	

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Lise ve üzeri	-0.082	-0.42	0.676		0.336	7.04	0.000*	
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	-0.161	-0.83	0.409		0.489	11.10	0.000*	
Yarı zamanlı	-0.543	-1.42	0.156		0.319	3.61	0.000*	
Kendi Hesabna	-0.001	-0.01	0.996		0.536	7.46	0.000*	
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.132	-0.42	0.677		-0.047	-0.92	0.360	
Özel	-0.248	-1.05	0.293		0.006	0.13	0.895	
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-1.051	-3.88	0.000*		-0.385	-9.07	0.000*	
4. grup	-0.625	-2.34	0.019**		-0.071	-1.35	0.177	
5. grup	-0.602	-2.38	0.018**		-0.043	-0.83	0.405	
6. grup	-0.520	-2.11	0.035**		-0.030	-0.57	0.572	
7. grup	-0.157	-0.61	0.543		0.039	0.72	0.473	
Dini İnanış								
Dindar	0.092	0.65	0.518		0.055	1.83	0.067***	
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	-0.123	-0.32	0.751		-0.041	-0.58	0.561	
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.557	1.37	0.171		-0.100	-1.79	0.073***	
Memur	0.326	0.80	0.423		-0.113	-1.43	0.154	
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	-0.065	-0.14	0.890		-0.122	-1.83	0.067***	
Vasıflı işçi	0.214	0.68	0.494		-0.170	-1.72	0.086***	
Yarı vasıflı işçi	0.434	0.92	0.358		-0.349	-6.24	0.000*	
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.164	0.47	0.635		-0.414	-5.34	0.000*	
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.252	1.38	0.167		0.362	11.68	0.000*	
Yaşam Tatmini								
/cut1	-2.195	-11.90	0.000*		-1.904	-11.90	0.000*	
/cut2	-1.565	-8.38	0.000*		-1.288	-8.38	0.000*	
/cut3	-0.776	-3.99	0.000*		-0.598	-3.99	0.000*	
/cut4	0.232	-0.18	0.859		-0.026	-0.18	0.859	
/cut5	1.287	6.00	0.000*		0.886	6.00	0.000*	
/cut6	2.178	10.42	0.000*		1.538	10.42	0.000*	
/cut7	3.232	16.84	0.000*		2.498	16.84	0.000*	
/cut8	4.683	25.55	0.000*		3.832	25.55	0.000*	
/cut9	5.644	32.50	0.000*		4.927	32.50	0.000*	
Öznel Sağlık								
/cut1	-9.514	-49.60	0.000*		-7.259	-49.60	0.000*	
/cut2	-6.770	-40.75	0.000*		-5.458	-40.75	0.000*	
/cut3	-4.336	-26.56	0.000*		-3.477	-26.56	0.000*	
/cut4	-1.211	-9.73	0.000*		-1.241	-9.73	0.000*	

Not: *, ** ve *** 1%, 5%, ve 10% istatistiksel anlamlılık düzeyini gösterir.

Tablo 7' ve Tablo 8'deki sonuçlar incelendiğinde aracı değişken olan öznel sağlığın öznel iyi olma üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmuştur. Kadınların ve erkeklerin öznel sağlığı arttıkça yaşam tatmininin arttığı görülmektedir. AB ülkelerinde ve Türkiye'de yaşayan kadınların medeni durumu dikkate alındığında evli

olmanın öznel iyi olma üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Türkiye'de evli olmanın kadınların yaşam tatmini üzerinde dolaylı etkisi bulunmamakla birlikte AB ülkelerinde tam tersi olduğu görülmektedir. Buna göre evli olan kadınların bekar olan kadınlara göre yaşam tatminlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. AB ülkelerinde ve Türkiye'de erkeklerin medeni durumları dikkate alındığında evli olmanın yaşam tatmini üzerinde doğrudan etkisi bulunurken, AB ülkelerinde yaşayan erkekler üzerinde dolaylı bir etkisi bulunmamaktadır. Buna göre evli erkeklerin bekar olan erkeklere göre yaşam tatminlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Checa ve diğerleri (2019), 736 İspanyol yetişkinin yanıt vermiş olduğu Yaşam Doyum Ölçeğinin sonuçlarına göre kadınların erkeklere göre daha yüksek yaşam doyumu gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye'de ve AB ülkelerinde kadınların yaşları arttıkça yaşam tatmini azalmaktadır. Yaşın etkisindeki bu azalış doğrudan etkiden ziyade dolaylı etkide daha fazladır. Erkeklerin yaşı arttıkça yaşam tatmini azalırken bu azalış yaşam tatminini doğrudan etkilemektedir. Bibi ve diğerleri (2015), 124 Muhazaffarabad Üniversitesi ve 151 Hazara Üniversitesi olmak üzere 275 öğrenciden oluşan örneklemin Yaşam Doyum Ölçeğini kullanarak kadın ve erkeklerin yaşları arttıkça yaşam doyumlarının arttığını belirtmiştir.

Kadınların eğitim durumları dikkate alındığında, AB ülkelerinde ve Türkiye'de eğitimin yaşam tatmini üzerinde doğrudan etkisi gözlenmemiştir. Sadece AB ülkelerinde kadınların öznel sağlığı dikkate alındığında dolaylı olarak bir etkinin varlığından söz edilebilir. Elde edilen sonuçlara göre AB ülkelerinde kadınların eğitimi arttıkça yaşam tatmini de artmaktadır. Erkeklerin eğitim durumları dikkate alındığında, Türkiye'de eğitimin yaşam tatmini üzerinde doğrudan etkisi gözlenmiştir. Sadece AB ülkelerinde erkeklerin öznel sağlığı dikkate alındığında dolaylı bir etkinin varlığından söz edilebilmektedir. Elde edilen sonuçlara göre AB ülkelerinde yaşayan erkeklerin eğitimi arttıkça yaşam tatmini de artmaktadır. Salinas-Jiménez ve diğerleri (2013), eğitimin kadınlar üzerinde hem doğrudan hem dolaylı etkisi bulunurken, erkekler için eğitimin doğrudan bir etkisini bulmuşlardır.

Türkiye'de tam zamanlı, yarı zamanlı ve kendi hesabına çalışmanın kadınların yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ve yaşam tatminini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemediği görülmektedir. AB ülkelerinde ise tam

zamanlı, yarı zamanlı ve kendi hesabına çalışan kadınların herhangi bir işte çalışmayan bireylere göre yaşam tatmininin daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de yarı zamanlı çalışmanın erkeklerin yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı doğrudan ve dolaylı olarak etkilemediği görülmektedir. AB ülkelerinde ise tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışan erkeklerin yaşam tatminlerinin çalışmayan erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

İstihdam sektörleri dikkate alındığında Türkiye'de ve AB ülkelerinde özel sektörde ve kamuda çalışan kadınların yaşam tatmininin daha düşük olduğu görülmekte olup bu değişken yaşam tatminini doğrudan etkilemekle birlikte, AB ülkelerinde dolaylı olarak da etkilemektedir. Türkiye'de kamu sektöründe çalışan kadınlar herhangi bir işte çalışmayan kadınlara göre 0.502 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir. AB ülkelerinde kamu sektöründe çalışmanın yaşam tatmini üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamıştır. Türkiye'de ve AB ülkelerinde özel sektörde çalışan erkeklerin yaşam tatminin daha düşük olduğu görülmekte olup bu değişken yaşam tatminini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Türkiye'de kamu sektöründe çalışanlar herhangi bir işte çalışmayanlara göre 0.405 kat daha az yaşam tatminine sahiptir. AB ülkelerinde kamu sektöründe çalışmanın yaşam tatmini üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamıştır. Hessels ve diğerleri (2018), çok sayıda Avrupa Ülkesi (2008-2012) için Eurobarometer verilerini kullanarak elde ettikleri çalışma sonuçlarına göre serbest meslek çalışanlarının ücretli bir işte çalışanlara göre yaşam tatmininin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye ve AB ülkelerinde kadınlarının gelirinin yaşam tatmini üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Gelir arttıkça kadınların yaşam tatminlerinin arttığı görülmektedir. Türkiye ve AB ülkelerinde erkeklerin gelirin yaşam tatmini üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Mayraz ve diğerleri (2009)'nin çalışmasında 2008 Alman Sosyoekonomik Panel Araştırması verilerine göre, gelirin özellikle erkeklerin yaşam doyumu üzerinde önemli bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.

Dini inanış AB ülkelerinde yaşayan kadınların yaşam tatminini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemekte, ancak Türkiye'de dini inanışın kadınların yaşam tatmini üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi bulunmamaktadır. AB ülkelerinde dindar kadınların yaşam tatmininin dindar olmayanlara göre 1.127 kat daha fazla olduğu

görülmektedir. AB ülkelerinde yüksek idari görevde çalışan kadınların yaşam tatmini çalışmayanlara göre 1.760 kat daha fazladır. Dini inanış AB ülkelerinde erkeklerin yaşam tatminini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemekte, ancak Türkiye için doğrudan ve dolaylı etkisi bulunmamaktadır. AB ülkelerinde dindar erkeklerin dindar olmayanlara göre yaşam tatminlerinin 1.284 kat daha fazla olduğu görülmektedir.

AB ülkelerinde ve Türkiye'de profesyonel ve teknik işlerde çalışmanın kadınların yaşam tatmini üzerinde pozitif bir etkisi bulunmaktadır. Türkiye'de vasıflı işçi olarak çalışan kadınlar, herhangi bir işte çalışmayan kadınlara göre 1.496 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir. AB ülkelerinde, memur, satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışan kadınların yaşam tatmini işsiz kadınlara göre 1.483 kat daha fazladır. Türkiye'de çalışan vasıflı kadın işçilerin yaşam tatmininin işsiz olan kadınlara göre 1.496 kat daha fazla olduğu görülmektedir. AB ülkelerinde yüksek idari görevde çalışan erkeklerin yaşam tatmini herhangi bir işte çalışmayanlara göre 1.637 kat daha fazladır. AB ülkelerinde ve Türkiye'de profesyonel ve teknik işlerde çalışmanın yaşam tatmini üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır. Türkiye'de vasıflı işçi olarak çalışan erkekler herhangi bir işte çalışmayanlara göre 1.346 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir.

Türkiye'de insanların çoğuna güvenmenin kadınların yaşam tatmini üzerinde dolaylı ve pozitif bir etkisi vardır. AB ülkelerinde bu değişkenin yaşam tatmini üzerinde hem dolaylı hem de doğrudan pozitif etkisi bulunmuştur. AB ülkelerinde insanların çoğuna güvenen kadınlar güvenmeyenlere göre 1.553 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir. Türkiye'de insanların çoğuna güvenmenin erkeklerin yaşam tatmini üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi bulunmamakla birlikte AB ülkelerinde bu durum tam tersidir. AB ülkelerinde insanların çoğuna güveneler güvenmeyenlere göre 1.626 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir.

4.3.2. Türkiye ve AB Ülkeleri İçin Bireysel Mutluluk Üzerinde Bireylerin Sağlık Durumunun Aracılık Rolüne İlişkin Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modeli Tahmin Sonuçları

4.3.2.1. Genel Model Tahmin Sonuçları

Türkiye ve AB ülkelerinde bireysel mutluluk, bağımsız değişkenler olan sosyo-demografik ve aracı değişken olan öznel sağlık ile Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modeli kullanılarak tahminlenmiş ve sonuçları Tablo 9'da belirtilmiştir.

Tablo 9: Türkiye ve AB Ülkelerinde Bireysel Mutluluğa İlişkin Genel Model Tahmin Sonuçları

	Türkiye				**AB Ülkeleri**			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Mutluluk <- Gizil Değişken (Sıralı Logit)								
Öznel Sağlık	1.567	20.00	0.000*	4.796	0.955	.014	0.000*	2.598
Cinsiyet								
Kadın	0.101	0.91	0.364	1.107	0.090	3.81	0.000*	1.094
Yaş	-0.065	-2.20	0.028**	0.936	-0.057	-13.18	0.000*	0.944
Yaşın karesi	0.000	2.48	0.013**	1.000	0.000	13.22	0.000*	1.000
Medeni Durum								
Evli	0.166	1.18	0.237	1.180	0.545	16.62	0.000*	1.725
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	0.169	0.68	0.497	1.184	-0.214	-5.46	0.000*	0.807
Eğitim								
Ortaöğretim	-0.162	-1.30	0.193	0.850	-0.039	-1.34	0.179	0.961
Lise ve üzeri	-0.294	-1.88	0.060***	0.745	0.047	1.33	0.184	1.048
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	0.536	3.61	0.000*	1.710	0.000	0.01	0.995	1.000
Yarı zamanlı	0.510	1.79	0.073***	1.666	0.229	4.59	0.000*	1.257
Kendi Hesabına	0.090	0.35	0.725	1.094	-0.005	-0.09	0.926	0.994
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.092	-0.43	0.670	0.912	0.009	0.26	0.798	1.009
Özel	-0.444	-3.04	0.002*	0.641	0.007	0.23	0.818	1.007
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-0.735	-3.57	0.000*	0.479	-0.319	-10.45	0.000*	0.726
4. grup	-0.404	-2.02	0.043**	0.667	-0.215	-5.34	0.000*	0.806
5. grup	-0.124	-0.65	0.519	0.883	-0.096	-2.44	0.015*	0.907
6. grup	0.039	0.21	0.835	1.040	-0.106	-2.64	0.008*	0.898
7. grup	-0.044	-0.23	0.819	0.956	-0.053	-1.29	0.198	0.947
Dini İnanış								
Dindar	0.368	3.44	0.001*	1.445	0.087	3.88	0.000*	1.091
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	-0.430	-1.65	0.100***	0.650	0.395	6.84	0.000*	1.484
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.196	0.71	0.476	1.217	0.203	4.88	0.000*	1.225
Memur	-0.522	-1.98	0.048**	0.593	0.148	2.86	0.004*	1.160

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	0.019	0.06	0.954	1.020	0.294	6.63	0.000*	1.342
Vasıflı işçi	-0.330	-1.82	0.069***	0.718	0.218	2.71	0.007*	1.244
Yarı vasıflı işçi	-0.565	-1.66	0.097***	0.568	0.081	1.80	0.072***	1.084
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	-0.194	-0.89	0.376	0.823	0.036	0.69	0.493	1.037
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.000	0.01	0.995	1.000	0.375	16.17	0.000*	1.456
Öznel Sağlık <- Gizil Aracı Değişken (Sıralı Logit)								
Cinsiyet								
Kadın	0.093	0.89	0.371		-0.073	-3.41	0.001*	
Yaş	-0.049	-1.80	0.072***		-0.073	-18.71	0.000*	
Yaşın karesi	0.000	0.60	0.546		0.000	9.92	0.000*	
Medeni Durum								
Evli	0.098	0.76	0.450		0.178	5.98	0.000*	
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	-0.447	-1.95	0.052***		-0.063	-1.80	0.072***	
Eğitim								
Ortaöğretim	0.003	0.03	0.974		0.099	3.76	0.000*	
Lise ve üzeri	-0.042	-0.30	0.768		0.332	10.25	0.000*	
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	-0.086	-0.63	0.527		0.397	14.10	0.000*	
Yarı zamanlı	-0.240	-0.92	0.355		0.322	7.05	0.000*	
Kendi Hesabna	-0.106	-0.44	0.660		0.558	10.73	0.000*	
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.140	-0.71	0.481		-0.027	-0.83	0.405	
Özel	-0.349	-2.62	0.009*		0.058	1.90	0.057***	
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-0.865	-4.62	0.000*		-0.343	-12.55	0.000*	
4. grup	-0.479	-2.61	0.009*		-0.084	-2.33	0.020**	
5. grup	-0.433	-2.45	0.014**		-0.031	-0.87	0.384	
6. grup	-0.342	-1.98	0.048**		0.018	0.50	0.614	
7. grup	-0.073	-0.41	0.679		0.032	0.87	0.387	
Dini İnanış								
Dindar	-0.041	-0.42	0.676		-0.019	-0.95	0.343	
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	0.264	1.07	0.283		0.015	0.30	0.764	
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.715	2.79	0.005*		-0.061	-1.64	0.101	
Memur	0.491	2.02	0.043**		-0.070	-1.50	0.133	
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	-0.129	-0.42	0.678		-0.130	-3.26	0.001*	
Vasıflı işçi	0.393	2.32	0.020**		-0.282	-3.96	0.000*	
Yarı vasıflı işçi	0.500	1.61	0.108		-0.375	-9.26	0.000*	
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.286	1.44	0.150		-0.450	-9.39	0.000*	
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.480	3.66	0.000*		0.450	21.48	0.000*	
Mutluluk								
/cut1	-0.038	-0.06	0.954		-1.944	-16.35	0.000*	
/cut2	2.529	3.83	0.000*		0.568	5.03	0.000*	

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
/cut3	6.362	9.41	0.000*		4.182	36.12	0.000*	
Öznel Sağlık								
/cut1	-7.757	-11.73	0.000*		-6.888	-70.44	0.000*	
/cut2	-5.488	-9.85	0.000*		-5.004	-55.60	0.000*	
/cut3	-3.030	-5.56	0.000*		-3.023	-34.19	0.000*	
/cut4	-0.141	-0.26	0.793		-0.849	-9.82	0.000*	

Not: *, ** ve *** 1%, 5%, ve 10% istatistiksel anlamlılık düzeyini gösterir.

Tablo 9'daki sonuçlar ele alındığında aracı değişken olan öznel sağlığın mutluluk üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmuştur. Bireylerin öznel sağlığı arttıkça mutluluklarının arttığı görülmektedir. Türkiye'de bu artış AB ülkelerininkinden daha yüksektir. Steptoe (2019), 2017 yılında yapılan bir metaanaliz sonucuna göre mutluluğun öznel iyi oluş üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

AB ülkelerinde cinsiyetin mutluluk üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı bir etkisi gözlenirken Türkiye'de cinsiyetin mutluluk üzerinde herhangi bir etkisi gözlenmemiştir. Buna göre AB ülkelerinde kadınların erkeklere göre mutluluklarının 1.094 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Brakus ve diğerleri (2022), yetişkin tüketicilere yapılan ankete göre kadınların erkeklere göre daha mutlu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

AB ülkelerinde ve Türkiye'de bireylerin medeni durumları dikkate alındığında evli olanın AB ülkelerinde mutluluk üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi bulunmaktadır. Buna göre AB ülkelerinde evli olanların bekar olanlara göre mutluluklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Stavrova ve diğerleri (2012), evli insanların evli olmayan birlikte yaşayan insanlara göre daha mutlu olduklarını belirtmişlerdir.

Bireylerin yaşları arttıkça mutlulukları azalırken bu değişken öznel sağlık aracılığıyla mutlulukta bir azalışa neden olmaktadır. Yaşın etkisindeki bu azalış dolaylı etkiden ziyade doğrudan etkide daha fazladır. Toshkov (2022), bireylerin gençlik yıllarından sonra mutluluğunun azaldığını belirtmiştir.

Bireylerin eğitim durumları dikkate alındığında AB ülkelerinde ve Türkiye'de eğitimin mutluluk üzerinde doğrudan bir etkisi gözlenmemiştir. Sadece AB ülkelerinde bireylerin öznel sağlığı dikkate alındığında dolaylı olarak bir etkinin varlığından söz edilebilmektedir. Elde edilen sonuçlara göre AB ülkelerinde bireylerin eğitimi arttıkça mutlulukları da artmaktadır. Türkiye'de kendi hesabına çalışmanın

mutluluk üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı ve mutluluğu doğrudan ve dolaylı olarak etkilemediği görülmektedir. AB ülkelerinde ise yarı zamanlı çalışmanın mutluluk üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Nikolaev ve Rusakov (2016)'ın yaptıkları çalışmada Avustralya Hanehalkı Geliri ve İşgücü Dinamikleri Anketi'ne göre yüksek öğrenime sahip olan kişilerin mutluluklarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

İstihdam sektörleri dikkate alındığında Türkiye ve AB ülkelerinde özel sektörde çalışanların mutluluklarının daha düşük olduğu görülmekte olup bireylerin mutlulukları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilemektedir. Türkiye'de kamu sektöründe çalışanlar herhangi bir işte çalışmayanlara göre 0.670 kat daha az mutluluğa sahiptir. AB ülkelerinde kamu sektöründe çalışmanın mutluluk üzerinde doğrudan etkisi görülmemiştir. Türkiye ve AB ülkelerinde gelirin mutluluk üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Gelir arttıkça mutluluğun da arttığı görülmektedir. Pacek ve diğerleri (2019), 1981 yılından 2014 yılına kadar Dünya Değerler Anketi'nden elde ettikleri verilere göre kamu sektöründe çalışan bireylerin daha mutlu olduğunu belirtmişlerdir.

Dini inanış AB ülkelerinde ve Türkiye'de mutluluğu doğrudan etkilemekte, ancak dolaylı etkisi bulunmamaktadır. Aslam ve diğerleri (2024)'nin çalışmasında Dünya Değerler Araştırmasının yedinci dalgası kullanılarak elde edilen verilerin analizi sonucunda dindarlığın bireyleri mutlu etmede olumlu ve anlamlı bir rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

AB ülkelerinde yüksek idari görevde çalışan bireylerin yaşam tatmini herhangi bir işte çalışmayanlara göre 1.848 kat daha fazladır. AB ülkelerinde profesyonel ve teknik işlerde çalışmanın mutluluk üzerinde pozitif bir etkisi bulunmakla birlikte, Türkiye'de aynı etki görülmemektedir.

Türkiye'de vasıflı işçi olarak çalışan bireyler herhangi bir işte çalışmayanlara göre 0.718 kat daha az mutludur. Türkiye'de insanların çoğuna güvenmenin mutluluk üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamakta ancak dolaylı etkisi bulunmaktadır. AB ülkelerinde insanlara güven mutluluğu doğru ve dolaylı olarak etkilemektedir. Türkiye'de insanların çoğuna güvenenler güvenmeyenlere göre 1.000 kat daha fazla yaşam tatminine sahiptir.

4.3.2.2. Cinsiyete Göre Model Tahmin Sonuçları

Türkiye ve AB ülkelerinde kadınların mutlulukları bağımsız değişkenler olan sosyo-demografik ve aracı değişken olan öznel sağlık ile Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modeli kullanılarak tahminlenmiş ve sonuçlar Tablo 10 ve Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 10: Türkiye ve AB Ülkelerinde Bireysel Mutluluğa İlişkin Kadınlara Ait Model Tahmin Sonuçları

	Türkiye				**AB Ülkeleri**			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Mutluluk <- Gizil Değişken (Sıralı Logit)								
Öznel Sağlık	1.874	16.12	0.000*	6.519	0.934	49.55	0.000*	2.545
Cinsiyet								
Yaş	-0.044	-1.01	0.312	0.956	-0.053	-9.25	0.000*	0.947
Yaşın karesi	0.000	1.12	0.262	1.000	0.000	8.97	0.000*	1.000
Medeni Durum								
Evli	0.300	1.38	0.168	1.351	0.530	11.80	0.000*	1.700
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	0.484	1.47	0.141	1.623	-0.173	-3.34	0.001*	0.840
Eğitim								
Ortaöğretim	-0.284	-1.49	0.137	0.752	-0.057	-1.43	0.152	0.943
Lise ve üzeri	-0.204	-0.85	0.396	0.814	0.074	1.52	0.128	1.077
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	0.667	3.02	0.003*	1.949	-0.093	-2.26	0.024**	0.911
Yarı zamanlı	0.090	0.21	0.834	1.094	0.179	3.04	0.002*	1.196
Kendi Hesabına	-0.103	-0.22	0.829	0.901	-0.050	-0.59	0.559	0.951
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.306	-1.02	0.310	0.736	-0.027	-0.58	0.563	0.972
Özel	-0.771	-4.19	0.000*	0.462	-0.005	-0.12	0.907	0.994
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-0.697	-2.27	0.023**	0.497	-0.306	-7.64	0.000*	0.735
4. grup	-0.516	-1.76	0.078***	0.596	-0.123	-2.26	0.024**	0.883
5. grup	-0.018	-0.06	0.950	0.982	-0.075	-1.40	0.162	0.927
6. grup	0.399	1.41	0.158	1.490	-0.088	-1.59	0.111	0.915
7. grup	-0.094	-0.33	0.745	0.910	-0.087	-1.53	0.127	0.915
Dini İnanış								
Dindar	0.315	2.01	0.045**	1.371	0.013	0.42	0.672	1.013
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	0.328	0.77	0.439	1.388	0.471	5.45	0.000*	1.601
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.120	0.28	0.777	1.128	0.249	4.36	0.000*	1.283
Memur	-0.815	-2.19	0.028**	0.442	0.238	3.59	0.000*	1.269
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	0.379	0.71	0.475	1.461	0.379	6.61	0.044**	1.461
Vasıflı işçi	-0.237	-0.98	0.329	0.788	0.241	2.02	0.044**	1.273
Yarı vasıflı işçi	-0.725	-1.37	0.169	0.484	0.128	1.78	0.075***	1.137

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.196	0.62	0.535	1.217	0.085	1.23	0.217	1.089
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.087	0.40	0.690	1.091	0.361	11.45	0.000*	1.434
Öznel Sağlık <- Gizil Aracı Değişken (Sıralı Logit)								
Cinsiyet								
Yaş	0.011	0.29	0.774		-0.058	-11.01	0.000*	
Yaşın karesi	-0.000	-1.08	0.281		0.000	4.68	0.000*	
Medeni Durum								
Evli	-0.143	-0.73	0.465		0.157	3.83	0.000*	
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	-0.738	-2.52	0.012**		-0.069	-1.49	0.137	
Eğitim								
Ortaöğretim	0.029	0.17	0.868		0.109	3.05	0.002*	
Lise ve üzeri	-0.006	-0.03	0.974		0.320	7.20	0.000*	
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	0.018	0.10	0.924		0.323	8.70	0.000*	
Yarı zamanlı	0.075	0.21	0.835		0.278	5.17	0.000*	
Kendi Hesabna	-0.392	-0.87	0.386		0.609	7.79	0.000*	
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.082	-0.31	0.760		-0.018	-0.42	0.674	
Özel	-0.399	-2.47	0.014**		0.108	2.62	0.009*	
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-0.619	-2.31	0.021**		-0.318	-8.83	0.000*	
4. grup	-0.223	-0.87	0.386		-0.110	-2.24	0.025**	
5. grup	-0.169	-0.68	0.499		-0.028	-0.59	0.555	
6. grup	-0.081	-0.33	0.742		0.058	1.16	0.248	
7. grup	0.134	0.53	0.597		0.024	0.47	0.640	
Dini İnanış								
Dindar	-0.132	-0.94	0.346		-0.086	-3.11	0.002*	
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	0.721	1.84	0.065***		0.103	1.30	0.192	
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.618	1.64	0.102		-0.040	-0.78	0.433	
Memur	0.467	1.42	0.154		-0.074	-1.25	0.213	
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	-0.424	-0.92	0.358		-0.147	-2.86	0.004*	
Vasıflı işçi	0.361	1.62	0.104		-0.433	-4.15	0.000*	
Yarı vasıflı işçi	0.375	0.81	0.418		-0.484	-7.53	0.000*	
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.056	0.20	0.839		-0.477	-7.71	0.000*	
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.762	3.92	0.000*		0.526	18.41	0.000*	
Mutluluk								
/cut1	1.339	1.37	0.170		-2.117	-13.44	0.000*	
/cut2	3.806	3.92	0.000*		0.408	2.73	0.006*	
/cut3	7.898	7.91	0.000*		3.962	25.86	0.000*	
Öznel Sağlık								
/cut1	-6.304	-7.12	0.000*		-6.534	-49.94	0.000*	
/cut2	-4.309	-5.49	0.000*		-4.591	-37.96	0.000*	
/cut3	-1.802	-2.34	0.020**		-2.601	-21.82	0.000*	

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
/cut4	0.894	1.17	0.244		-0.474	-4.06	0.000*	

Not: *, ** ve *** 1%, 5%, ve 10% istatistiksel anlamlılık düzeyini gösterir.

Tablo 11: Türkiye ve AB Ülkelerinde Bireysel Mutluluğa İlişkin Erkeklere Ait Model Tahmin Sonuçları

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Mutluluk <- Gizil Değişken (Sıralı Logit)								
Öznel Sağlık	1.282	11.65	0.000*	3.606	0.980	45.13	0.000*	2.665
Cinsiyet								
Yaş	-0.084	-.084	0.054***	0.918	-0.062	-9.55	0.000*	0.939
Yaşın karesi	0.001	2.19	0.028**	1.001	0.000	9.95	0.000*	1.000
Medeni Durum								
Evli	0.059	0.31	0.754	1.061	0.545	11.21	0.000*	1.724
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	-0.086	-0.20	0.843	0.917	-0.272	-4.48	0.000*	0.761
Eğitim								
Ortaöğretim	-0.114	-0.68	0.497	0.891	-0.032	-0.74	0.458	0.968
Lise ve üzeri	-0.395	-1.89	0.059***	0.673	0.000	0.00	0.997	1.000
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	0.462	2.18	0.029**	1.588	0.133	2.73	0.006*	1.142
Yarı zamanlı	0.814	2.03	0.042**	2.257	0.283	2.93	0.003*	1.327
Kendi Hesabına	0.303	0.93	0.355	1.354	0.069	0.88	0.381	1.072
İstihdam Sektörü								
Kamu	0.505	1.49	0.135	1.657	0.061	1.07	0.285	1.063
Özel	0.269	1.05	0.294	1.309	0.013	0.26	0.793	1.013
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-0.647	-2.25	0.025**	0.523	-0.330	-6.96	0.000*	0.718
4. grup	-0.216	-0.77	0.443	0.805	-0.325	-5.46	0.000*	0.721
5. grup	-0.208	-0.78	0.435	0.811	-0.126	-2.14	0.032**	0.881
6. grup	-0.227	-0.88	0.381	0.796	-0.128	-2.19	0.029**	0.879
7. grup	0.125	0.46	0.643	1.134	-0.020	-0.35	0.730	0.979
Dini İnanış								
Dindar	0.423	2.80	0.005*	1.527	0.176	5.28	0.000*	1.192
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	-1.316	-3.18	0.001*	0.268	0.321	4.04	0.000*	1.378
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	-0.208	-0.49	0.623	0.811	0.158	2.56	0.010*	1.171
Memur	-0.739	-1.73	0.084***	0.477	0.006	0.08	0.937	1.006
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	-0.684	-1.32	0.186	0.504	0.143	1.94	0.052***	1.154
Vasıflı işçi	-0.841	-2.53	0.011**	0.431	0.167	1.51	0.130	1.181
Yarı vasıflı işçi	-1.001	-1.98	0.048**	0.367	0.008	0.14	0.889	1.008
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	-0.909	-2.42	0.016**	0.402	-0.007	-0.09	0.930	0.992

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	-0.172	-0.90	0.368	0.841	0.393	11.42	0.000*	1.482
Öznel Sağlık <- Gizil Aracı Değişken (Sıralı Logit)								
Cinsiyet								
Yaş	-0.105	-2.69	0.007*		-0.091	-15.62	0.000*	
Yaşın karesi	0.000	1.82	0.068***		0.000	9.55	0.000*	
Medeni Durum								
Evli	0.289	1.62	0.105		0.201	4.61	0.000*	
Boşanmış, ayrı yaşıyor, dul	0.053	0.13	0.898		-0.046	-0.85	0.395	
Eğitim								
Ortaöğretim	-0.046	-0.29	0.772		0.074	1.90	0.057***	
Lise ve üzeri	-0.082	-0.42	0.676		0.336	7.04	0.000*	
İstihdam Durumu								
Tam zamanlı	-0.161	-0.83	0.409		0.489	11.10	0.000*	
Yarı zamanlı	-0.543	-1.42	0.156		0.319	3.61	0.000*	
Kendi Hesabna	-0.001	-0.01	0.996		0.536	7.46	0.000*	
İstihdam Sektörü								
Kamu	-0.132	-0.42	0.677		-0.047	-0.92	0.360	
Özel	-0.248	-1.05	0.293		0.006	0.13	0.895	
Gelir Grupları								
1, 2 ve 3. grup	-1.051	-3.88	0.000*		-0.385	-9.07	0.000*	
4. grup	-0.625	-2.34	0.019**		-0.071	-1.35	0.177	
5. grup	-0.602	-2.38	0.018**		-0.043	-0.83	0.405	
6. grup	-0.520	-2.11	0.035**		-0.030	-0.57	0.572	
7. grup	-0.157	-0.61	0.543		0.039	0.72	0.473	
Dini İnanış								
Dindar	0.092	0.65	0.518		0.055	1.83	0.067***	
Meslek Grupları								
Yüksek idari görevlerde çalışanlar	-0.123	-0.32	0.751		-0.041	-0.58	0.561	
Profesyonel ve teknik işlerde çalışanlar	0.557	1.37	0.171		-0.100	-1.79	0.073***	
Memur	0.326	0.80	0.423		-0.113	-1.43	0.154	
Satış ve hizmet sektöründeki işlerde çalışanlar	-0.065	-0.14	0.890		-0.122	-1.83	0.067***	
Vasıflı işçi	0.214	0.68	0.494		-0.170	-1.72	0.086***	
Yarı vasıflı işçi	0.434	0.92	0.358		-0.349	-6.24	0.000*	
Vasıfsız işçi, Çiftlik işçisi	0.164	0.47	0.635		-0.414	-5.34	0.000*	
Sosyal Sermaye								
İnsanlara güven	0.252	1.38	0.167		0.362	11.68	0.000*	
Mutluluk								
/cut1	-1.530	-1.60	0.109		-1.889	-10.47	0.000*	
/cut2	1.241	1.33	0.182		0.610	3.56	0.000*	
/cut3	4.982	5.26	0.000*		4.310	24.53	0.000*	
Öznel Sağlık								
/cut1	-9.514	-9.18	0.000*		-7.259	-49.60	0.000*	

	Türkiye				AB Ülkeleri			
	Katsayı	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**	**Katsayı**	**z değeri**	**P>|z|**	**Fark Oranı**
/cut2	-6.770	-8.69	0.000*		-5.458	-40.75	0.000*	
/cut3	-4.336	-5.72	0.000*		-3.477	-26.56	0.000*	
/cut4	-1.211	-1.63	0.102		-1.241	-9.73	0.000*	

Not: *, ** ve *** 1%, 5%, ve 10% istatistiksel anlamlılık düzeyini gösterir.

Tablo 10'daki sonuçlar incelendiğinde aracı değişken olan öznel sağlığın mutluluk üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmuştur. Kadınların öznel sağlığı arttıkça mutluluklarının arttığı görülmektedir. Türkiye'deki bu artış AB ülkelerinden daha yüksektir. Tablo 11'deki sonuçlar incelendiğinde ise aracı değişken olan öznel sağlığın mutluluk üzerinde pozitif bir etkisi bulunmuştur. Erkeklerin öznel sağlığı arttıkça yaşam tatmininin arttığı görülmektedir.

AB ülkelerinde ve Türkiye'de kadınların medeni durumları dikkate alındığında, AB ülkelerinde evli olmanın kadınlar üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olduğu görülmektedir. Türkiye'de yaşayan kadınların evli olmalarının mutlulukları üzerinde doğrudan veya dolaylı bir etkisi bulunmamaktadır. AB ülkelerinde evli kadınların bekarlara göre mutluluklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. AB ülkelerinde ve Türkiye'de erkeklerin medeni durumları incelendiğinde AB ülkelerinde evli olmanın mutluluğu doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği, ancak Türkiye üzerinde herhangi bir etkisi bulunmadığı görülmektedir. Evli erkeklerin bekar erkeklere göre daha mutlu olduğu görülmektedir.

Kadınların yaşları arttıkça mutlulukları azalmaktadır. Yaşın etkisindeki bu azalış doğrudan etkide daha fazladır. Erkeklerin ise yaşları arttıkça mutluluklarının azaldığı görülmektedir.

Kadınların eğitim durumları dikkate alındığında AB ülkelerinde ve Türkiye'de eğitimin mutluluk üzerinde doğrudan bir etkisi gözlenmemiştir. Sadece AB ülkelerinde kadınların öznel sağlığı dikkate alındığında dolaylı olarak bir etkinin varlığından söz edilebilmektedir. Elde edilen sonuçlara göre AB ülkelerinde kadınların eğitimi arttıkça mutlulukları da artmaktadır. Erkeklerin eğitim durumları dikkate alındığında, AB ülkelerinde ve Türkiye'de eğitimin mutluluk üzerinde doğrudan bir etkisinin bulunmadığı, AB ülkelerinde ise dolaylı bir etkisi olduğu görülmektedir. Elde

edilen sonuçlara göre AB ülkelerinde bireylerin eğitimleri arttıkça mutlulukları da artmaktadır.

Türkiye'de yarı zamanlı ve kendi hesabına çalışmanın kadınların mutluluğu üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı ve mutluluğu doğrudan ve dolaylı olarak etkilemediği görülmektedir. AB ülkelerinde ise kendi hesabına çalışmanın mutluluk üzerinde doğrudan bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir. Türkiye'de ve AB ülkelerinde tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışmanın erkeklerin mutluluğu üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunduğu görülmektedir.

İstihdam sektörleri dikkate alındığında Türkiye'de ve AB ülkelerinde özel sektörde çalışmanın kadınların mutluluğu üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmakla birlikte AB ülkelerinde bu etkiden söz edilememektedir. Türkiye'de kamu sektöründe çalışan kadınların herhangi bir işte çalışmayanlara göre 0.310 kat daha az mutluluğa sahiptir. AB ülkelerinde kamu sektöründe çalışmanın mutluluk üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamıştır. Türkiye'de ve AB ülkelerinde özel sektörde çalışan erkeklerin mutluluklarının daha düşük olduğu görülmekte olup mutluluk üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi bulunmamaktadır. Türkiye'de kamu sektöründe çalışanların herhangi bir sektörde çalışmayanlara göre 1.657 kat daha fazla mutluluğa sahiptir. AB ülkelerinde kamu sektöründe çalışmanın erkeklerin mutluluğu üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi bulunmamaktadır.

Türkiye ve AB ülkelerinde kadınların gelirinin mutluluk üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Gelir arttıkça mutluluk da artmaktadır. AB ülkelerinde erkeklerin gelirinin mutluluk üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Erkeklerin geliri arttıkça mutlukları da artmaktadır.

Dini inanış Türkiye'de mutluluğu doğrudan etkilemekte, ancak AB ülkelerinde dolaylı bir etkisi bulunmaktadır. AB ülkelerinde dindar kadınların mutlulukları dindar olmayan kadınlara göre 1.434 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Dini inanış AB ülkelerinde ve Türkiye'de yaşayan erkekleri doğrudan etkilemekte, ancak Türkiye'de yaşayan erkekleri dolaylı olarak etkilememektedir. AB ülkelerinde dindar erkeklerin dindar olmayanlara göre 1.192 kat daha fazla olduğu görülmektedir.

AB ülkelerinde yüksek idari görevlerde çalışan kadınların yaşam tatmini herhangi bir işte çalışmayanlara göre 1.601 kat daha fazla olduğu görülmektedir. AB

ülkelerinde profesyonel ve teknik işlerde çalışmanın mutluluk üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmakta ancak, Türkiye'de yaşayan kadınların mutlulukları üzerinde doğrudan bir etkisi olduğundan söz edilememektedir. Türkiye'de vasıflı olarak çalışan bireyler herhangi bir işte çalışmayanlara göre 0.329 kat daha az mutluluğa sahiptir. AB ülkelerinde yüksek idari görevde çalışan erkeklerin herhangi bir işte çalışmayanlara göre 1.378 kat daha fazla mutlu olduğu görülmektedir. Türkiye'de vasıflı işçi olarak çalışan erkekler herhangi bir işte çalışmayanlara göre 0.431 kat daha az mutludur.

Türkiye'de insanların çoğuna güvenmenin kadınların mutluluğu üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisinden söz edilememektedir. AB ülkelerinde bu değişkenin mutluluk üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak etkisinden söz edilebilmektedir. AB ülkelerinde insanların çoğuna güvenenler güvenmeyenlere göre 1.434 kat daha fazla mutluluğa sahiptir. Türkiye'de insanların çoğuna güvenmenin erkeklerin mutluluğu üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi bulunmamakta, ancak AB ülkelerinde dolaylı ve doğrudan bir etkisi olduğu görülmektedir. AB ülkelerinde insanların çoğuna güvenen erkekler güvenmeyenlere göre 1.482 kat daha fazla mutludur.

SONUÇ

Mutluluk ve yaşam tatmini, bireylerin yaşam kalitesini ve genel refahını yansıtan, önemli psikososyal kavramlardır. Bireylerin yaşamlarından duydukları memnuniyet, sadece kişisel refahlarını değil, aynı zamanda toplumların genel sağlık ve mutluluk düzeylerini de doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, mutluluk ve yaşam tatmini üzerine yapılan bu tür çalışmalar, sosyal politikaların oluşturulmasında ve toplum refahının artırılmasında da kritik bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye ve AB ülkelerinde öznel sağlık aracılığıyla bireysel mutluluk ve yaşam tatmininin Dünya Değerler Araştırması (WVS) verilerinden yararlanılarak Genelleştirilmiş Yapısal Eşitlik Modellemesi (GSEM) ile karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. İnsanların genel yaşam memnuniyetlerini ve mutluluk düzeylerini anlamak, sadece bireysel refahı değil, aynı zamanda toplumsal refahı da belirleyen kritik unsurlardan biridir. Bu nedenle, mutluluk ve yaşam tatmini üzerine yapılan çalışmalar, politika yapıcılar ve sosyal bilimciler için büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışma, bireylerin öznel sağlık algısının yaşam tatmini ve mutluluğu üzerindeki aracılık rolünün belirlenmesi ve bu bağlamda etkili olan faktörlerin doğrudan ve dolaylı etkilerinin görülebilmesi için GSEM yönteminin kullanılması ile literatürde Türkiye ve AB Ülkeleri ile karşılaştırmanın yapıldığı ilk ve öncü bir çalışma özelliği taşımaktadır.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, bireylerin öznel sağlığının yaşam tatmini üzerinde pozitif bir etkisi bulunmuştur. Türkiye'de cinsiyetin yaşam tatmini üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamakla birlikte AB ülkelerinde cinsiyet değişkeninin yaşam tatmini üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi gözlenmiştir. Türkiye ve AB ülkelerinde yaşayan kadınların ve erkeklerin öznel sağlıkları arttıkça yaşam tatmininin arttığı görülmektedir. Türkiye'de ve AB ülkelerinde evli olmanın öznel iyi olma üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre incelendiğinde ise Türkiye ve AB ülkelerinde evli olan kadınların ve erkeklerin bekar bireylere göre yaşam tatminin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye ve AB ülkelerinde yaşayan kadınların ve erkeklerin yaşları arttıkça yaşam tatmini azalmaktadır. Yaş değişkeni erkeklerin yaşam tatminini doğrudan etkilemektedir. Bireylerin eğitim durumları dikkate alındığında AB ülkelerinde ve Türkiye'de eğitimin yaşam tatmini üzerinde doğrudan bir etkisi gözlenmemiştir.

Bireylerin çalışma durumları genel olarak incelendiğinde yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığı görülmektedir. AB ülkelerinde tam zamanlı, yarı zamanlı ve kendi hesabına çalışan kadın ve erkeklerin yaşam tatmininin daha yüksek olduğu görülmektedir. Özel sektörde çalışan bireylerin yaşam tatminin daha düşük olduğu görülmektedir. Türkiye ve AB ülkelerinde kadın ve erkeklerin geliri arttıkça yaşam tatmininin arttığı görülmektedir. Dini inanışın genel olarak AB ülkelerinde yaşam tatminini doğrudan etkilediği görülmektedir. Türkiye'de dini inanışın kadınların yaşamı üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak bir etkisi bulunmamakla birlikte AB ülkelerinde yaşayan ve dini inanışa sahip erkeklerin yaşam tatminlerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Bireylerin istihdam sektörleri genel olarak incelendiğinde AB ülkelerinde ve Türkiye'de profesyonel ve teknik işlerde çalışmanın yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Türkiye'de vasıflı işçi olarak çalışan kadınların yaşam tatminin çalışmayan kadınlara göre daha düşük olduğu görülmektedir. AB ülkelerinde yüksek idari görevde çalışan erkeklerin çalışmayan erkeklere göre yaşam tatmininin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. AB ülkelerinde insanlara güvenin yaşam tatmini üzerinde dolaylı ve doğrudan bir etkisi bulunmakta ancak Türkiye'de insanlara güvenin yaşam tatmini üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır. İnsanlara güvenin Türkiye'de yaşayan erkeklerin yaşam tatmini üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi bulunmamakladır. AB ülkelerinde ise insanlara güvenen kadınların yaşam tatmini güvenmeyen kadınlara göre daha yüksektir.

Çalışmadan elde edilen diğer bulgulara göre, öznel sağlığın bireylerin mutluluğu üzerindeki etkisi incelendiğinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmakla birlikte bireylerin öznel sağlıkları arttıkça mutluluklarının da arttığı görülmektedir. Türkiye'de ve AB ülkelerinde medeni durum dikkate alındığında evli olmanın mutluluk üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi bulunmakla birlikte AB ülkelerinde evli kadın ve erkeklerin bekarlara göre daha mutlu olduğu görülmektedir. Bireylerin yaşının mutluluk üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Kadın ve erkeklerin yaşları arttıkça mutlulukları azalmaktadır. AB ülkelerinde ve Türkiye'de eğitimin mutluluk üzerinde doğrudan bir etkisi gözlenmemiştir. AB ülkelerinde kadınların eğitimleri arttıkça mutlulukları artmaktadır. Türkiye'de ve AB ülkelerinde yaşayan erkeklerin eğitim durumlarının mutlulukları üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır.

İstihdam sektörleri dikkate alındığında yarı zamanlı ve kendi hesabına çalışmanın kadınların mutlulukları üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır; ancak AB ülkelerinde ve Türkiye'de tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışmanın erkeklerin mutluluğu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Dini inanış Türkiye'de ve AB ülkelerinde yaşayan bireylerin mutluluğunu doğrudan etkilemektedir. AB ülkelerinde dindar kadınların dindar olmayan kadınlara göre daha mutlu olduğu, Türkiye'de ise erkeklerin dini inanışının mutluluk üzerinde dolaylı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Türkiye ve AB ülkelerinde kadınların ve erkeklerin gelirleri arttıkça mutluluklarının da arttığı görülmektedir. AB ülkelerinde yüksek idari görevlerde çalışanların mutlulukları herhangi bir işte çalışmayanlara göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Profesyonel ve teknik işlerde çalışmanın kadınların mutlulukları üzerinde doğrudan bir etkisi görülmemektedir. Türkiye'de insanların çoğuna güvenmenin kadınların mutluluğu üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisinden söz edilememektedir; ancak AB ülkelerinde yaşayan ve insanlara güvenen erkeklerin güvenmeyen erkeklere göre daha mutlu olduğu görülmektedir.

Bu çalışmadaki analizler, Türkiye ve AB ülkeleri arasında mutluluk ve yaşam tatmini düzeylerinde belirgin farklılıklar olduğunu göstermiştir. AB ülkeleri, genel olarak daha yüksek yaşam standartlarına ve refah düzeyine sahip olduğundan, bireylerin mutluluk ve yaşam tatmini düzeyleri de bu doğrultuda daha yüksek bulunmuştur. Türkiye'deki ekonomik, sosyal ve kültürel koşullar, bireylerin bu kavramlar üzerindeki algılarını farklı şekillerde etkileyebilir ve bu da ülkeler arasındaki farklılıkları açıklayabilir. Elde edilen sonuçlar bireylerin sağlık algılarının, farklı kültürel ve sosyal bağlamlardan bağımsız olarak genel refahları üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, sosyal bilimler ve politika yapıcılar için önemli çıkarımlar sunmaktadır. Öznel sağlık algısı, bireylerin genel refahını artırmada önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, sağlık politikalarının sadece fiziksel sağlık hizmetleriyle sınırlı kalmayıp, bireylerin sağlık algılarını da iyileştirmeye yönelik stratejiler içermesi gerektiği açıktır. Sağlık algısının iyileştirilmesi, bireylerin genel mutluluk ve yaşam tatmini düzeylerini artırarak, toplumsal refahın artmasına katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma, mutluluk ve yaşam tatmini üzerine yapılan araştırmaların önemini bir kez daha vurgulamakta ve bu kavramların bireylerin genel yaşam kalitesini nasıl etkilediğini gözler önüne sermektedir. Bireylerin mutluluk ve

yaşam tatminini artırmaya yönelik politikaların geliştirilmesi, toplumların genel refah düzeyini yükseltmek için hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda, gelecekteki çalışmalarda, öznel sağlık algısı gibi aracı değişkenlerin daha ayrıntılı incelenmesi ve bu kavramların toplumsal refah üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışmanın bulguları, bireylerin ve toplumların genel refahını artırma çabalarına önemli bir katkı sağlamış olup, mutluluk ve yaşam tatmini üzerine yapılacak gelecekteki araştırmalara ışık tutmaktadır.

KAYNAKÇA

Abegaz, T., Berhane, Y., Worku, A., Assrat, A., ve Assefa, A. (2014). "Effects of Excessive Speeding and Falling Asleep While Driving on Crash İnjury Severity in Ethiopia: A Generalized Ordered Logit Model Analysis", Accident Analysis & Prevention, 71, s.17.

Ahn, N., García, J. R., & Jimeno, J. F. (2004). The Impact of Unemployment on Individual Well-Being in the EU. European Network of Economic Policy Research Institutes, Working Paper, 29 s.1.

Ahuvia, A. C. (2002). Individualism/Collectivism and Cultures of Happiness: A Theoretical Hypothesis on The Relationship Between Consumption, Culture and Subjective Well-Being at The National Level. Journal of Happiness Research,3, s.23.

Akın, H. B., & Şentürk, E. (2012). Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Ordinal Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi. Öneri Dergisi, 10(37), s.184.

Albright, J. J., & Park, H. M. (2009). Confirmatory Factor Analysis Using Amos, LISREL, Mplus, and SAS/STAT CALIS. The Trustees of Indiana University, 1, s.5.

Alavi, H. R. (2007). Correlatives of Happiness in The University Students of Iran (A Religious Approach). Journal of Religion and Health, 46, s.480.

Alkış, N. (2016). Bayes Yapisal Eşitlik Modellemesi: Kavramlar Ve Genel Bakiş. Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 2(3), ss.105, 108,109.

Argyle, M., Martin, M., & Crossland, J. (1989). Happiness as a Function of Personality and Social Encounters. In J.P. Forgas and J.M. Innes (Eds), Recent Advances in Social Psychology: An International Perspective. (pp 189–203). North Holland: Elsevier Science Publishers.

Argyle, M., & Lu, L. (1990). The Happiness of Extraverts. Personality and Individual Differences, 11(10), s.1011.

Argyle, M. and P. Hills (2000). "Religious Experiences and Their Relations with Happiness and Personality." The international journal for the psychology of religion 10(3): 161,165.

Arslanoğlu E. & Çelik S. (2006). Türkiye Avrupa Birliği Konusunda Neyi Seçmelidir?. Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, 14(1), s.209.

Arvas, F. B. (2017). Öznel İyi-Olma Hali İle Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 26(2), s. 165.

Aslam, A., Ali, M., & Ghouse, G. (2024). Are Religion And Happiness On Same Side?. Quality & Quantity, 58(3), s. 2837.

Aysan, M. F. ve Aysan, U. (2017). Avrupa'da İstihdam Durumunun Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisi. Yenilik Ekonomisi, Kamu Ekonomisi ve Yönetimi Üzerine Ampirik Çalışmalar: 18. Avrasya İşletme ve Ekonomi Topluluğu Konferansı Bildirileri s.335.

Becchetti, L., & Conzo, G. (2022). The Gender Life Satisfaction/Depression Paradox. Social Indicators Research, 160(1), s.35.

Bergsma, A. (2006). Situational Happiness. Journal of Happiness Studies, 7(1), ss.113,114.

Bergsma, A., Poot, G., & Liefbroer, A. C. (2008). Happiness in the Garden of Epicurus. Journal of Happiness Studies, 9, s.418.

Bibi, F., Chaudhry, A. G., & Awan, E. A. (2015). Impact of Gender, Age And Culture On Life Satisfaction. Pakistan Association of Anthropology, 27(2), s. 1649.

Blanchflower, D. G. and A. J. Oswald (2004). "Well-Being Over Time in Britain and the USA." Journal of Public Economics 88(7-8): ss. 4,17.

Blanchflower, D., & Bryson, A. (2024). The gender well-being gap. Social Indicators Research,1, s.45.

Brant, R (1990). Assessing Proportionality in The Proportional Odds Model for Ordinal Logistic Regression. Biometrics. 46, ss. 1171–1178.

Brebner, J., et al. (1995). "Relationships Between Happiness and Personality." Personality and Individual Differences 19(2): ss.251,252,257.

Brickman, P., Coates, D., & Janoff-Bulman, R. (1978). Piyango kazananlar ve kaza kurbanları: Mutluluk göreceli midir? Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi, 36(8), s.917.

Blanchflower, D. G., & Bryson, A. (2024). The Female Happiness Paradox. Journal of Population Economics, 37(1), 16.

Busseri, M., Busseri, M., Sadava, S., & DeCourville, N. (2007). A Hybrid Model for Research on Subjective Well-Being: Examining Common-And Component-Specific Sources of Variance in Life Satisfaction, Positive Affect, and Negative Affect. Social Indicators Research, 83, s. 413.

Boes, S., & Winkelmann, R. (2010). The Effect of Income On General Life Satisfaction And Dissatisfaction. Social Indicators Research, 95, 111-128.

Bonini, A. N. (2008). "Cross-National Variation in Individual Life Satisfaction: Effects of National Wealth, Human Development, and Environmental Conditions." Social Indicators Research 87: 223,226,235.

Böckerman, P. and P. Ilmakunnas (2006). "Elusive Effects of Unemployment on Happiness." Social Indicators Research 79: ss. 159,160,161,166.

Brakus, J. J., Chen, W., Schmitt, B., & Zarantonello, L. (2022). Experiences And Happiness: The Role Of Gender. Psychology & Marketing, 39(8), s. 1646.

Bukenya, J. O., Gebremedhin, T. G., & Schaeffer, P. V. (2003). Analysis of Quality of Life and Rural Development: Evidence From West Virginia Data. Growth and Change, 34(2), s.215.

Caporale, G. M., et al. (2009). "Income and happiness across Europe: Do Reference Values Matter?" Journal of Economic Psychology 30(1): 42-51.

Checa, I., Perales, J., & Espejo, B. (2019). Measurement Invariance of The Satisfaction With Life Scale By Gender, Age, Marital Status And Educational Level. Quality of Life Research, 28, s.963,966.

Chen, C. (2001). Aging and Life Satisfaction. Social Indicators Research, 54, s.57.

Chen, W. C. (2012). How education enhances happiness: Comparison of mediating factors in four East Asian countries. Social indicators research, 106, s.117.

Cheng, H., & Furnham, A. (2001). Attributional Syle and Personality as Predictors of Happiness and Mental Health. Journal of Happiness Studies, 2, s.307.

Cheung, H. Y., & Chan, A. W. (2009). The Effect of Education on Life Satisfaction Across Countries. Alberta Journal of Educational Research, 55(1) s.124,126.

Cohen, A. B., Pierce Jr, J. D., Chambers, J., Meade, R., Gorvine, B. J., & Koenig, H. G. (2005). Intrinsic and Extrinsic Religiosity, Belief in The Afterlife, Death Anxiety, And Life Satisfaction in Young Catholics and Protestants. Journal of Research in Personality, 39(3), s. 307.

Clemente, F., & Sauer, W. J. (1976). Life Satisfaction in the United States. Social Forces, 54(3), s.621.

Crossley, A., & Langdridge, D. (2005). Perceived Sources of Happiness: A Network Analysis. Journal of Happiness Studies, 6, s. 107.

Cuñado, J., & De Gracia, F. P. (2012). Does education affect happiness? Evidence for Spain. Social indicators research, 108, s.185.

Daig, I., et al. (2009). "Gender and Age Differences in Domain-Specific Life Satisfaction and The Impact of Depressive and Anxiety Symptoms: A General Population Survey from Germany." Quality of Life Research 18: s. 669.

Delken, E. (2008). "Happiness in Shrinking Cities in Germany: A Research Note." Journal of Happiness Studies 9: s.213.

Della Giusta, M., Jewell, S. L., & Kambhampati, U. S. (2011). Gender and Life Satisfaction In the UK. Feminist Economics, 17(3), ss.1,22.

Demaris, Alfred (1995). A Tutorial in Logistic Regression. Journal of Marriage & the Family, 57(4): ss. 959-960.

Dittmann, J. and J. Goebel (2010). "Your House, Your Car, Your Education: The Socioeconomic Situation of The Neighborhood and Its Impact on Life Satisfaction in Germany." Social Indicators Research 96,110: ss. 497-513.

Diener, E., Horwitz, J., & Emmons, R. A. (1985). Happiness of the Very Wealthy. Social Indicators Research, 16, 263-274.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective Well-Being: Three Decades of Progress. Psychological Bulletin, 125(2), 287.

Dockery, A. M. (2005). Happiness, life satisfaction and the role of work: Evidence from Two Australian surveys (ss. 1,2,3,17.). School of Economics and Finance, Curtin University of Technology.

Dolan, P., Peasgood, T., & White, M. (2008). Do We Really Know What Makes Us Happy? A Review of the Economic Literature on The Factors Associated with Subjective Well-Being. Journal of Economic Psychology, 29(1), s.94.

Dorn, D., Fischer, J. A., Kirchgässner, G., & Sousa-Poza, A. (2007). Is It Culture or Democracy? The Impact of Democracy and Culture on Happiness. Social Indicators Research, 82, s.505.

Easterlin, R. A. (1995). "Will Raising the Incomes of All Increase the Happiness of All?" Journal of Economic Behavior & Organization 27(1): ss. 35,36.

Erdemir, Ö. K., & Sucu, M. (2016). Genelleştirilmiş Doğrusal Model Bileşenlerinin Kredibilite Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması. İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya, 9(1), s.38.

Ersan Ürük, İstatistiksel Uygulamalarda Lojistik Regresyon Analizi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul s.1.

Eurobarometei (2005b). Public Opinion in the European Union: National Report, Executive Summary, Turkey.

Francis, L. J., Ziebertz, H. G., & Lewis, C. A. (2003). The Relationship Between Religion and Happiness Among German Students. Pastoral Psychology, 51, ss. 273,277.

Francis, L. J., Katz, Y. J., Yablon, Y., & Robbins, M. (2004). Religiosity, Personality, And Happiness: A Study Among Israeli Male Undergraduates. Journal of Happiness Studies, 5, s. 315.

Frey, B. S., & Stutzer, A. (2002). What Can Economists Learn from Happiness Research. Journal of Economic Literature, 40(2), s.402,405.

Frey, B. S., & Stutzer, A. (2002). What Can Economists Learn from Happiness Research. Journal of Economic Literature, 40(2), s.430.

Fordyce, M. W. (1988). A Review of Research on the Happiness Measures: A Sixty Second Index of Happiness and Mental Health. Social Indicators Research, 20, s.373.

Fordyce, M. W. (1988). A Review of Research on the Happiness Measures: A Sixty Second Index of Happiness and Mental Health. Social Indicators Research, 20, s.355.

Fordyce, M. W. (1977). "Development of a Program to Increase Personal Happiness." Journal of Counseling Psychology 24(6): ss. 520,521.

Furnham, A. and H. Cheng (2000). Lay Theories of Happiness, Springer: ss. 227,240,241,242.

Garrido J. & Zhou J. (2009), Full Credibility with Generalized Linear and Mixed Models, ASTIN Bulletin, 39(1), ss.62,63.

Galati, D., Manzano, M., & Sotgiu, I. (2006). The Subjective Components of Happiness and Their Attainment: A cross-cultural comparison between Italy and Cuba. Social Science Information, 45(4), 601.

Georgellis, Y., et al. (2009). "Personal Palues as Mitigating Factors in The Link Between Income and Life Satisfaction: Evidence from The European Social Survey." Social Indicators Research 91: 329,333,336.

Graham, C., & Pettinato, S. (2001). Happiness, Markets, And Democracy: Latin America in Comparative Perspective. Journal of Happiness Studies, 2, s.237.

Greenstein, T. N. (2016). Gender, Marital Status and Life Satisfaction ss.1,15.

Greene, W. H. (1990). Econometric Analysis, New York: Macmillan ss.703,704.

Grilli, L. ve Rampichini, C. (2007). Multilevel Factor Models For Ordinal Variables. Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 14(1), s.2.

Golden, L., & Wiens-Tuers, B. (2006). To Your Happiness? Extra Hours of Labor Supply and Worker Well-Being. The Journal of Socio-Economics, 35(2), s.382.

Gómez-Balcácer, L., Somarriba Arechavala, N., & Gómez-Costilla, P. (2023). The Importance of Different Forms of Social Capital For Happiness In Europe: A Multilevel Structural Equation Model (GSEM). Applied Research in Quality of Life, 18(1), s.601,615.

Gundelach, P., & Kreiner, S. (2004). Happiness and Life Satisfaction in Advanced European Countries. Cross-Cultural Research, 38(4), s. 359.

Gülay Mercan, Davranışsal İktisat Bağlamında Gelişmişlik ve Mutluluk İlişkisi: AB Örneği (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gaziantep, s.32.

Haerpfer, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano J., M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (eds.). 2020. World Values Survey: Round Seven – Country-Pooled Datafile. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WVSA Secretariat. doi.org/10.14281/18241.1.

Haybron, D. (2007). Life Satisfaction, Ethical Reflection, And the Science of Happiness. Journal of Happiness Studies, 8, s.99.

Hayat, E., & Özden, A. S. (2021). Genelleştirilmiş Sıralı Lojistik Regresyon Analizi İle Bireylerin Mutluluk Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi. OPUS International Journal of Society Researches, 18(40), ss. 2294,2295.

Headey, B., Muffels, R., & Wooden, M. (2008). Money Does Not Buy Happiness: or Does It? A Reassessment Based on The Combined Effects of Wealth, Income and Consumption. Social Indicators Research, 87, s.65.

Hessels, J., Arampatzi, E., van der Zwan, P., & Burger, M. (2018). Life Satisfaction And Self-Employment In Different Types Of Occupations. Applied Economics Letters, 25(11), s.734.

Hirschman, A. O., & Rothschild, M. (1973). The Changing Tolerance for Income Inequality in The Course of Economic Development: With A Mathematical Appendix. The Quarterly Journal of Economics, 87(4), s.544.

Hox, J., Bechger, T.: An introduction to structural equation modeling. Spriger, USA (1998).

Hoyle, R. H. (1995). Structural Equation Modeling: Concepts, Issues, and Applications: Sage Publications.

Howell, C. J., et al. (2006). "Does Wealth Enhance Life Satisfaction for People Who Are Materially Deprived? Exploring the Association Among the Orang Asli of Peninsular Malaysia." Social Indicators Research 76, s.519.

Irmak, S. and A. Kuruüzüm (2009). "Turkish Validity Examination of The Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale." Social Indicators Research 92, s.21,22.

Jung, T. Y. (1993). "Ordered Logit Model for Residential Electricity Demand in Korea", Energy Economics, 15/3, s. 205.

Kalmijn, W., & Veenhoven, R. (2005). Measuring Inequality of Happiness in Nations: In Search for Proper Statistics. Journal of Happiness Studies, 6, s.357.

Karaaslan, K. Ç., & Çalmaşur, G. Nitel Tercih Modellerine Dayalı Ampirik Bir Analiz: Türkiye'deki Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Belirleyicileri. Türk Psikoloji Dergisi, 38(92), s.1.

Katchova, A. (2013). Ordered Probit and Logit Models. Econometrics Academy s.5.

Kelloway, E. K. (1998). Using LISREL For Structural Equation Modeling: A Researcher's Guide: Sage.

Kim-Prieto, C., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C., & Diener, M. (2005). Integrating the Diverse Definitions of Happiness: A Time-Sequential Framework of Subjective Well-Being. Journal of Happiness Studies, 6, s.261.

Kleinbaum, D. G., Klein, M., Kleinbaum, D. G., & Klein, M. (2010). Modeling Strategy Guidelines. Logistic Regression: A Self-Learning Text, s.466.

Kramer, B. (1996). An Ordered Logit Model for The Evaluation Of Dutch Non-Life Insurance Companies. De Economist, 144(1),ss. 82,83.

Lee, S.-Y. (2007). Structural Equation Modeling: A Bayesian Approach (Vol. 711): John Wiley & Sons

Lent, R. W., et al. (2009). "Social Cognitive Predictors of Academic Adjustment and Life Satisfaction in Portuguese College Students: A Longitudinal Analysis." Journal of vocational behavior 74(2) ss. 190,192.196.

Lestari, S., Arlinda, S., & Alhamda, S. (2024). Environmental Factors and Their Impact on The Risk of Infectious Diseases in Under-Fives to Counting Incidents in Solock District: a Gsem Analysis. Revista de Gestão Social e Ambiental, 18(5), s.3.

Lewis, C. A., & Cruise, S. M. (2006). Religion and Happiness: Consensus, Contradictions, Comments and Concerns. Mental Health, Religion and Culture, 9(03), s.213.

Lombardi, S., Santini, G., Marchetti, G. M., & Focardi, S. (2017). Generalized structural equations improve sexual-selection analyses. PLoS One, 12(8), 5,6,7.

Luechinger, S., Meier, S., & Stutzer, A. (2010). Why Does Unemployment Hurt The Employed?: Evidence From The Life Satisfaction Gap Between The Public And The Private Sector. Journal of Human Resources, 45(4), ss. 1,22.

Lucas, R. E. and M. B. Donnellan (2007). "How Stable Is Happiness? Using the STARTS Model to Estimate the Stability of Life Satisfaction." Journal of research in personality 41(5): 1091,1094,1097.

Lyubomirsky, S. (2001). Why Are Some People Happier Than Others? The Role of Cognitive and Motivational Processes in Well-Being. American Psychologist, 56(3), ss.238,245.

Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M. ve Schkade, D. (2005). Mutluluğun peşinde koşmak: Sürdürülebilir değişimin mimarisi. Genel psikolojinin gözden geçirilmesi, 9(2), 111-131.

Lewis, C. A., Maltby, J., & Day, L. (2005). Religious Orientation, Religious Coping and Happiness Among UK Adults. Personality and Individual Differences, 38(5), s.1193.

Mathentamo, Q., Lawana, N., & Hlafa, B. (2024). Interrelationship Between Subjective Wellbeing and Health. BMC Public Health, 24(1), s.1.

Mayraz, G., Wagner, G. G., & Schupp, J. (2009). Life Satisfaction and Relative Income-Perceptions and Evidence ss.1,11.

McElvey, R. & Zavoina, W. (1975). A Statistical Model for The Analysis Of Ordered Level Dependent Variables. Journal of Mathematical Sociology, 4, ss.103-120.

Nelder J.A & Veral R.J. (1997), Credibility Theory and Generalized Linear Models, ASTIN Bulletin, 27(1), ss.71-82.

Nikolaev, B., & Rusakov, P. (2016). Education And Happiness: An Alternative Hypothesis. Applied Economics Letters, 23(12), s.827.

Nissen, S. (2012). The Eurobarometer And the Process Of European Integration. Quality & Quantity, ss.713-727.

Ng, K.-M., et al. (2009). "Gender Differences in Marital and Life Satisfaction Among Chinese Malaysians." Sex Roles 60: 33,40,41.

Ott, J. (2005). "Level and Inequality of Happiness in Nations: Does Greater Happiness of a Greater Number Imply Greater Inequality in Happiness?" Journal of Happiness Studies 6: ss. 397,401,402,414.

Ott, J. (2006). Parents and Teachers as the Founders of Happiness. Journal of Happiness Studies, 7(1), ss.113,114.

Önder, K. (2022). Hanehalkının Birinci ve İkinci El Otomobil Alımını Etkileyen Faktörlerin Sıralı Logit Modeli İle Analizi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (48), s.220.

Öndes, H. (2019). Türkiye'de Mutluluk Düzeyini Etkileyen Faktörler: Mekânsal Ekonometri Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(4), s.1039.

Pacek, A., Radcliff, B., & Brockway, M. (2019). Well-Being and The Democratic State: How The Public Sector Promotes Human Happiness. Social Indicators Research, 143, 1147-1159.

Peiró, A. (2006). "Happiness, Satisfaction and Socio-Economic Conditions: Some International Evidence." The Journal of Socio-Economics 35(2): ss. 348,362.

Phelps, C. D. (2001). "A Clue to The Paradox of Happiness." Journal of Economic Behavior & Organization 45(3): 299.

Pittau, M. G., Zelli, R., & Gelman, A. (2010). Economic Disparities and Life Satisfaction in European Regions. Social Indicators Research, 96, s.339.

Powdthavee, N. (2008). Putting a Price Tag on Friends, Relatives, and Neighbours: Using Surveys of Life Satisfaction to Value Social Relationships. The Journal of Socio-Economics, 37(4), s.1459.

Powdthavee, N. (2010). How Much Does Money Really Matter? Estimating the Causal Effects of Income on Happiness. Empirical Economics, 39, s. 77.

Quoidbach, J., Taquet, M., Desseilles, M., de Montjoye, Y. A., & Gross, J. J. (2019). Happiness And Social Behavior. Psychological Science, 30(8), s.1,2.

Rabe-Hesketh, S., Skrondal, A., & Pickles, A. (2004). Generalized Multilevel Structural Equation Modeling. Psychometrika, 69, s.168.

Rampichini, C. and S. Schifini d'Andrea (1998). "A Hierarchical Ordinal Probit Model for The Analysis of Life Satisfaction in Italy." Social Indicators Research 44: s.41,42.

Ruiu, G., & Ruiu, M. L. (2019). The Complex Relationship Between Education and Happiness: The Case of Highly Educated Individuals In Italy. Journal Of Happiness Studies, 20(8), s.2631.

Salinas-Jiménez, M. D. M., Artés, J., & Salinas-Jiménez, J. (2013). How Do Educational Attainment and Occupational And Wage-Earner Statuses Affect Life Satisfaction? A Gender Perspective Study. Journal Of Happiness Studies, 14, s. 367.

Satan, A. A. (2014). Dini İnanç ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Öznel İyi Oluş Düzeyine Olan Etkisi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 3(7), s.56.

Schyns, P. (1998). "Crossnational Differences in Happiness: Economic and Cultural Factors Explored." Social Indicators Research 43: 3,10,11,19.

Schilling, O. (2006). Development of Life Satisfaction in Old Age: Another View on the" Paradox". Social Indicators Research, 75, s.241.

Selim, S. (2008). Life satisfaction and Happiness in Turkey. Social Indicators Research 88(3), ss. 531-562.

Selim, S. (2008). Türkiye'de Bireysel Mutluluk Kaynağı Olan Değerler Üzerine Bir Analiz: Multinomial Logit Model. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(3), s.345-358.

Selim, S. (2012). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Bireysel Yaşam Tatmini ve Mutluluk Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Karşılaştırmalı Analizi. Gazi Kitabevi: Ankara.

Servet, O. (2017). Mutluluğun Türkiye'deki Belirleyenlerinin Zaman İçinde Değişimi. Akdeniz İİBF Dergisi, 17(35), ss.26,27.

Smith, T. W. (1979). "Happiness: Time Trends, Seasonal Variations, Intersurvey Differences, and Other Mysteries." Social Psychology Quarterly: s.18.

Senik, C. (2005). Income Distribution and Well-Being: What Can We Learn from Subjective Data Journal of Economic Surveys, 19(1), s.43.

Stavrova, O., Fetchenhauer, D., & Schlösser, T. (2012). Cohabitation, Gender, And Happiness: A Cross-Cultural Study in Thirty Countries. Journal Of Cross-Cultural Psychology, 43(7), s. 1063.

Steptoe, A. (2019). Happiness and Health. Annual Review of Public Health, 40(1), s.339-359.

Stones, M. and A. Kozma (1986). “Happy Are They Who Are Happy…” A Test Between Two Causal Models of Relationships Between Happiness and Its Correlates." Experimental Aging Research 12(1): ss. 23,28.

Swami, V., et al. (2009). "Psychometric Evaluation of The Tagalog and German Subjective Happiness Scales and A Cross-Cultural Comparison." Social Indicators Research 93,150: ss. 393-406.

Toshkov, D. (2022). The Relationship Between Age and Happiness Varies By Income. Journal Of Happiness Studies, 23(3), s.1169.

Veenhoven, R. (1991). Is happiness Relative? Social Indicators Research, 24, s.3.

Veenhoven, R. and M. Hagerty (2006). "Rising Happiness in Nations 1946–2004: A Reply to Easterlin." Social Indicators Research 79: ss.421,433,434.

Veenhoven, R. (2008). Healthy Happiness: Effects of Happiness on Physical Health and The Consequences for Preventive Health Care. Journal of Happiness Studies, 9, s.449

Vega-Gonzalo, M., Aguilera-García, Á., Gomez, J., & Vassallo, J. M. (2023). Traditional taxi, e-hailing or ride-hailing? A GSEM approach to exploring service adoption patterns. Transportation, s.13.

Welsch, H. (2003). "Freedom and Rationality as Predictors of Cross-National Happiness Patterns: The Role of Income as a Mediating Variable." Journal of Happiness Studies 4: ss. 295,299,312,313.

Yang, J., Zeng, Y., & Wang, X. (2024). The Gender Happiness Gap in China: Composition Effect or Coefficient Effect. Feminist Economics, 30(1), 70.

Yetim, U. (2003). "The Impacts of Individualism/Collectivism, Self-Esteem, And Feeling of Mastery on Life Satisfaction Among the Turkish University Students and Academicians." Social Indicators Research 61: ss. 297, 310, 311.

Yinanç, A., Çevik, N. K., & Kantar, G. (2020). Türkiye'de Eğitim ve Sosyal Göstergelerin Mutluluk ile İlişkisi. JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy, 5(2), s.51